

S. MAXIMI DISPUTATIO CUM PYRRHO.

159 ACTA DISPUTATIONIS motorum causa ecclesiasticorum dogmatum, coram Gregorio religiosissimo patricio, unaque consessu presentium sanctissimorum episcoporum, reliquorumque piorum ac nobilium virorum a Pyrrho quondam patriarcha Constantinopolitano, et Maximo reverendissimo monacho, mense Julio, indict. III: Pyrrho quidem novum dogma de una voluntate, a se, et a suo Byzantii decessore, Sergio, prave introductum, defendente; Maximo autem Patrum doctrinam et apostolicam, ad nos a principio derivatam, tuente. Cum videlicet, eximii viri (præcellentis scilicet Gregorii patricii) opera, dicti viri (Pyrrhus et Maximus) in conspectum mutuo venissent: porro sic Pyrrhus disputationem cum Maximo aggressus, inquit:

τῶν λεχθέντων ἀνδρῶν· τουτέστι, Πύρρου καὶ Μαξίμου, ἀλλήλοις προσοψισθέντων· Προκατήρξατο δὲ τῆς πρὸς Μάξιμον διαλέξεως ὁ Πύρρος, οὕτως εἰπὼν·

PYRRHUS. Qua in re, domne mi abba Maxime, ego, et qui me prior Byzantii sedit, tibi nocuimus, quod sic ubique nobis detrahis, ac apud omnes hæreticæ labis opinionem aspergis? Quis vero unquam te, ne de facie quidem notum, æque ac nos, honoravit ac coluit?

MAX. Quandoquidem, audit Deus, nemo, ut verbis tuis utar, sic me honoravit et coluit, ut vos: sed cum vos nunc aspernati sitis Christianum dogma, formidabile existimavi, si vestram in me gratiam veritati prætulerim.

PYR. Qua vero nostra opinione, id quod Christiani sensus est, aspernati sumus?

MAX. Ea scilicet ratione quod unam voluntatem divinitatis Christi, ejusque humanitatis existimastis: nec solum **160** existimastis atque ita sentistis, verum etiam ad perniciem totius corporis sanctæ Ecclesiæ, novum ejus rei edictum ac fidei formulam (Ecthesim) proposuistis.

PYR. Quid igitur, qui unam Christi voluntatem esse sentit, videtur tibi a Christiana doctrina exorbitans?

MAX. Maxime. Quid enim magis impium, quam ut eundem, una eademque voluntate, dicamus, ante incarnationem quidem omnia ex non entibus condidisse, et continere ac procurare salubriterque digerere; post incarnationem vero, cibum potumque appetere; loca ex locis mutare, aliaque **omnia** omni prorsus labe ac vituperatione carentia (quibus et quod homo factus est, ab omni mundum inani specie ac fictione monstrabat) præstare?

PYR. Estne unus Christus, necne?

MAX. Unus sane.

ΠΑΡΑΣΗΜΕΙΩΣΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΟΜΕΝΗΣ ΖΗΤΗΣΕΩΣ χάριν τῶν κεινημένων περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων, παρουσία Γρηγορίου τοῦ εὐσεβεστάτου πατρικίου, καὶ τῶν συνευρεθέντων αὐτῷ ὀσιωτάτων ἐπισκόπων, καὶ λοιπῶν θεοφιλῶν καὶ ἐνδόξων ἀνδρῶν, παρὰ Πύρρου, τοῦ γενομένου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Μαξίμου τοῦ εὐλαβεστάτου μοναχοῦ, μηνὶ Ἰουλίῳ, ἡδικοῦτος γ'. Πύρρου μὲν συμμαχοῦντος τῇ παρεισαχθείσῃ παρ' αὐτοῦ τε, καὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ ἐν τῷ Βυζαντίῳ καινοτομία· τουτέστιν ἐνδὸς θελήματος· Μαξίμου δὲ συνηγοροῦντος τῇ ἀνωθεν εἰς ἡμᾶς ἐλθούσῃ πατρικῇ τε καὶ ἀποστολικῇ διδασκαλίᾳ· διὰ τοῦ ρηθέντος ὑπερφυοῦς ἀνδρός, ζημιὰ δὲ Γρηγορίου τοῦ ὑπερίμου πατρικίου,

ΠΥΡΡΟΣ. Τί σοι κακὸν ἐποιήσαμεν, κύρι ἀββᾶ Μάξιμε, ἐγὼ τε καὶ ὁ πρὸ ἐμοῦ, ὅτι οὕτω πανταχοῦ διασύρεις ἡμᾶς, αἰρετικὴν ὑπόληψιν παρὰ πᾶσι διδοῦς ἡμῖν; Τίς δὲ οὕτω ποτὲ, καίτοι κατὰ πρόσωπον ἀγνοοῦμενον θεῶ, ἐτίμησεν ἢ ἐσεβάσθη σε, ὡς ἡμεῖς;

ΜΑΞ. Ἐπεὶ δὲ, ὁ Θεὸς ἀκροᾶται, οὐδεὶς οὕτως, ἵνα ταῖς σαῖς χρήσωμαι λέξεσιν, ἐτίμησεν, ἢ ἐσεβάσθη με, ὡς ὑμεῖς· ἀλλ' ἀθετησάντων ὑμῶν νῦν τὸ Χριστιανὸν δόγμα, φοβερὸν ἠγησάμεν τῆς ἀληθείας τὴν πρὸς ἐμὲ προτιμῆσαι χάριν.

ΠΥΡ. Τί γὰρ δοξάσαντες, τὸ Χριστιανῶν ἡθετήσαμεν φρόνημα;

ΜΑΞ. Ἐν θέλημα τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ δοξάσαντες· καὶ μὴ μόνον δοξάσαντες, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ λύμῃ τοῦ παντός τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας σώματος, διὰ καινῆς Ἐκθέσεως τοῦτο προτεθεικότες.

ΠΥΡ. Τί οὖν, ὁ ἐν θέλημα τοῦ Χριστοῦ δοξάζων, δοκεῖ σοι παρακεκινῆσθαι τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας;

ΜΑΞ. Πάνυ μὲν οὖν. Τί γὰρ ἀνοσιώτερον τοῦ λέγειν, τὸν αὐτὸν, ἐνί, καὶ τῷ αὐτῷ θελήματι, πρὸ μὲν τῆς σαρκώσεως τὰ πάντα ἐκ μὴ ὄντων συστήσασθαι ⁴³· συνέχειν τε καὶ προνοεῖν, καὶ σωστικῶς διεξάγειν· μετὰ δὲ τὴν ἐνανθρώπησιν τροφῆς ἐφέσθαι καὶ πότου· τόπους τε ἐκ τόπων ⁴⁴ ἀμείθειν ⁴⁵, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ποιεῖν, τὰ διαβολῆς ἀπάσης, καὶ μομφῆς ⁴⁶ ἐκτὸς τυγχάνοντα· δι' ὧν καὶ πάσης καθάραν ἔδειξε τὴν οἰκονομίαν φαντασίας;

ΠΥΡ. Εἰς ὁ Χριστὸς, ἢ οὐ;

ΜΑΞ. Ναί, εἰς προδήλως.

ΠΥΡ. Εἰς ὁ Χριστὸς, ἢ οὐ;

ΜΑΞ. Ναί, εἰς προδήλως.

⁴³ ὑποστήσασθαι 270. ⁴⁴ τόπων. 270. 336. ⁴⁵ ὑπαμείθειν. 336. ⁴⁶ μέμψεως 757.

ΠΥΡ. Εἰ οὖν εἷς ὁ Χριστός, ὡς εἷς πάντως καὶ ἤθελεν· εἰ δὲ ὡς εἷς ἤθελεν, ἐν πάντως αὐτοῦ καὶ τὸ θέλημα· καὶ οὐ δύο.

ΜΑΞ. Τὸ λέγειν τι, καὶ μὴ προδιαστέλλεσθαι τοῦ λεγομένου τὰ σημαίνόμενα, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν εἰ μὴ πάντα συγγεῖν, καὶ ἀσαφῆ σπεύδειν ἕξ τὰ, περὶ ὧν ἡ ζήτησις· ὅπερ ἀλλότριον ἀνδρὸς λογίου καθέστηκε. Τοῦτο οὖν εἶπέ μοι· Ὁ Χριστός εἷς ὧν, Θεὸς μόνον ⁴⁷ ἐστίν, ἢ καὶ ἄνθρωπος μόνον ἢ τὸ συναμφοτέρον, Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος;

ΠΥΡ. Προδήλως, Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος.

ΜΑΞ. Θεὸς οὖν φύσει καὶ ἄνθρωπος ὑπάρχων ὁ Χριστός, ὡς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτὸς ἤθελεν, ἢ ὡς Χριστός μόνον; Ἄλλ' εἰ μὲν προηγουμένως ὡς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ἤθελεν ὁ Χριστός, δηλονότι διυκῶς, καὶ οὐ μοναδικῶς, εἷς ὧν ὁ αὐτὸς, ἤθελεν. Εἰ γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ὁ Χριστός παρὰ τὰς αὐτοῦ φύσεις, ἐξ ὧν, καὶ ἐν αἷς ὑπάρχει· προδήλως, ὡς καταλλήλως ταῖς ἑαυτοῦ φύσεσιν ἤγουν, ὡς ἐκάστη πέφυκεν, εἷς ὧν καὶ ὁ αὐτὸς, ἤθελέ τε καὶ ἐνήργει· εἴπερ οὐδετέρα αὐτῶν ἀθέλητός ἐστιν, ἢ ἀνεέργητος. Εἰ δὲ καταλλήλως ταῖς ἑαυτοῦ φύσεσιν ὁ Χριστός, ἤγουν, ὡς ἐκάστη πέφυκεν, ἤθελέν τε καὶ ἐνήργει· δύο δὲ αὐτοῦ αἱ φύσεις· δύο αὐτοῦ πάντως καὶ τὰ φυσικὰ θελήματα· καὶ αἱ τούτων ἰσάριθμοι, καὶ οὐσιώδεις ἐνεργεῖαι. Ὡσπερ γὰρ ὁ τῶν τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς Χριστοῦ φύσεων ἀριθμὸς, εὐσεβῶς νοούμενός τε καὶ λεγόμενος, οὐ διαιρεῖ τὸν Χριστόν, ἀλλὰ σωζομένην κὰν τῇ ἐνώσει παρίστησι τῶν φύσεων τὴν διαφορὰν· οὕτω καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν οὐσιωδῶς προσόντων ταῖς αὐτοῦ φύσεσιν θελημάτων καὶ ἐνεργειῶν· κατ' ἀμφω γὰρ, ὡς εἴρηται, τὰς αὐτοῦ φύσεις θελητικὰς ἦν ὁ αὐτὸς καὶ ἐνεργητικὰς τῆς ἡμῶν σωτηρίας· οὐ διαίρεσιν εἰσάγει· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὴν αὐτῶν δηλοῖ καὶ μόνον, κὰν τῇ ἐνώσει φυλακὴν καὶ σωτηρίαν.

divisionem non inducit. Absit hoc! sed ipsas etiam in unione, idque solum, servari ostendit et incolumes esse.

ΠΥΡ. Ἀδύνατον τοῖς θελήμασι, μὴ συνεισάγεσθαι τοὺς θέλοντας.

ΜΑΞ. Τοῦτο μὲν καὶ ἐν τοῖς ὑμετέροις γράμμασι τὸ παράλογον· οὐ λόγῳ, ἀλλ' ἔξουσίᾳ κινούμενοι, ἀπερήνασθε, συναιρόμενον ὑμῖν εἰς τοῦτο λαθόντες τὸν Ἡράκλειον, διὰ τὸ καὶ ὑμᾶς συνελθεῖν τῇ αὐτοῦ ἀθεμίτῳ καὶ παρανόμῳ μίξει, καὶ ταύτην δι' εὐλογίας κυρῶσαι. Εἰ γὰρ δοθῇ τοῖς θελήμασι συνεισάγεσθαι τοὺς θέλοντας, πάντως καὶ τοῖς θέλουσι τὰ θελήματα κατὰ τὴν εὐλογον ἀντιστροφὴν συνεισάχθησεται· καὶ εὐρεθήσεται καθ' ὑμᾶς, τῆς ὑπερουσίου καὶ ὑπερυγάθου καὶ μακαρίας Θεότητος· διὰ μὲν τὸ ἐν αὐτῆς θελημα, μίᾳ κατ' ἡ ὑπόστασις κατὰ Σαβέλλιον· διὰ δὲ τὰ τρία πρόσωπα, τρία καὶ τὰ θελήματα· καὶ διὰ τοῦτο τρεῖς φύσεις, κατὰ τὸν Ἀρειον, εἴπερ, κατὰ τοὺς πατρικοὺς ὅρους καὶ κανό-

A PYR. Si igitur unus Christus, tanquam unus omnino etiam volebat. Quod si tanquam unus volebat, una prorsus est et ejus voluntas, non duæ.

MAX. Dicere aliquid, et non prius, ejus quod dicitur, significata distinguere, nihil aliud est quam omnia confundere, et ut ea quæ in disputationem veniunt obscura mancant, operam dare: quod a viro erudito satisque liberali alienum est. Cedo igitur, Christus unus cum sit, Deusne solum, aut etiam homo solum; vel utrumque, Deus simul et homo existit?

PYR. Palam, Deus simul et homo.

MAX. Cum igitur Christus Deus natura et homo esset, ut Deus et homo idem volebat, an ut Christus solummodo? Ac siquidem Christus principaliter ut Deus et homo volebat, utique duplici ratione, non una et singulari, unus ipse idemque volebat. Siquidem enim Christus nihil est præter suas naturas, ex quibus, et in quibus existentiam habet; perspicuum est, qui unus et ipse esset, pro eo ac decebat suas naturas, id est, ut cuique comparatum erat, tum voluisse, tum operatum esse. Neutra quippe earum voluntatis est, aut operationis expers. Quod si Christus pro eo ac decebat suas naturas (ut scilicet cuique comparatum erat), et volebat et operabatur; erat vero ejus duplex natura; omnino etiam duplex erat ipsius naturalis voluntas, parique his numero essentielles quoque operationes. Quemadmodum enim unius ejusdemque Christi naturarum numerus, si modo pie tum intelligatur, tum dicatur, Christum non dividit, sed incolumem, etiam in unione naturarum distinctionem **161** ostendit: sic et numerus competentium essentialiter ejus naturis voluntatum atque operationum (secundum ambas enim, uti dictum est, suas naturas, idem ipse volendi facultate præditus erat, ac operandi nostram salutem) in unione, idque solum, servari ostendit et incolumes esse.

PYR. Non potest fieri quin una cum voluntatibus etiam volentes inducantur.

MAX. Hoc quidem etiam in vestris litteris (non ratione, sed licentia) absurdum protulistis: vestrum ad hoc adiutorem adhibentes Heraclium; quod vos quoque ejus nefariæ ac sceleratæ mistioni assensi estis, ac benedictione ⁴⁸ eam confirmastis. Si enim concedatur una cum voluntatibus induci volentes, omnino etiam consentanea reciprocatione una cum volentibus inducendæ erunt voluntates: occurrentque, vestra sententia, substantiam omnem ac bonitatem excedentis beatæque Deitatis; idcirco quidem quod ejus una voluntas, una quoque hypostasis ac persona, errore Sabellii: quod vero tres personæ, tres etiam voluntates; ac proinde tres naturæ, errore Arii: siquidem ut Patrum defini-

⁴⁷ Fr. Θεὸς μόνον ἢ ἄνθρωπος. ⁴⁸ Id est assentatione, ut Erasmi. reddit. Patet ex nostra Historia Monoth. Vox male suspecta Baronio.

tiones habent atque regulæ, voluntatum distinctio, A distinctionem quoque naturarum infert.

PYR. Fieri non potest ut in una persona duæ sint alia alii compositæ voluntates, absque contrarietate.

MAX. Si non est possibile esse simul in una et eadem persona duas voluntates absque contrarietate; igitur, opinione tua, possibile est cum ea esse ac earum pugna. Quod si res se ita habet, confessus es hactenus duas esse; et non dissides a numero, sed tantum a pugna. Restat igitur ut quæramus causam quæ pugnam efficiat. Quam igitur hanc esse ais? Voluntatem naturalem, an peccatum? Ac quidem si voluntatem naturalem dicas; cum ejus non alium, quam Deum, sciamus auctorem; erit igitur Deus, tua opinione, pugnae auctor. Sin autem peccatum; peccatum autem non fecit; nec ullam quampiam contrarietatem in suis naturalibus voluntatibus habuit Deus incarnatus. Sublata enim causa, palam est non fore quod illa auctore existit.

PYR. Igitur naturæ est velle?

MAX. Sane quidem, simpliciter velle, est naturæ.

PYR. Si naturæ est velle; illustriores autem Patres dixerunt esse unam Dei **162** et sanctorum voluntatem; sic fiet ut una quoque sanctorum Deique natura sit.

MAX. Superius dictum est eum, qui de veritate dicturus sit, debere distinguere quæ vocibus significantur, erroris causa qui ex homonymia profisciscitur. Nam et ego vicissim ex te sciscitabor, sancti dicendo unam voluntatem Dei et sanctorum, ad substantialem Dei voluntatem ac creatricem respicientes, hoc dixerunt, an ad id quod est voluntatis subjectum? Non enim idem est volentis voluntas, et quod ille vult. Quemadmodum neque volentis vis cernendi, et quod cernitur. Illa enim inest ei substantialiter; hoc autem extra est. Quod si ad substantialem respicientes dixerunt, reperientur non solum ejusdem naturæ cum Deo Sanctos inducere pariterque opifices, sed et sibi adversantes, quod dixere, fieri non posse, ut eorum communis voluntas sit, quæ sunt diversæ substantiæ. Sin vero ad id quod volunt; igitur causæ ratione; sive, ut quibusdam loqui placet, per abusionem Patres voluntatem vocarunt, eam rem quam aliquod sequetur absurdum, quod naturæ statuunt

PYR. Si voluntatibus ipsi a nobis, aliique ab aliis dissidemus; qui modo quidem hoc velimus, modo autem illud ipsum nolimus: id vero naturæ est, ejusque rationis cui illam insignire comparatum est, non solum natura inter nos differre comperiemur, verum etiam quod infinitis eam partibus modisque immutemus.

MAX. Non idem est velle, et sic ac tali modo

¹ I Petr. II, 22.

²⁰ Nyss. Cyrill. etc. ²¹ δημιουργόν, 270. ²² Fr. χαρακτηριστικόν.

νας ²⁰, ἡ διαφορὰ τῶν θελημάτων καὶ φύσεων εἰσάγει διαφορὰν.

ΠΥΡ. Ἀδύνατόν ἐστιν ἐν ἐνὶ προσώπῳ δύο ἀλλήλοις συνυπάρξαι θελήματα ἄνευ ἐναντιώσεως.

ΜΑΞ. Εἰ ἄνευ ἐναντιώσεως δύο θελήματα ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ εἶναι οὐ δυνατόν, ἄρα, μετὰ ἐναντιώσεως, κατὰ σέ, δυνατόν. Εἰ δὲ τοῦτο, τέως τὰ δύο εἶναι ὠμολόγησας· καὶ πρὸς τὸν ἀριθμὸν οὐ διαφέρη, ἀλλ' ἢ μόνον πρὸς τὴν ἐναντιότητα. Οὐκοῦν λείπεται ζητεῖν τὴν ποιητικὴν τῆς μάχης αἰτίαν. Ποίαν οὖν ταύτην φῆς; Ἄρα τὴν κατὰ φύσιν θέλησιν, ἢ τὴν ἁμαρτίαν; Ἄλλ' εἰ μὲν τὴν κατὰ φύσιν εἴτης θέλησιν, ταύτης δὲ οὐκ ἄλλον ἢ τὸν Θεὸν γινώσκωμεν αἴτιον· ἄρα, κατὰ σέ, τῆς μάχης δημιουργὸς ὁ Θεός. Εἰ δὲ τὴν ἁμαρτίαν· ἁμαρτίαν δὲ οὐκ ἐποίησε, οὐδὲ τὴν οἰανοῦν ἐναντίωσιν ἐν τοῖς κατὰ φύσιν αὐτοῦ ὁ σαρκωθείς Θεός εἶχε θελήμασι. Τοῦ αἰτίου γὰρ οὐκ ὄντος, οὐδὲ τὸ αἰτιατὸν προδήλως ἔσται.

ΠΥΡ. Φύσεως οὖν τὸ θέλειν;

ΜΑΞ. Ναι, τὸ ἀπλῶς θέλειν, φύσεως.

ΠΥΡ. Εἰ φύσεως τὸ θέλειν· οἱ ἐμφανέστεροι δὲ τῶν Πατέρων ἐν θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων εἶπον· καὶ μία φύσις ἔσται οὕτω γε τῶν ἁγίων καὶ τοῦ Θεοῦ.

ΜΑΞ. Καὶ ἀνωτέρω ἐβρέθη, ὅτι δεῖ, τὸν περὶ ἀληθείας λόγον ποιούμενον διαστέλλεσθαι τῶν λεγομένων τὰ σημαίνόμενα, διὰ τὴν ἐκ τῆς ὁμωνυμίας πλάνην. Ἄντερήσομαι γὰρ σε καὶ αὐτός, ὅτι, οἱ ἐν θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων εἰπόντες ἅγιοι, πρὸς τὸ οὐσιώδες τοῦ Θεοῦ καὶ δημιουργικὸν ²⁰ θέλημα ἀποβλέποντες τοῦτο εἶπον, ἢ πρὸς τὸ θελητόν; Οὐ ταῦτόν γὰρ τὸ τοῦ θέλοντος θέλημα, καὶ τὸ θελητόν, ὡσπερ οὐδὲ τὸ τοῦ ὁρῶντος ὀπτικόν, καὶ τὸ ὄρατόν· τὸ μὲν γὰρ οὐσιωδῶς αὐτῷ προσέσται, τὸ δὲ ἐκτὸς τυγχάνει. Ἄλλ' εἰ μὲν πρὸς τὸ οὐσιώδες ἀπιδόντες εἶπον, οὐ μόνον ὁμοφυεῖς καὶ συνδημιουργοὺς εἰσάγοντες εὐρεθήσονται τῷ Θεῷ τοὺς ἁγίους, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῖς ἐναντιούμενοι, φύσαντες μὴ δύνασθαι τὰ ἑτεροούσια κοινὸν ἔχειν θέλημα. Εἰ δὲ πρὸς τὸ θελητόν, ἄρα αἰτιολογικῶς ἢ, ὡς τισι φίλον λέγειν, καταχρηστικῶς, τὸ θεληθέν θέλημα προσηγόρευσαν οἱ Πατέρες· καὶ οὐδὲν ἔψεται ἄτοπον, τῶν φύσεως εἶναι τὸ ἀπλῶς θέλειν ὀριζομένων. quis velit, habeatque voluntatis objectum; nec inde esse simpliciter velle.

ΠΥΡ. Εἰ τοῖς θελήμασι πρὸς τε ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους διαφέρομεν· νῦν μὲν, τοῦτο θέλοντες· νῦν δὲ, τὸ αὐτὸ οὐ θέλοντες· φύσεως δὲ τοῦτο, καὶ τοῦ αὐτῆς χαρακτηριστικοῦ ²¹ λόγου, οὐ μόνον τῇ φύσει ἀλλήλων διαφέροντες εὐρεθησόμεθα, ἀλλὰ καὶ ἀπειράκις ταύτην μεταβάλλοντες.

ΜΑΞ. Οὐ ταῦτόν τὸ θέλειν καὶ τὸ πῶς θέλειν·

ὡςπερ οὐδὲ τὸ ὄρᾶν καὶ τὸ πῶς ὄρᾶν. Τὸ μὲν γὰρ ἄ
 θέλειν, ὡςπερ καὶ τὸ ὄρᾶν, φύσεως καὶ πᾶσι τοῖς
 ἑμοφυέσι καὶ ὁμογενέσι προσόν· τὸ δὲ πῶς θέλειν,
 ὡςπερ καὶ τὸ πῶς ὄρᾶν, τούτέστι θέλειν περιπατῆσαι,
 καὶ μὴ θέλειν περιπατῆσαι, καὶ δεξιὰ ὄρᾶν, ἢ ἀρι-
 στερά, ἢ ἄνω, ἢ κάτω, ἢ πρὸς ἐπιθυμίαν, ἢ κατα-
 νόησιν τῶν ἐν τοῖς οὐσι λόγων, τρόπος ἐστὶ τῆς τοῦ
 θέλειν καὶ ὄρᾶν χρήσεως, μόνῳ τῷ κεχρημένῳ προσόν,
 καὶ τῶν ἄλλων αὐτὸν χωρίζον, κατὰ τὴν κοινῶς λε-
 γομένην διαφοράν. Εἰ δὲ τοῦτο μαρτυροῦσαν τὴν φύ-
 σιν ἔχομεν, ἄρα τὸ θέλειν φαγεῖν, ἢ ⁵² μὴ θέλειν
 φαγεῖν· ἢ τὸ θέλειν περιπατῆσαι, ἢ ^{52*} μὴ θέλειν·
 οὐ τοῦ πεφυκέναι θέλειν ἐστὶν ἀναίρεσις, ἀλλὰ τοῦ
 πῶς θέλειν, τούτέστι, τῶν θελητῶν ἐστὶ γένεσις καὶ
 ἀπογένεσις. Οὕτε γὰρ, εἰ ὑποθώμεθα τὰ ἐκ τοῦ
 Θεοῦ γενόμενα, θελητὰ ⁵³ αὐτοῦ ὄντα, ἀπογενέσθαι, **B**
 τούτοις καὶ τὸ προεπινοούμενον αὐτῶν, οὐσιῶδες
 αὐτοῦ καὶ ποιητικὸν θέλημα συναπογενήσεται.

volita, ut vocant (ea scilicet quæ voluit) interire, non
 tialis ejus voluntas ac creatrix, cum illis interibit.

ΠΥΡ. Εἰ φυσικὸν λέγεις τὸ θέλημα, τὸ δὲ φυσικὸν
 πάντως καὶ ἠναγκασμένον, πῶς οὐκ ἀνάγκη, φυσικὰ
 λέγοντας ἐπὶ Χριστοῦ τὰ θελήματα, πᾶσαν ἐπ' αὐ-
 τοῦ ἐκούσιον ἀναιρεῖν κίνησιν;

ΜΑΞ. Οὐ μόνον ἡ θεία καὶ ἄκτιστος φύσις οὐδὲν
 ἠναγκασμένον ἔχει φυσικόν, ἀλλ' οὐδὲ ἡ νοερά καὶ
 κτιστή. Τὸ γὰρ φύσει λογικόν, δύναμιν ἔχει φυσικὴν
 τὴν λογικὴν βρεξίν, ἣτις καὶ θέλησις καλεῖται τῆς
 νοερᾶς ψυχῆς· καθ' ἣν θέλοντες λογιζόμεθα· καὶ
 λογιζόμενοι, θέλοντες βουλόμεθα. Καὶ θέλοντες,
 ζητοῦμεν, σκεπτόμεθά τε καὶ βουλευόμεθα, καὶ κρίνο- **C**
 μεν, καὶ διατιθέμεθα, καὶ προαιρούμεθα, καὶ ὀρω-
 μεν, καὶ κεχρήμεθα. Κατὰ φύσιν δὲ ἡμῖν, ὡς εἴρη-
 ται, προσόντος τοῦ λογικῶς ὀρέγεσθαι, ἤγουν θέλειν,
 καὶ λογίζεσθαι· βουλεύεσθαι τε καὶ ζητεῖν, καὶ σκέ-
 πτεσθαι, καὶ βούλεσθαι, καὶ κρίνειν, καὶ διατίθεσθαι,
 καὶ αἰρεῖσθαι, καὶ ὀρᾶν, καὶ κεχρησθαι· οὐκ ἄρα
 ἠναγκασμένα τὰ τῶν νοερῶν φυσικὰ. Πῶς δὲ καὶ
 τούτου δοθέντος, οὐ πάσης ἀτοπίας ἀτοπωτέρα ἡ
 τοιαύτη δειχθήσεται πρότασις; Εἰ γὰρ κατ' αὐτὴν τὸ
 φυσικὸν πάντως καὶ ἠναγκασμένον· φύσει δὲ ὁ
 Θεὸς Θεός, φύσει ἀγαθός, φύσει δημιουργός· ἀνάγκη
 ἐστὶ ὁ Θεὸς Θεός, καὶ ἀγαθός καὶ δημιουργός· **D**
 ὅπερ καὶ ἐννοεῖν, μήτι γε λέγειν, ἐσχάτης ἐστὶ
 βλασφημίας. Τίς γὰρ ὁ τὴν ἀνάγκην ἐπάγων; Σκό-
 πει δὲ, εἰ δοκεῖ, ὧ φιλότης, καὶ οὕτω τῆς τοιαύτης
 προτάσεως τὸ βλάσφημον. Εἰ γὰρ ὁ φυσικὰ ἐπὶ Χρι-
 στοῦ λέγων τὰ θελήματα, πᾶσαν, κατὰ σὲ, ἐκούσιον
 ἐπ' αὐτοῦ ἀναιρεῖ κίνησιν, ἀνάγκη τὰ μὲν φυσικῶς
 θέλοντα, ἀκούσιον ἔχειν κίνησιν· τὰ δὲ φυσικῶς μὴ
 θέλοντα, ἐκούσιον. Οὐκοῦν οὐ μόνον Θεός, ὁ ὑπὲρ
 τὰ ὄντα· ἀλλὰ καὶ νοερά πάντα καὶ λογικὰ, φύσει
 ὄντα θελητικά, ἀκούσιον ἔξει κίνησιν· ἄψυχα δὲ οὐ
 θελητικά, ἐκούσιον ἔξει κίνησιν, πλὴν ὅτι ὁ μακάριος
 Κύριλλος ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ πρὸς τὰς τοῦ Θεο-
 δωρήτου μέμφεις, ἀπήλλαξεν ἡμᾶς περιττῶν πρα-
 γμάτων, διαρρήδην ἀποφηνάμενος, *Μηδὲν φυσικὸν*

velle : sicut nec videre, et aliquo modo videre. Velle
 namque, sicut et videre, naturæ est : cunctis-
 que inest quæ ejusdem generis sunt ac naturæ :
 sic autem et tali modo velle, sicut etiam sic et tali
 modo videre ; id est velle deambulare, et nolle
 deambulare : videre ad dextram, vel ad lævam ;
 vel sursum, aut deorsum, vel ad libidinem, vel ad
 considerandas rationes, quæ rebus insunt, modus
 est usus voluntatis ac visus, inestque solum utenti,
 ipsumque ab aliis secundum differentiam commu-
 niter dictam sejungit. Quod si ejus rei testem natu-
 ram habemus ; igitur velle comedere, aut nolle
 comedere ; sive velle deambulare, aut nolle,
 non hoc interimit, quod est comparatum natura
 velle, sed sic ac tali modo velle ; id est, eorum
 ortus est et interitus, quæ voluntatis objecta
 (id est, **163** volita) sunt. Non enim si posuerimus,
 quæ a Deo condita sunt, quæ sint ejus voluntates, seu
 tamen una etiam quæ his præintelligatur, substan-

PYR. Si naturalem voluntatem dicis, quod autem
 est naturale, omnino etiam esse necessarium ; quo-
 modo non necesse est, ut qui naturales in Christo
 voluntates dicimus, omnem in eo voluntarium mo-
 dum perimamus?

MAX. Non solum divina et increata natura, nihil
 naturale necessarium habet (id est, coactum), sed
 neque natura intelligens ac creata. Quod enim est
 natura ratione præditum, vim habet naturalem,
 appetitum rationi conjunctum, qui et naturæ in-
 telligentis voluntas (θέλησις) nuncupatur. Ea vo-
 lentes, mente discurremus ac cogitamus ; sicque
 cogitantes, rationis voluntate volumus : volentes
 vero, quærimus et consideramus ac deliberamus, et
 judicamus ac afflicimur, eligimus ac aggredimur at-
 que utimur. Cum igitur, sicut dictum est, natura
 nobis insit ut ratione appetamus (id est, velimus)
 et ratioeinemur et consulemus seu deliberemus,
 et consideremus, et velimus, et judicemus, atque
 afficiamur, et eligamus, et aggrediamur atque uta-
 mur ; non sunt igitur necessaria (id est, coacta)
 quæ sunt mentium naturalia. Quomodo vero etiam
 hoc concesso, non omni major absurditate mon-
 strabitur quod ita effantur? Siquidem enim ex
 ejus propositionis sensu, quod est naturale, om-
 nino etiam necessarium (id est, coactum) est ; cum
 Deus sit natura Deus, natura bonus, natura condi-
 tor, necessitate Deus, Deus erit et bonus et condi-
 tor : quod vel cogitare, nedum verbis efferre, ex-
 tremæ blasphemæ est. Quis enim est qui ne-
 cessitatem inducat? Considera autem, et sic,
 si placet, amice, istiusmodi propositionis blasphe-
 miam. Si enim qui naturales in Christo dicit vo-
 luntates, omnem in eo voluntarium motum, tua
 opinione, tollit ; necesse est, ut ea quidem quæ
 naturaliter volunt, motum habeant quo invite agan-
 tar : quæ autem naturaliter non velint, volunta-
 rium. Igitur, non solum Deus, qui est super omnia,

⁵² καὶ 207. ^{52*} καὶ 270. ⁵³ Fr. θελήματα.

sed et intelligentia omnia ac ratione utentia, cum sint natura voluntatis facultate prædita, motum habebunt quo invita agantur : inanimata vero, quæ voluntatis facultate careant, spontaneum motum habebunt. Accedit huc, quod beatus Cyrillus tertio **164** capite adversus reprehensiones Theodoretii, his nos superfluis negotiis liberavit : qui clare pronuntiavit : *Nihil esse in natura intelligente quod invitum ac coactum sit.* Licetque discere quisquis velit, si modo istiusmodi capitulum in manus sumpserit.

PYR. Quandoquidem oportet ea quæ investigatione vera esse patuerunt, grato animo amplecti ; quodque clare admodum ac distincte probatum est, esse in Christo naturales voluntates ; fieri autem potest, ut sicut ex duabus naturis unum quidpiam compositum dicimus, sic ex duabus naturalibus voluntatibus unam aliquam dicamus : ut et qui duas dicunt voluntates, ob naturalem in Christo naturarum distinctionem, et qui unam dicunt ob summam unionem, non amplius ob nudas ac simplices voces inter se dissident ; quandoquidem nobis non in nominibus, ait magnus Gregorius Theologus, *sed in rebus, veritas est.*

MAX. Vides, quemadmodum ex eo erretis, quod omnino nesciatis, esse compositiones, eorum, quæ sunt in hypostasi, non quæ in alio, nec propria ipsa ratione, considerantur. Atque hæc communis omnium sententia est, tum gentilium philosophorum, tum divina fultorum sapientia Ecclesiæ doctorum. Quod si voluntatum compositionem dicitis, necesse erit ut et aliorum quoque naturalium compositionem dicatis ; si modo vestri dogmatis doctrinam sibi ipsam coherere ostendere vultis : creati scilicet, et increati ; infiniti, atque finiti ; immensi, certisque terminis comprehensi : mortalis, et immortalis ; obnoxii corruptioni, et non obnoxii. Quo autem modo ex voluntatibus conflata voluntas vocabitur ? Non enim fieri potest, ut quod compositum est, eodem ac componentium nomine appelletur. Aut ita sane, etiam quod ex naturis conflatum est, veterum hæreticorum delirio, natura appellabitur. Præterea vero rursus a Patre voluntatis jure ipsum separatis ; voluntate composita, naturam compositam eamque solam insigniente.

PYR. Nihil igitur, sicut naturæ, sic et quæ ipsarum naturalia erant, habebant commune ?

MAX. Nihil, præterquam ipsarum naturarum hypostasim. Sicut enim idem ipse inconfuse, suarum naturarum erat hypostasis, sic et unio indivise eorum quæ ipsis natura competebant.

PYR. Quid igitur Patres, quorum **165** sermones lex et norma Ecclesiæ sunt ; nonne tum gloriam, tum contumeliam dixerunt communem ? *Aliud enim, inquit, ex quo communitas gloriæ ; atque aliud ex quo communitas contumeliæ.*

MAX. Hoc nimirum sancti Patres dixerunt fieri modo et ratione communicationis mutuæ. Manifestum est autem communicationem mutuam, non unius esse, sed duorum, nec æqualium : cum ea quæ naturaliter insunt alterius parti Christi, se-

εἶναι ἐν τῇ νοερῇ φύσει ἀκούσιον. Καὶ τοῦτο ἔστι· τῷ βουλομένῳ μαθεῖν, μετὰ χειρᾶς λαβόντι τὸ τοιοῦτο κεφάλαιον.

habebunt. Accedit huc, quod beatus Cyrillus tertio his nos superfluis negotiis liberavit : qui clare pronuntiavit : *Nihil esse in natura intelligente quod invitum ac coactum sit.* Licetque discere quisquis velit, si modo istiusmodi capitulum in manus sumpserit.

PYR. Ἐπειδὴ χρὴ τὰ ἐκ τῆς ἐξετάσεως ἀναγινόμενα ἀληθῆ, εὐγνωμόνως ἀποδέχεσθαι· μετὰ δὲ πολλῆς εὐκρινείας ^{52*} ἔδειξεν ὁ λόγος, φυσικὰ εἶναι τὰ ἐπὶ Χριστοῦ θελήματα· δυνατόν δὲ ὡς περ ἐκ τῶν δύο φύσεων ἐν τι σύνθετον λέγομεν, οὕτω καὶ ἐκ τῶν δύο φυσικῶν θελημάτων ἐν τι σύνθετον λέγειν· ἵνα καὶ οἱ δύο λέγοντες θελήματα, διὰ τὴν φυσικὴν τῶν ἐν Χριστῷ φύσεων διαφορὰν, καὶ οἱ ἐν λέγοντες, διὰ τὴν ἄκραν ἔνωσιν, μηκέτι ψιλῶν λέξεων ἔνεκεν πρὸς ἀλλήλους διαφέρωνται· εἴπερ οὐκ ἐν ὀνόμασιν ἡμῶν, φησὶν ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος, ἡ ἀλήθεια, ἀλλ' ἐν πράγμασιν.

MAX. Ὅρας ὅτι ἐκ τούτου πλανᾶσθε, ἐκ τοῦ παντὴ ἀγνοῆσαι ὅτι αἱ συνθέσεις τῶν ἐν τῇ ὑποστάσει ὄντων, καὶ οὐ τῶν ἐν ἑτέρῳ ^{53*}, καὶ οὐκ ἰδίῳ λόγῳ θεωρουμένων, εἰσί. Καὶ τοῦτο κοινὸν φρόνημα πάντων, καὶ τῶν ἔξω φιλοσόφων, καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας θεοσόφων μυσταγωγῶν. Εἰ δὲ τῶν θελημάτων σύνθεσιν λέγετε, καὶ τῶν ἄλλων φυσικῶν τὴν σύνθεσιν λέγειν ἐκχιασθήσεσθε· εἴπερ εὐσυνάρτητον τὸν τοῦ οἰκείου δόγματος λόγον δεῖξαι βούλεσθε, τουτέστι, τοῦ πατρικοῦ καὶ τοῦ ἀκτίστου, τοῦ ἀπειρου καὶ τοῦ πεπερασμένου, τοῦ ἀορίστου καὶ τοῦ ὀρισμένου, τοῦ θνητοῦ καὶ τοῦ ἀθανάτου, τοῦ φθαρτοῦ καὶ τοῦ ἀφθάρτου, καὶ εἰς ἀτόπους ἐξενεχθήσεσθε ὑπολήψεις. Πῶς δὲ τὸ ἐκ τῶν θελημάτων, θέλημα προσαγορευθήσεται ; Οὐ γὰρ δυνατόν τὸ σύνθετον τῇ τῶν συντεθειμένων ὀνομάζεσθαι προσηγορίᾳ. Ἡ οὕτω γε καὶ τὸ ἐκ τῶν φύσεων, φύσις, κατὰ τοὺς πάσαι αἰρετικούς προσαγορευθήσεται. Προσεπιτούτοις δὲ καὶ πάλιν αὐτὸν θελήμασι τοῦ Πατρὸς χωρίζετε ^{54*}, συνθέτῳ θελήματι σύνθετον καὶ μόνην χαρακτηρίσαντες φύσιν.

PYR. Οὐδὲν οὖν, καθάπερ αἱ φύσεις, καὶ τὰ αὐτῶν φυσικὰ εἶχε κοινόν ;

MAX. Οὐδὲν, ἢ μόνην τὴν τῶν αὐτῶν φύσεων ὑπόστασιν. Ὡς περ γὰρ ὑπόστασις ἦν ὁ αὐτὸς ἀσυγχύτως τῶν αὐτῶν φυσικῶν.

PYR. Τί οὖν οἱ Πατέρες, ὧν οἱ λόγοι νόμος καὶ κανὼν Ἐκκλησίας καθέστηκε, καὶ τὴν δόξαν, καὶ τὴν ὕβριν οὐκ εἶπον κοινήν ; Ἐτερον γὰρ, φησὶν, ἐκεῖνο, ἐξ οὗ τῆς δόξης κοινόν· καὶ ἕτερον, ἐξ οὗ τὸ τῆς ὕβρεως.

MAX. Τῷ τῆς ἀντιδόσεως τρόπῳ τοῦτο ἀγίοις εἴρηται Πατράσι. Πρόδηλον δὲ ὡς ἡ ἀντίδοσις ἑνὸς οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ δύο, καὶ ἀνίσων· κατ' ἐπαλλαγὴν, τὰ φυσικῶς ἑκατέρῳ μέρει τοῦ Χριστοῦ προσόντα, κατὰ τὴν ἀρρήτην ἔνωσιν θατέρων πεποιημένων

^{52*} πιθανότητος· 270. 602. ^{53*} Ἐτ. ἐτέρῳ θεωρουμένων. ^{54*} al. χωρίζετε.

χωρίς τῆς θατέρου μέρους πρὸς τὸ ἕτερον κατὰ τὸν φυσικὸν λόγον μεταβολῆς καὶ συμφύσεως. Εἰ οὖν τῷ τῆς ἀντιδόσεως τρόπῳ κοινὸν λέγει, τὸ θέλημα, οὐχ ἔν, ἀλλὰ δύο λέξεις τὰ θελήματα· καὶ περιετράπη ⁵⁴ σοι πάλιν τὸ σοφὸν εἰς ἐκεῖνο, ἐξ οὗ φυγεῖν ἐσπούδασας.

ΠΥΡ. Τί οὖν; Οὐ νεύματι τοῦ ἐνωθέντος αὐτῇ Λόγου ἢ σὰρξ ἐκινεῖτο;

ΜΑΞ. Διαιρεῖς τὸν Χριστὸν, οὕτω λέγων. Νεύματι γὰρ αὐτοῦ ἐκινεῖτο καὶ Μωϋσῆς, καὶ Δαβὶδ, καὶ ὅσοι τῆς θείας ἐνεργείας χωρητικοί, τῇ ἀποθέσει τῶν ἀνθρωπίνων ⁵⁵ καὶ σαρκικῶν ἰδιωμάτων γεγόνασιν. Ἡμεῖς δὲ τοῖς ἀγίοις Πατράσιν, ὡς ἐν ἅπασιν, κἀν τούτῳ ἐπόμενοι, φαμέν, ὅτι περ αὐτὸς ὁ τῶν ἔλων Θεός, ἀτρέπτως γενόμενος ἄνθρωπος, οὐ μόνον ὡς Θεός ὁ αὐτὸς καταλλήλως τῇ αὐτοῦ θεότητι ἤθελεν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄνθρωπος ὁ αὐτὸς καταλλήλως τῇ αὐτοῦ ἀνθρωπότητι. Εἰ γὰρ ἐξ οὐκ ὄντων τὰ ὄντα γενόμενα, καὶ τοῦ ὄντος, οὐ τοῦ μὴ ὄντος ἔχουσι ἀνθεκτικὴν δύναμιν· ταύτης δὲ κατὰ φύσιν ἴδιον ἢ πρὸς τὰ συστατικά ⁵⁶ ὄρμη, καὶ πρὸς τὰ φθαρτικὰ ἀφορμή· ἄρα καὶ ὁ ὑπερούσιος Λόγος, ἀνθρωπικῶς οὐσιωθείς, ἔσχε καὶ τοῦ ὄντος τῆς αὐτοῦ ἀνθρωπότητος τὴν ἀνθεκτικὴν δύναμιν· ἥς τὴν ὄρμην καὶ ἀφορμὴν θέλων δι' ἐνεργείας ἔδειξε· τὴν μὲν ὄρμην ἐν τῷ τοῖς φυσικοῖς καὶ ἀδιαβλήτοις τοσοῦτον χρῆσασθαι, ὡς καὶ μὴ θεὸν τοῖς ἀπίστοις νομίζεσθαι· τὴν δὲ ἀφορμὴν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους, ἐκουσίως τὴν πρὸς τὸν θάνατον συστολὴν ποιήσασθαι. Τί οὖν τῶν ἀτόπων ἢ τοῦ Θεοῦ πέπραχεν Ἐκκλησία, μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ καὶ κτιστῆς φύσεως, καὶ τοὺς δημιουργικῶς αὐτῇ παρ' αὐτοῦ ἐντεθέντας ἐν αὐτῷ ἀνελλιπῶς ὁμολογοῦσα λόγους, ὧν καὶ ἀνευ εἶναι τὴν φύσιν ἀδύνατον;

ΠΥΡ. Εἰ φυσικῶς ἡμῖν πρόσεστιν ἡ δειλία, τῶν διαβεβλημένων δὲ αὐτῇ, ἄρα καθ' ὑμᾶς φυσικῶς ἡμῖν ἔγκειται τὰ διαβεβλημένα, ἡγουν ἡ ἀμαρτία.

ΜΑΞ. Πάλιν ἐκ τῆς ὁμωνυμίας ἑαυτὸν, οὐ τὴν ἀλήθειαν παραλογίζῃ. Ἔστι γὰρ καὶ κατὰ φύσιν καὶ παρὰ φύσιν δειλία· καὶ κατὰ φύσιν μὲν δειλία ἐστὶ, δύναμις κατὰ συστολὴν τοῦ ὄντος ἀνθεκτικῆ· παρὰ φύσιν δὲ, παράλογος συστολή. Τὴν οὖν παρὰ φύσιν ὁ Κύριος, ἅτε δι' ἐκ προδοσίας οἶσαν λογισμῶν, ὁλως οὐ προσήκατο τὴν δὲ κατὰ φύσιν, ὡς τῆς ἐνουπαρχούσης τῇ φύσει ἀντιποιητικῆς τοῦ εἶναι δυνάμεως ἐνδεικτικῆν, θέλων δι' ἡμᾶς, ὡς ἀγαθός, ἐδέξατο. Οὐ γὰρ προσηγείτα ἐν τῷ Κυρίῳ καθάπερ ἐν ἡμῖν, τῆς θελήσεως τὰ φυσικά· ἀλλ' ὡς περ πεινάσας ἀληθῶς, καὶ διψήσας, οὐ τρόπῳ τῷ καθ' ⁵⁷ ἡμᾶς ἐπέβασεν καὶ ἐδίψησεν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ ⁵⁸ ἡμᾶς· ἐκουσίως γὰρ· οὕτω καὶ δειλιάσας ἀληθῶς, οὐ καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμᾶς ἐδειλίασε. Καὶ καθόλου φάναι, πᾶν φυσικὸν

⁵⁴ περιετράπησεται 270. ⁵⁵ γνίνων. 602, 270. ⁵⁶ ὡς περ 270.

cundum unionem ineffabilem, commutationis modo, alterius vicissim fiunt, nulla alterius partium in alteram secundum rationem naturalem confusione ac commistione. Quod si ratione et modo commutationis mutuae, voluntatem communem dicis, non unam, sed duas dices voluntates; ac unde effugere studuisti, eo rursus solertia tua ac sagacitas recidit.

PYR. Quid igitur? Nonne nutu Verbi ipsi copulati caro movebatur?

MAX. Dividis Christum, cum sic loqueris. Nam et Moyses ejus nutu movebatur, et David, et quotquot humanis [terrenis] et carnalibus abjectis proprietatibus, apti fuerunt ut caperent divinum assatum. Nos autem, qui sicut in omnibus, in hoc quoque divinos Patres sequimur, dicimus, quod idem universorum Deus immutabiliter homo factus, non solum ut Deus idem, ex suae deitatis ratione volebat, verum etiam idem ut decebat suam humanitatem. Si enim quae ex non entibus facta sunt, ejus quod est, non quod non est, ac nihilum est, vim retinendi atque tuendi insitam habent: ejusque natura proprium est, ut ea prosequantur quae tuendo sunt ac incolunitatem praestant, fugiantque ea, quae ad interitum spectant; igitur etiam quod omni essentia superius Verbum, humana ratione essentiam induit, etiam ejus quod est suae humanitatis retinendi atque tuendi vi praeditus fuit; cujus prosequendi ac fugae motum, voluntatis nutu per operationem ostendit: prosequendi quidem motum, eo usque naturalibus utendo omnique reprehensione carentibus, ut et infideles Deum esse non crederent: fugae autem motum tempore passionis, cum se sponte metu mortis contraxit. Quid igitur absoni fecit Dei Ecclesia, quod cum ipsius humanitate et natura creata, ipsi quoque quo creata est ab eo insertas, nullo defectu, rationes confitentur, sine quibus nec ut natura sit, fieri potest?

166 PYR. Si naturaliter nobis inest timor, is autem ex iis est quae reprehenduntur, igitur ut vos sentitis, natura nobis insunt quae reprehensionem habent, id est peccatum.

MAX. Rursus te ipse fallis, non veritatem, ex homonymia, id est, multiplici voce. Est enim timor ac formido tum ex natura, tum praeter naturam. Ac quidem ex natura timor est vis ejus, quod est retinendi atque tuendi per contractionem ac fugam; praeter naturam vero, quae sine ratione refuga contractio est. Timorem igitur praeter naturam, quippe qui ex proditione rationum existat, Dominus penitus non admisit: timorem vero ex natura, utpote indicem facultatis quae inest naturae tuendi id quod est, sponte propter nos, tanquam bonus admisit. Non enim in Domino, sicut in nobis voluntatem anteverunt naturalia. Sed sicut cum vere esuriebat et sitiabat, non modo nobis consimili esuriebat et sitiabat, sed qui nobis superior existat; rem enim

σωστικά 602, 339, 270, 356. ⁵⁷ οὐ καθ' 270. ⁵⁸ ἀλλ'

voluntate præstabat : sic et vere timens, non nostro more, sed supra nos timuit. Et ut universe dicam, quidquid in Christo naturale erat, cum sua ratione modum supra naturam conjunctum habebat ; ut et natura per rationem comprobaretur, et ex modo dispensatio pluceret.

PYR. Igitur, ut hanc subtilem et vulgo difficilem disserendi a tem fugiamus, Deum perfectum eundem, atque hominem perfectum confiteamur, cuncta alia declinantes ; cum perfecti vox una secum naturalia indicet.

MAX. Si dicere naturas absque proprietate quæ cuique competat, aut Deum perfectum et hominem perfectum Christum, absque perfectionis notis, absolutæ perfectionis est, ut tu existimas ; anathemate afficiantur synodi, et ante eas, Patres, quod non solum naturas, sed et cujusque naturæ proprietatem nos confiteri sanxere : nec solum Deum perfectum et hominem perfectam eundem, sed et perfectionis indicia : eundem scilicet et unum aspectabilem dicentes et inaspectabilem, mortalem et immortalem, corruptioni obnoxium et ab ea immunem : qui tangi posset et intrectabilis esset : creatus et increatus existeret : quo et pio sensu, duas quoque ejusdem atque unius voluntates pie docuere, non solum per determinatum numerum duorum, sed et per pronomen, aliam et aliam ; et per proportionem, dicendo humanam et divinam. Non enim uno modo circumscribitur numeri natura.

PYR. Cum has voces dicere non possimus ob hæreticorum calumniam, satis nobis sint vel ea solum, quæ a synodis dicta sunt ; ac neque unam, neque duas voluntates dicamus.

MAX. Si ea tantum confiteri oportet, quæ a synodis dicta sunt, nec una Dei Verbi natura incarnata dicenda sit, quæ omnem mysterii pietatem complectitur, cum nullo synodi decreto edita sit. Quinimo sic quoque cum naturis earumque proprietatibus, etiam voluntates confiteri necesse habebitis. Si enim quæ naturaliter Christi naturis competant, hæc earum proprietates esse dicitis ; natura vero utrique ejus naturæ insitum est velle ; igitur necesse vobis erit cum aliis naturalibus proprietatibus, cum naturis confiteri pariter voluntates.

Præterea, si synodi propter vocem unius Apollinarianum et Arium anathematizaverunt (cum uterque eorum hac voce ad hæresim suam statuendam abuteretur : Apollinarius quidem, ut carnem ejusdem substantiæ cum Verbo ostenderet ; Arius vero ut Filium a Patre diversæ substantiæ introduceret), quomodo possumus nos pii esse, qui voces hæreticis contrarias non confiteamur ? Porro quinta synodus, ut omnia missa faciam, cum ad verbum ita sanxit, *Amplecti se omnia sanctorum Athanasii, Basilii, utriusque Gregorii, ac quorundam aliorum, cum adjectione vocis egregiorum doctorum, libros*

ἐπὶ Χριστοῦ, συνημμένον ἔχει τῷ κατ' αὐτὸ λόγῳ καὶ τὸν ὑπὲρ φύσιν τρόπον ἵνα καὶ ἡ φύσις διὰ τοῦ λόγου πιστωθῇ, καὶ ἡ οἰκονομία διὰ τοῦ τρόπου.

PYR. Οὐχοῦν ἵνα τὴν λεπτὴν ταύτην, καὶ τοῖς πολλοῖς δύσληπτον τεχνολογίαν ἐκφύγωμεν, Θεὸν τέλειον τὸν αὐτὸν, καὶ ἄνθρωπον τέλειον ὁμολογήσωμεν, τὰ λοιπὰ πάντα ἐκκλίνοντες, ὡς τοῦ τελείου τὰ φυσικὰ παρ' ἑαυτῷ συνεμφαίνοντος.

MAX. Εἰ τὸ λέγειν τὰς φύσεις ἄνευ τῆς ἐκάστη προσούσης ιδιότητος, ἢ Θεὸν τέλειον καὶ ἄνθρωπον τέλειον τὸν Χριστὸν, ἄνευ τῶν τῆς τελειότητος γνωρισμάτων, ἀπηρτισμένης κατὰ σὲ εὐσεβείας ἐστὶ, ἀναθεματιζέσθωσαν αἱ σύνοδοι, καὶ πρὸ τούτων, οἱ Πατέρες ὁ μόνον τὰς φύσεις, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκάστης φύσεως ιδιότητα, ὁμολογεῖν ἡμῖν νομοθετήσαντες καὶ ὁ μόνον Θεὸν τέλειον καὶ ἄνθρωπον τέλειον τὸν αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τῆς τελειότητος τὰ γνωρίσματα, τουτέστιν, ὁρατὸν καὶ ἀόρατον τὸν αὐτὸν καὶ ἓνα λέγοντες, θνητὸν καὶ ἀθάνατον, φθαρτὸν καὶ ἀφθαρτον, ἀπτὸν καὶ ἀναφῆ, κτιστὸν καὶ ἄκτιστον καὶ κατ' αὐτὴν τὴν εὐσεβῆ ἔννοιαν, καὶ δύο εὐσεβῶς θελήματα τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς ἐδογματίσαν, ὁ μόνον διὰ τοῦ ὠρισμένου ἀριθμοῦ τῶν δύο, ἀλλὰ καὶ δι' ἀντωνυμίας τοῦ ἕλλο καὶ ἄλλο καὶ δι' ἀναλογίας τοῦ θεῖον εἰπεῖν καὶ ἀνθρώπινον. Οὐ γὰρ ἐνὶ τρόπῳ ἢ τοῦ ἀριθμοῦ περιορίζεται φύσις.

PYR. Εἰ οὐ δυνατόν ἐστι τὰς φωνὰς ταύτας λέγεσθαι διὰ τὴν τῶν αἰρετιζόντων ἐπήρειαν, ἀρκεσθῶμεν κἀν μόνοις τοῖς συνοδικῶς εἰρημένοις καὶ μήτε ἓν, μήτε δύο εἴπωμεν τὰ θελήματα.

MAX. Εἰ τὰ συνοδικῶς καὶ μόνον εἰρημένα χρῆ ὁμολογεῖν, οὔτε τὴν μίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου φύσιν σεσαρκωμένην, περιεκτικὴν πάσης τῆς τοῦ μυστηρίου οὔσαν εὐσεβείας, χρῆ λέγειν, συνοδικῶς οὐκ ἐκπεφωνημένην. Πλὴν ὅτι καὶ οὕτω ταῖς φύσεσι καὶ τοῖς αὐτῶν ιδιώμασι καὶ τὰ θελήματα συνομολογεῖν βιασθήσεσθε. Εἰ γὰρ τὰ φυσικῶς προσόντα ταῖς φύσεσι τοῦ Χριστοῦ, ιδιώματα αὐτῶν εἶναι λέγετε, φυσικῶς δὲ ἑκατέρῃ αὐτοῦ φύσει τὸ θέλειν ἐμπέφυκεν, ἔρα μετὰ τῶν ἄλλων φυσικῶν ιδιωμάτων, καὶ τὰ θελήματα ταῖς φύσεσι συνομολογεῖν ἀναγκασθήσεσθε.

Ἄλλως τε δὲ, εἰ αἱ σύνοδοι ἐπὶ τῇ τοῦ ἐνὸς θελήματος φωνῇ καὶ Ἀπολινάριον καὶ Ἀρειον ἀνεθεμάτισαν, ἑκατέρου αὐτῶν ταύτη πρὸς σύστασιν τῆς ἰδίας αἰρέσεως ἀποχρησαμένου τοῦ μὲν, ὁμοούσιον τῷ Λόγῳ διὰ τούτου τὴν σάρκα βουλομένου δεῖξαι τοῦ δὲ, ἑτεροούσιον τὸν Υἱὸν πρὸς τὸν Πατέρα εἰσαγαγεῖν ἀγωνιζομένου, πῶς εὐσεβεῖν ἡμᾶς δυνατόν, τὰς ἐναντίας τοῖς αἰρετικοῖς φωνὰς οὐχ ὁμολογοῦντας ; Ἡ δὲ πέμπτη σύνοδος, ἵνα πάντα παραλίπω, θεσπίσασα αὐτολεξεῖ, *Πάντα τὰ τῶν ἁγίων Ἀθανασίου, καὶ Βασιλείου, καὶ Γρηγορίων, καὶ ἄλλων τινῶν προσδιορισμένως ἐγκρίτων* [ἐκκρίτων] διδα-

σκάλων συντάγματα, ἐν οἷς καὶ τὰ δύο ἔγκεινται ἀ ac lucubrations, in quibus et duæ sitæ sunt voluntates; ipsas pariter duas voluntates tradidit.

ΠΥΡ. Καὶ οὐ δοκεῖ σοι, τὰς τῶν πολλῶν πλήττειν⁸⁸ ἀκοάς, τὸ φυσικὸν θέλημα λεγόμενον;

ΜΑΞ. Ὑπεξαιρουμένης τῆς θείας, πόσα εἶδη ζωῆς ἐν τοῖς οὖσιν εἶναι λέγεις;

ΠΥΡ. Αὐτὸς εἰπέ.

ΜΑΞ. Τρία εἶδη ζωῆς εἰσιν.

ΠΥΡ. Ποῖα ταῦτα;

ΜΑΞ. Ἡ φυτικῆ, ἡ αἰσθητικῆ, ἡ νοερά.

ΠΥΡ. Οὕτως ἔχει.

ΜΑΞ. Ἐπειδὴ δὲ ἕκαστον λόγῳ τινὶ δημιουργίας τῶν ἄλλων διακρίνεται, τίς ὁ διακριτικὸς καὶ ἰδιόζων ἕκαστου εἶδους λόγος;

ΠΥΡ. Καὶ τοῦτο εἰπεῖν σε ἀξιῶ.

ΜΑΞ. Τῆς μὲν φυτικῆς ἴδιον ἡ θρεπτικῆ, καὶ αὐξητικῆ, καὶ γεννητικῆ κίνησις· τῆς δὲ αἰσθητικῆς, ἡ καθ' ὄρμην κίνησις· τῆς δὲ νοεράς, ἡ αὐτεξούσιος.

ΠΥΡ. Πάνυ εὐκρινῆ καὶ ἀσύγχυτον τὴν τῆς ἕκαστου εἶδους ζωῆς παρέστησας ἰδιότητα.

ΜΑΞ. Εἰ εὐκρινῆς καὶ ἀσύγχυτος ἡ ἕκαστου ἐδείχθη [εἶδους] ἰδιότης, πάλιν ζητῶ, εἰ κατὰ φύσιν πρόσεστι τῇ φυτικῇ ἡ θρεπτικῆ, καὶ αὐξητικῆ, καὶ γεννητικῆ κίνησις· καὶ τῇ αἰσθητικῇ, ἡ καθ' ὄρμην.

ΠΥΡ. Κατὰ φύσιν ἀναμφιδόλως.

ΜΑΞ. Οὐκοῦν καὶ τῇ νοερά ἀκολουθῶς ἡ αὐτεξούσιος κίνησις.

ΠΥΡ. Καὶ τοῦτο πάντως δώσει ὁ ἀκόλουθα ταῖς οἰκείαις ἀρχαῖς δογματίζων.

ΜΑΞ. Εἰ οὖν κατὰ φύσιν πρόσεστι τοῖς νοεροῖς ἡ αὐτεξούσιος κίνησις, ἄρα πᾶν νοερὸν καὶ φύσει θελητικόν. Θέλησιν γὰρ τὸ αὐτεξούσιον ὁ μακάριος ὠρίσατο Διάδοχος ὁ Φωτικῆς εἶναι. Εἰ δὲ πᾶν νοερὸν καὶ φύσει θελητικόν, γέγονε δὲ ὁ Θεὸς Λόγος σὰρξ ἀληθῶς λογικῶς τε καὶ νοερῶς ἐψυχωμένη, ἄρα καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος, οὐσαυδῶς ὁ αὐτὸς ἦν θελητικός. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἄρα τὰς τῶν εὐσεβῶν ἀκοάς πλήττει λεγόμενον τὸ φυσικὸν θέλημα, ἀλλὰ τὰς τῶν αἰρετιζόντων.

esset. Quod si ita se res habet, non piorum, quod naturalis voluntas dicitur, sed hæreticorum, offendit aures.

ΠΥΡ. Ἐγὼ μὲν ἤδη ἐν τοῖς φθάσασι ἐπέισθην, φυσικὰ εἶναι τὰ ἐπὶ Χριστοῦ θελήματα· καὶ περὶ τούτου ἑτέραν οὐκ ἐπιζητῶ ἀπόδειξιν⁸⁹. Οὐχ ἦττον γὰρ τῶν θεωδῶς ἐκπεφασμένων, αὐτὴν τῶν ὄντων τὴν φύσιν ὁ λόγος μαρτυροῦσαν ἔδειξε, ὡς καταλλήλως ταῖς ἑαυτοῦ φύσεσιν ὁ αὐτὸς θέλων ἦν, εὐδοκῶν μὲν ὡς Θεός, ὑπακούων δὲ ὡς ἄνθρωπος, καὶ ὅτι κατάλληλα πάντως τὰ φυσικὰ θελήματα ταῖς φύσεσιν. Ἄναρχον μὲν εἶναι ἀνάρχου, καὶ τῆς ἠργμῆνης ἠργμῆνον· καὶ ὅτι οὐ δυνατὸν εἰς ἓν θέλημά ποτε συμπεσεῖν ἀλλήλοις, καὶ ἓν ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ εἶσιν, ὥσπερ καὶ αἱ φύσεις, τὸ ἀναρχον καὶ τὸ ἠργμῆνον, τὸ ἀκτιστον καὶ τὸ κτιστὸν, τὸ ποιῆσαν καὶ τὸ ποιηθὲν, τὸ ἀπει-

B PYR. Et ut hoc dicas, rogo.

MAX. Vitæ quidem plantæ proprius motus est alendi, augendi et gignendi: vitæ vero sentientis, motus appetitionis: intelligentis autem, motus liberæ potestatis.

PYR. Valde distinctam et non confusam assignasti cujusque vitæ generis proprietatem.

MAX. Si distincta, et non confusa cujusque generis **168** ostensa proprietates est; rursus quæro, num vitæ plantæ, alendi motus et augendi atque gignendi natura competat; itemque sentienti, motus appetitionis.

PYR. Haud dubie, natura.

C MAX. Ergo etiam intelligenti, consequenter motus liberæ potestatis.

PYR. Et hoc etiam dabit omnino, qui suis consequenter principiis docere velit.

MAX. Siquidem igitur natura inest intelligentibus motus liberæ potestatis, igitur omne intelligens, etiam facultate voluntatis præditum est. Voluntatem enim (θέλησιν) beatus Diadochus episcopus Photices definivit esse liberam potestatem. Quod si omne intelligens etiam natura voluntatis facultate præditum est, Deusque Verbum vere caro ratione utentium ac intelligentium more animata factus est: plane fit ut, et qua homo erat, idem substantialiter voluntatis facultate præditus naturalis voluntas dicitur, sed hæreticorum, offendit aures.

D PYR. Equidem jam in superioribus adductus sum ut assentirer, Christi voluntates naturales esse: nec ejus rei causa aliam requiro demonstrationem. Nihil enim minus, quam quæ divinitus patefacta sunt, ipsam naturam rerum testari ostendit oratio, quod convenienter suis naturis idem ipse voluntate præditus erat; qui ut Deus quidem approbaret, ut vero homo obediens esset: et quod omnino naturales voluntates naturis conveniebant. Voluntates quidem sine principio, naturæ sine principio: voluntas autem cœpta, naturæ item cœptæ ac cujus originis initium est: item fieri non posse ut in unam unquam voluntatem recidant, quamvis unius

⁸⁸ ἐκπλήττειν. 359, 270. ⁸⁹ Quasi divinis humanisque rationibus evidenter probasti; sed obscura hic phrasis Maximī.

et ejusdem sint, sicut et naturæ, quod principio caret et coeptum est : quod increatum et creatum est : quod fecit et factum est : quod infinitum ac finitum est ; quod deificavit et imbutum deitate est. Byzantini autem contra naturales adhuc voluntates pugnantes, aiunt dixisse Patres habere

Αρον καὶ τὸ πεπερασμένον, τὸ θεῶσαν καὶ τὸ θεωθέν. Οἱ δὲ ἐν τῷ Βυζαντίῳ, εἰτι πρὸς τὰ φυσικὰ θελήματα ἀντιστατοῦντες, κατ' οἰκειώσιν φασιν εἰρηκέναι τοὺς Πατέρας ἔχειν τὸν Κύριον τὸ ἀνθρώπινον θέλημα.

Christum voluntatem humanam secundum attributionem.

MAX. Quandoquidem ipse ejuscemodi admirabilis ac splendidæ disciplinæ dux auspexque fuisti ; per quam attributionem dicunt ? Num substantialem, qua quisque ea quæ naturaliter suppetunt, propter naturam sibi vindicat ac attribuit ; an, quæ necessitudine est, qua amice quæ sunt aliorum vicissim nobis attribuimus ac amplectimur, cum nihil ipsi horum patiamur aut efficiamus ?

ΜΑΞ. Ἐπειδὴ αὐτὸς τῆς τοιαύτης αὐτῶν θαυμαστῆς καὶ λαμπρᾶς καθηγῆσω παιδεύσεως· κατὰ ποίαν οἰκειώσιν τοῦτό φασιν ; Ἄρα τὴν οὐσιώδη, καθ' ἣν τὰ φυσικῶς προσόντα ἕκαστος ἔχων, διὰ τὴν φύσιν οἰκειοῦται· ἢ τὴν σχετικὴν, καθ' ἣν φιλικῶς τὰ ἀλλήλων οἰκειοῦμεθα καὶ στέργομεν, μηδὲν τούτων αὐτοὶ ἢ πάσχοντες, ἢ ἐνεργοῦντες ;

PYR. Illam videlicet, quæ ex necessitudine est et habitu.

ΠΥΡ. Τὴν σχετικὴν δηλονότι.

MAX. Igitur priusquam hoc absurdum demonstretur, præstiterit diligentius excutere, num homo natura voluntatis facultate præditus sit, necne ? Hoc enim probato, manifestior erit hujus hæresis blasphemia.

ΜΑΞ. Οὐκοῦν πρὶν τούτου δεῖξαι τὸ ἀτοπον, δικαιότερον ἀνεῖη ἀκριβέστερον⁶⁰ ἐξετάσαι, εἴ τε φύσει θελητικὸς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, εἴ τε καὶ μή. Τούτου γὰρ δεικνύμενου, σαφέστερον γενήσεται τῆς τοιαύτης αἰρέσεως τὸ βλάσφημον.

PYR. Si videtur, hoc excutiamus.

ΠΥΡ. Εἰ δοκεῖ, τοῦτο ἐξετάσωμεν.

MAX. Naturalia non doceri, non solum qui ratione naturam indagarunt, longeque aliis præcellunt, dixerunt, verum etiam consuetudo vulgarium. Quod si naturalia non docentur (nemo enim unquam est qui hoc addiscat) : natura igitur homo voluntatis facultate præditus est. Ac rursus, si natura homo rationalis est ; quod autem natura est rationale, natura etiam liberæ potestatis est (libera enim potestas, ut Patres auctores sunt, est voluntas) ; ergo homo natura voluntatis facultate præditus est. Ad hæc, si in brutis natura agit ; in homine vero, qui per potestatem voluntate moveatur, agitur ; igitur homo natura voluntatis facultate præditus est. Item, si ad imaginem beatæ ac super-substantialis Deitatis homo conditus est ; est vero natura divina, natura liberæ potestatis ; ergo etiam homo, ut ejus vere simulacrum, natura liberæ potestatis existit. Si autem natura liberæ est potestatis, ergo homo natura præditus est facultate voluntatis. Jam enim dictum est Patres voluntatem definiisse, quod est liberæ potestatis. Postremo, si cunctis hominibus inest velle, et non his inest, illis non inest : quod autem in omnibus communiter consideratur, naturæ nota est atque insigne, in individuis sub ipsa constitutis ; ergo homo natura facultate volendi præditus est.

ΜΑΞ. Ἀδίδακτα εἶναι τὰ φυσικὰ, οὐ μόνον οὐ λόγῳ τὴν φύσιν διασκεψάμενοι, καὶ τῶν πολλῶν διαφέροντες ἔφασαν, ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν χυδαιοτέρων συνήθεια. Εἰ δὲ τὰ φυσικὰ ἀδίδακτα, ἀδίδακτον δὲ ἔχομεν τὸ θέλειν· οὐδεὶς γὰρ ποτε θέλειν διδάσκεται· ἄρα φύσει θελητικὸς ὁ ἄνθρωπος. Καὶ πάλιν, εἰ φύσει λογικὸς ὁ ἄνθρωπος· τὸ δὲ φύσει λογικὸν καὶ φύσει αὐτεξούσιον· τὸ γὰρ αὐτεξούσιον, κατὰ τοὺς Πατέρας, θέλησις⁶¹ ἐστὶν· ἄρα φύσει θελητικὸς ὁ ἄνθρωπος. Καὶ πάλιν, εἰ ἐν τοῖς ἀλόγοις ἄγει μὲν ἡ φύσις· ἄγεται δὲ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐξουσιαστικῶς κατὰ θέλησιν κινουμένῳ· ἄρα φύσει θελητικὸς ὁ ἄνθρωπος. Καὶ πάλιν, εἰ κατ' εἰκόνα τῆς μακαρίας καὶ ὑπερουσίου Θεότητος ὁ ἄνθρωπος γεγένηται· αὐτεξούσιος δὲ φύσει ἡ θεία φύσις· ἄρα καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὡς αὐτῆς ὄντως εἰκὼν, αὐτεξούσιος τυγχάνει φύσει· εἰ δὲ αὐτεξούσιος φύσει, θελητικὸς ἄρα φύσει ὁ ἄνθρωπος· εἴρηται γὰρ ἤδη, ὡς τὸ αὐτεξούσιον θέλησιν ὤρισαντο οἱ Πατέρες. Ἐτι τε, εἰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐνυπάρχει τὸ θέλειν· καὶ οὐ τοῖς μὲν ἐνυπάρχει, τοῖς δὲ οὐκ ἐνυπάρχει· τὸ δὲ κοινῶς πᾶσιν ἐνθεωρούμενον φύσιν χαρακτηρίζει ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὸ ἀτόμοις· ἄρα φύσει θελητικὸς ὁ ἄνθρωπος.

PYR. Multis probatum est, esse hominem facultate voluntatis præditum.

ΠΥΡ. Δέδεικται διὰ πλειόνων φύσει θελητικὸς ὢν ἄνθρωπος.

MAX. Hoc igitur manifeste probato, age consideramus, ut superius proposuimus, ipsorum propositionis absurditatem.

ΜΑΞ. Τούτου οὖν περιφανῶς δειχθέντος, διασκεψόμεθα, ὡς ἀνωτέρω ὑπεθέμεθα, καὶ τῆς αὐτῶν προτάσεως τὸ ἀτοπον.

PYR. Consideremus.

ΠΥΡ. Διασκεψόμεθα.

MAX. Cum homo natura voluntatis facultate

ΜΑΞ. Εἰ φύσει θελητικὸς ὁ ἄνθρωπος, ὡς δέδει-

⁶⁰ al. ἀκριβῶς. ⁶¹ al. θελήσειω; 602, 270 ; Fr. θέλημα.

κται, κατ' αὐτοὺς δὲ κατὰ τὴν ἐν ψιλῇ σχέσει οικειώ-
σιν τὸ ἀνθρώπινον θέλημα εἶχεν ὁ Χριστὸς, ἀνάγκη
αὐτοὺς, εἴπερ ταῖς οικειαῖς ἀρχαῖς στοιχοῦσι, καὶ τὰ
ἄλλα ἡμῖν φυσικά μετ' αὐτοῦ· φημί δὲ τοῦ κατὰ
φύσιν θελήματος· κατ' οικειώσιν ψιλῆν λέγειν· καὶ
εὐρεθῆσται αὐτοῖς ἢ τῆς ὅλης οἰκονομίας θεωρία
καὶ μύησις, κατὰ φαντασίαν λαμβανομένη. Ἐπειτα,
εἰ ἡ φῆφος Σεργίου, οὐ τοὺς πῶς, ἀλλὰ τοὺς ἀπλῶς
δύο θελήματα εἰπόντας ἀνεθεμάτισε· λέγουσι δὲ
οὔτοι δύο, κἂν εἰ ἐσφαλμένως, διὰ τὴν οικειώσιν·
ἄρα οἱ ταύτης προϊστάμενοι, τῷ κατ' αὐτῶν συν-
ηγοροῦσιν ἀναθέματι. Καὶ πάλιν, εἰ, κατὰ τὴν ὑπ'
αὐτῶν διεκδικουμένην πρότασιν, τοῖς θελήμασι πρόσω-
πα συνεισάγονται· ἄρα δύο θελήματα λέγοντες,
καὶ εἰ ἐσφαλμένως, διὰ τὴν οικειώσιν, ὡς εἴρηται,
καὶ τὰ συνεισαγόμενα αὐτοῖς, κατὰ τὴν τοιαύτην
πρότασιν, λέξουσι πρόσωπα. Καὶ τίς οἶσει τὴν εἰς
δύο πρόσωπα τοῦ ἑνὸς κατατομήν;

quæ una cum ipsis inducantur, juxta talem propositionem, personas dicent. Equis vero feret, ut unus in duas personas conscindatur?

ΠΥΡ. Τί οὖν οἱ Πατέρες; οὐχ ἡμέτερον εἶπον
εἶναι, ὅπερ ὁ Χριστὸς ἐν ἑαυτῷ ἐτύπωσε θέλημα;

ΜΑΞ. Ναί, ἡμέτερον.

ΠΥΡ. Οὐκοῦν οὐ τὸ προσὸν αὐτῷ φύσει διὰ τοῦ
ἀνθρώπινου ἐσήμαναν; ἀλλ' ὅπερ κατ' οικειώσιν
ἀνεδέξατο.

ΜΑΞ. Ἐπειδὴ καὶ τὴν ἡμετέραν φύσιν ὡσαύτως
ἀνεληφέναι αὐτὸν ἔφασαν, ἄρα κατ' αὐτοὺς καὶ
αὐτὴν τὴν φύσιν κατ' οικειώσιν ψιλῆν ἔχων εὐρεθῆ-
σεται. Εἰ γὰρ ἐκεῖνο ἀληθές, καὶ τοῦτο· εἰ δὲ τοῦτο
ψευδές, κἀκαῖνο.

ΠΥΡ. Τί οὖν; τὸ ἡμέτερον ἐν ἑαυτῷ τυπῶσαι
εἰπόντες, τὸ αὐτῷ φύσει προσὸν ἐσήμαναν⁶¹;

ΜΑΞ. Ναί.

ΠΥΡ. Πῶς τοῦτό φησι;

ΜΑΞ. Ἐπειδὴ ὁ αὐτὸς ὅλος ἦν Θεὸς μετὰ τῆς
ἀνθρωπότητος, καὶ ὅλος ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος μετὰ
τῆς θεότητος· αὐτὸς, ὡς ἄνθρωπος, ἐν ἑαυτῷ καὶ
δι' ἑαυτοῦ τὸ ἀνθρώπινον ὑπέταξε τῷ Θεῷ καὶ Πα-
τρι, τύπον ἡμῖν ἑαυτὸν ἀριστον καὶ ὑπογραμμὸν
διδούς πρὸς μίμησιν, ἵνα καὶ ἡμεῖς πρὸς αὐτὸν ὡς
ἀρχηγὸν τῆς ἡμῶν ἀφορῶντες σωτηρίας, τὸ ἡμέτε-
ρον ἐκουσίως προσχωρήσωμεν (α) τῷ Θεῷ, ἐκ τοῦ
μηκέτι θέλειν παρ' ὃ αὐτὸς θέλει.

ΠΥΡ. Ἐκαῖνοι οὐ προθέσει κακῆ καὶ πανουργίᾳ

¹ Hebr. ii, 10 et xii, 2.

⁶¹ Fr. ἐσήμανον.

A præditus sit, ut probatum est; et ut hi sentiunt,
Christus ea appropriatione quæ in nuda necessitu-
dine affectuque consistit, voluntatem habuerit;
necesse est, ut et reliqua (si modo principia sua
sequi velint), cum ipsa nobis naturalia (cum natu-
rali scilicet voluntate), secundum nudam attribu-
tionem dicant ei competere: omnisque dispensa-
tionis considerationem atque doctrinam, inani specie
ac fictione invenientur accipere. Præterea, si sen-
tentia Sergii, non eos qui **170** aliquo modo, sed
qui omnino duas voluntates dixerunt, anathemate
affecit: dicunt autem hi duas voluntates, quantum-
vis falso, secundum arrogationem; igitur qui hanc
arrogationem defendunt, anathemati in ipsos dicto
patrocinantur. Ac rursus, si juxta propositionem
quam tuentur, una cum voluntatibus personæ indu-
cuntur; igitur cum duas dicant voluntates, quam-
vis falso, per arrogationem, uti dictum est; etiam

quæ una cum ipsis inducantur, juxta talem propositionem, personas dicent. Equis vero feret, ut unus in duas personas conscindatur?

PYR. Quid igitur Patres, annon dixerunt no-
stram esse voluntatem, quam in se Christus forma-
vit ac expressit?

MAX. Sane quidem, nostram.

PYR. Ergo non quæ illi natura inerat, per hu-
manam expressit, sed quam per arrogationem sus-
ceperat.

MAX. Quandoquidem etiam nostram naturam
eum similiter suscepisse dixerunt, igitur illorum
sententia invenietur Christus ipsam quoque natu-
ram per nudam arrogationem habere. Si enim
verum est de voluntate, erit et de natura; et si de
illa falsum, erit et de ista.

PYR. Quid igitur? dicendo nostram in se for-
masse voluntatem, eam ipsam quæ illi natura
inerat significarunt?

MAX. Maxime.

PYR. Quomodo hoc ais?

MAX. Quoniam idem erat totus Deus cum huma-
nitate, et idem totus homo cum divinitate; in se,
et per se ipse humanam subiecit Deo et Patri, se-
ipsum formam optimam, ac exemplum quod imi-
temur, præbens: ut nos quoque in ipsum ut au-
ctorem nostræ salutis aspicientes, ea, quæ nostra
est, ad Deum sponte accedamus, ea ratione quod
præterquam quod ipse vult, non amplius velimus^k.

PYR. Si non pravo proposito, neque malitia qua-

NOTÆ.

(a) Τὸ ἡμέτερον ἐκουσίως προσχωρήσωμεν.
Active accepit Turrianus, cum ita reddit, *Eam quæ
nostra est, sponte ad Deum accommodemus*. Ubi is,
qui Baronianæ editioni præfuit, sive is ipse, non
bene margini apposuit, *Fort. quod nostrum est*, τὸ
ἡμέτερον enim, θέλημα, refert: ac bene Turrianus
expressit: *eam, quæ nostra est*, id est, voluntas:
nec hic scrupulus est, sed quod ex vet. leg. τὸ προσ-
χωρήσωμεν activum fecit, quod nunquam aliter

quam neutrum usurpari videtur. Locus quem affert
vet. lex, incerto auctore, huic nostro geminus est.
Προσχωρήσασιν τὴν γλῶσσαν πρὸς τὸ Καρικὸν
ἔθνος· *Accommodaverunt, aptaverunt linguam*, etc.
At melius Steph. γλῶσσαν accipit, pro, κατὰ γλῶσ-
σαν, eclipsi Græcis consuetissima, et sic erit idem
ac λόγῳ, *sermone, lingua*, accesserunt. Hic vero
*Nostra voluntate sponte accedamus; nos Deo, qua-
si dedititii, sponte submittamus*.

priam hoc dixerunt, sed quod vellent sic summam A unionem declarare.

MAX. Si hoc Severianis concedatur, annon probabili deinceps ratione (quod attinet ad datam sumptionem) dicturi sunt, se non malo proposito ullave malitia, unam naturam dicere, sed quod vellent (sicut et vos ex una voluntate) summam unionem per eam demonstrare? Ipsorum enim contra ipsos, sicut David contra Goliath¹, armis utentur. Ecce quemadmodum qui unam voluntatem dicunt, in easdem ac illi sententias pariter vocesque incidunt. Cæterum, unam hanc voluntatem, quidnam vocare placet? æquum enim **171** est ut ejus ipsi appellationem assignent.

PYR. Dicunt ex sententia (γνωμικὴν) esse voluntatem.

MAX. Igitur si γνωμικὴ est (ex sententia) derivativi forma, nomen est: et si derivativi forma, erit sententia (id est, γνώμη) ut quæ prototypum ac forma princeps existat, substantia.

PYR. Non est γνώμη substantia.

MAX. Si non est substantia, qualitas est; et erit qualitas ex qualitate, quod impossibile est. Quid igitur γνώμην vocant?

PYR. Γνώμη nihil aliud est, quam quod eam beatus Cyrillus definivit, videlicet *modus vitæ*.

MAX. Modus vitæ ex virtutis (verbi gratia) an vitæ, ex vitii ratione, ex delectatione est, necne?

PYR. Plane ex delectatione.

MAX. Igitur volendo ac consultando, deligimus, an nolendo, nec aliqua consilii deliberatione?

PYR. Procul dubio qui velimus ac consultamus.

MAX. Igitur γνώμη (sententia) nihil aliud est, quam talis quædam voluntas, secundum affectum ac habitudinarie, alicujus, aut quod vere sit, aut quod bonum existimetur.

PYR. Recte Patris (Cyrilli) definitionem explicasti.

MAX. Si recta est explicatio definitionis tradita, primum quidem non potest dici esse voluntatem γνωμικὴν (ex sententia.) Quomodo enim potest voluntas ex voluntate prodire? Deinde vero etiam γνώμην in Christo dicendo, ut de ea facta disquisitio ostendit, nudum hominem ipsum esse statuunt, qui nostro more ex consilio afficeretur, ignorantiaque laboraret ac dubitatione ageretur, haberetque contraria: siquidem de illis quispiam deliberat inique consilium, in quæ cadit dubitatio, non in quæ non cadit. Sane quidem nos, ejus natura appetitum habemus, quod simpliciter natura bonum est; ejus vero quod sic ac tali modo bonum, inquirendo ac consilii deliberatione periculum facimus. Eaque ratio est cur et in nobis convenienter γνώμη dicatur, quæ sit modus

τινὶ τοῦτο εἶπον, ἀλλὰ βουλόμενοι τὴν ἄκραν ἔνωσιν δηλώσαι.

ΜΑΞ. Εἰ τοῦτο τοῖς ἀπὸ Σεβήρου δοθῆ, οὐκ εὐλόγως λοιπὸν, ὅσον πρὸς τὸ δοθὲν λῆμμα, κάκεινοι λέξουσιν· ὅτι οὐ κακῆ προθέσει, ἢ πανουργίᾳ τινὶ, μίαν λέγομεν φύσιν, ἀλλὰ βουλόμενοι, καθάπερ καὶ ὑμεῖς, διὰ τοῦ ἐνὸς θελήματος, τὴν ἄκραν ἔνωσιν δι' αὐτῆς δείξαι; Τοῖς γὰρ αὐτῶν κατ' αὐτῶν, ὅν τρόπον καὶ Δαβὶδ κατὰ τοῦ Γολιάθ, χρήσονται ὄπλοις. Ἴδοὺ ἐν [καὶ γὰρ ἐν] θέλημα λέγοντες, ταῖς αὐταῖς ἐκείνοις καὶ ἐννοίαις καὶ φωναῖς συμπίπτουσι. Πλὴν τοῦτο τὸ ἐν θέλημα, τί βούλονται ὀνομάζειν; δίκαιοι γὰρ εἰσι τοῦτου τὴν προσηγορίαν δοῦναι.

B ΠΥΡ. Γνωμικὸν τοῦτό φασι.

ΜΑΞ. Οὐκοῦν, ἢ γνωμικὸν καὶ παράγωγον· εἰ δὲ παράγωγον, ἢ γνώμη, ὡς πρωτότυπον, οὐσία ἔσται

ΠΥΡ. Οὐκ ἔστιν ἡ γνώμη οὐσία.

ΜΑΞ. Εἰ οὐσία οὐκ ἔστι, ποιότης ἐστὶ· καὶ εὐρεθήσεται ποιότης ἐκ ποιότητος· ὅπερ ἀδύνατον. Τί οὖν φασι τὴν γνώμην;

ΠΥΡ. Ἡ γνώμη οὐδὲν ἕτερον ἐστίν, ἢ ὅπερ ὁ μακάριος αὐτὴν ὠρίσατο Κύριλλος, ὅτι *τρόπος ζωῆς*.

ΜΑΞ. Ὁ τρόπος τῆς κατ' ἀρετὴν, φέρε εἰπεῖν, ἢ κακίαν ζωῆς, ἄρα ἐξ ἐπιλογῆς ἡμῖν πρόσεστιν, ἢ οὐ;

C ΠΥΡ. Ἐξ ἐπιλογῆς, πάντως.

ΜΑΞ. Θέλοντες οὖν καὶ βουλευόμενοι ἐπιλεγόμεθα, ἢ ἀθελήτως καὶ ἀβουλεύτως⁶²;

ΠΥΡ. Ὁμολογουμένως θέλοντες καὶ βουλευόμενοι.

ΜΑΞ. Οὐκοῦν ἡ γνώμη οὐδὲν ἕτερον ἐστίν, ἢ ποιά θέλησις, σχετικῶς τινος ἢ ὄντος ἢ νομιζομένου ἀγαθοῦ ἀντεχομένη.

ΠΥΡ. Ὅρθως τὴν τοῦ πατρικοῦ ὄρου ἐποίησω ἐξήγησιν.

ΜΑΞ. Εἰ ὀρθῶς ἡ τοῦ πατρικοῦ ὄρου ἐξάπλωσις γεγένηται, πρῶτον μὲν οὐ δυνατὸν γνωμικὸν λέγειν θέλημα. Πῶς γὰρ ἐκ θελήματος θέλημα προελθεῖν ἐνδέχεται; Ἐπειτα δὲ καὶ γνώμην λέγοντες ἐπὶ Χριστοῦ, ὡς ἡ περὶ αὐτῆς ἔδειξε ζήτησις, ψιλὸν αὐτὸν δογματίζουσιν ἄνθρωπον, βουλευτικῶς διατιθέμενον καθ' ἡμᾶς, ἀγνοοῦντά τε καὶ ἀμφιβάλλοντα, καὶ ἀντικείμενα ἔχοντα· εἴπερ τις περὶ τῶν ἀμφιβαλλομένων, καὶ οὐ περὶ τοῦ ἀναμφιβάλλου βουλευέται. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ἀπλῶς φύσει καλοῦ φυσικῶς ἔχομεν τὴν ὄρεξιν· τοῦ δὲ πῶς καλοῦ πείραν διὰ ζήτησεως⁶³ καὶ βουλῆς. Καὶ διὰ τοῦτο ἐφ' ἡμῶν καὶ γνώμη προσφυῶς λέγεται, τρόπος οὐσα χρήσεως, οὐ λόγος φύσεως· ἐπεὶ καὶ ἀπειράκις μετέβαλεν ἡ φύσις. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἀνθρωπίνου τοῦ Κυρίου, οὐ ψιλῶς καθ' ἡμᾶς ὑποστάντος, ἀλλὰ θεϊκῶς· Θεὸς γὰρ ἦν

¹ 1 Reg. xvii, 51.

⁶² ἀβουλήτως 602, 270 et Fr. ⁶³ καὶ ζητ. 270.

ὁ δὲ ἡμᾶς ἐξ ἡμῶν σαρκὶ παφηνῶς, γνώμη λέγεσθαι οὐ δύναται. Αὐτὸ γὰρ [αὐτῷ τῷ] τὸ εἶναι, ἦγουν, τὸ θεϊκῶς ὑποστῆναι, φυσικῶς καὶ τὴν πρὸς τὸ καλὸν εἶχεν οἰκείωσιν, καὶ τὴν πρὸς τὸ κακὸν ἀλλοτριώσιν, καθὼς καὶ ὁ μέγας τῆς Ἐκκλησίας ὀφθαλμὸς Βασιλείου ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ μδ' ψαλμοῦ διδάσκων, ἔφη· « Κατὰ τοῦτο δὲ ἐκλήψη (b) καὶ τὸ Ἡσαΐα περὶ αὐτοῦ εἰρημένον, ὅτι· Πρὶν ἢ γινῶναι τὸ παιδίον, ἢ προελέσθαι πονηρὰ, ἐκλέξεται τὸ ἀγαθόν. Διότι πρὶν ἢ γινῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν. Ὅ γὰρ, πρὶν ἢ, δηλοῖ ὅτι οὐ καθ' ἡμᾶς ζητήσας αἰ βουλευσάμενος, ἀλλὰ θεϊκῶς ὑποστάς, αὐτῷ εἶσι, τὸ ἐκ φύσεως εἶχεν ἀγαθόν. »

cat bonum vel malum, malitiæ repugnat, ut eligat bonum. Illud enim priusquam, significat, quod non icut nos quærendo et deliberando, sed cum divine subsisteret, ipso quod erat, ex natura bonum haberet. »

ΠΥΡ. Τί οὖν; φυσικαί εἰσιν αἱ ἀρεταί;

ΜΑΞ. Ναί, φυσικαί.

ΠΥΡ. Καὶ εἰ φυσικαί, διὰ τί μὴ ἐπίσης πᾶσιν νυπάρχουσι τοῖς ὁμοφυέσι;

[ΜΑΞ. ⁶⁵ Πᾶσι τοῖς ὁμοφυέσιν ἐπίσης ἐνυπάρχουσι.]

ΠΥΡ. Καὶ πόθεν ἐν ἡμῖν τοσαύτη ἀνισότης;

ΜΑΞ. Ἐκ τοῦ μὴ ἐπίσης ἐνεργεῖν τὰ τῆς φύσεως. Ὡς, εἴπερ πάντες ἴσως, ἐφ' ᾧ καὶ γεγόναμεν, ἐνηρῶμεν τὰ φυσικά, μία ἄρα ἐδείκνυτο ἐν πᾶσιν, ὡς περ ἡ φύσις, οὕτω καὶ ἀρετὴ, τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον οὐκ ἐπιδεχομένη.

ΠΥΡ. Εἰ οὐκ ἐξ ἀσκήσεως ἡμῖν τὰ φυσικά πρόβειν, ἀλλ' ἐκ δημιουργίας, ἢ δὲ ἀρετὴ φυσικὴ, πῶς εἶναι καὶ ἀσκήσαι τὰς ἀρετάς, φυσικὰς οὖσας, κτώμεθα;

ΜΑΞ. Ἡ ἀσκήσις, καὶ οἱ ταύτη ἐπόμενοι πόνοι, πρὸς τὸ μόνον διαχωρίσαι τὴν ἐμφυρεῖσαν δι' αἰσθητικῶς ἀπάτην τῇ ψυχῇ ἐπενοήθησαν τοῖς φιλαρέτοις· ὁ πρὸς τὸ ἐξωθεν προσφάτως ἐπεισαγαγεῖν τὰς ἀρετάς· ἔγκεινται γὰρ ἡμῖν ἐκ δημιουργίας, ὡς εἴρηται· ὅθεν καὶ ἅμα τελείως διακριθῆ ἡ ἀπάτη, ἅμα καὶ τῆς κατὰ φύσιν ἀρετῆς τὴν λαμπρότητα νδείκνυται ἡ ψυχὴ. Ὁ γὰρ μὴ ἀφρων, φρόνιμος· καὶ ὁ μὴ δεῖλδς ἢ θρασύς, ἀνδρείος· καὶ ὁ μὴ ἀκό-

⁶⁵ Basil. Isa. vii et Psal. xlii.

⁶⁶ Inclusa nonnullis desunt.

(b) Κατὰ τοῦτο ἐκλήψη. Non exstant eo psalmo iac Basillii verba, nisi Maximus ejus habuit pleniorē ἔκδοσιν, vel ex memoria citavit, sibi que Basillii textum conflavit ex iis, quæ illo psal. et quæ Isa. vii, in ejus expositione legerat. Ad hunc sensum igitur exponit Basil. p. 259, non Isaie locum, sed ejus psalmi versum, *Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem*, quod reliqui homines labore et exercitatione, prona ad bonum malumque voluntate, ægre tandem impleant: Σοὶ δὲ φυσικὴ τίς ἐστὶ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἢ οἰκείωσις, καὶ πρὸς τὴν ἀνομιαν ἀλλοίωσις. Tibi ad bonum naturalis necessitudo, et ab improbitate aversio, οἰκείωσις, naturalis proprietas, quod reddit interp. rudiū est. Fusius dicto cap. 7, p. 1007, ubi nostris sic ad utrumque pronis, opponit. Ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὁ Κύριος οὕτως, ἀλλ' ἢ

utendi, non naturæ ratio. Nam et natura infinites mutata esset. In Christi autem humanitate, qui non more nostro nudus homo esset, sed divine subsisteret (Deus enim erat qui propter nos, nobis similis, exque nobis apparuit) voluntas sic γνώμη dicta, dici non potest. Ipso enim quod erat, id est, divine subsistebat, natura tum cum honesto atque virtute necessitudinem habebat, tum a malo ac vitio animum abhorrentem, uti etiam magnus Ecclesiæ oculus Basilius in expositione psalmi quadragesimi quarti docens, 172 ait: « In eandem vero sententiam accipies, quod de eo ab Isaia dictum est: » *Priusquam cognoscat puer, aut eligat prava, eliget bonum*. Quia nimirum, priusquam cognos-

cat bonum vel malum, malitiæ repugnat, ut eligat bonum. Illud enim priusquam, significat, quod non icut nos quærendo et deliberando, sed cum divine subsisteret, ipso quod erat, ex natura bonum haberet. »

B PYR. Quid igitur, naturales sunt virtutes?

MAX. Sane quidem, naturales.

PYR. Si naturales, quare non ex æquo omnibus insunt, qui ejusdem naturæ sunt?

[MAX. Æque omnibus insunt, quæ ejusdem naturæ sunt.]

PYR. Et unde in nobis tanta inæqualitas?

MAX. Inde nimirum, quod ea quæ sunt naturæ non ex æquo excolimus. Nam si omnes pari studio, ad quod et nati sumus, naturalia excoleremus, una utique in omnibus, uti natura, sic et virtus conspiceretur, neque minus suscipiens.

PYR. Si ea quæ naturalia sunt, non ex exercitatione nobis proveniunt, sed a creatione insunt; virtusque naturalis est, quomodo virtutes, quæ

C naturales existant labore et exercitatione paramus?

MAX. Exerecitatio, et qui huic comites sunt labores, ad arcendam solummodo seductionis labem, quæ per sensus animæ inolevit, adinventi sunt, ab iis, qui virtutis studiosi sunt; non ut virtutes extrinsecus de novo inducantur: insunt enim nobis a creatione, sicut jam diximus. Unde simul atque seductio perfecte dirimitur, continuo anima virtutis ex natura splendorem producit. Nam qui non est demens ac insipiens, prudens est: et qui non

NOTÆ.

D πρὸς τὸ ἀγαθὸν αὐτοῦ οἰκείωσις, εὐθὺς ἐκ πρώτης γενέσεως διεφαίνεται. Τί γὰρ γέγραπται; « Ὅτι πρὶν ἢ γινῶναι αὐτὸν ἢ προελέσθαι πονηρὰ, ἐκλέξεται ἀγαθόν. At non sic etiam Dominus, sed ejus ad bonum necessitudo, a primo statim ortu elucescebat. Quid enim scriptum est? Antequam sciat ipse, aut præeligat mala, eliget bona. Ubi turbate interpr. Titelm. et iaciniose, *Sed quod erat bonum sibi vindicabat, familiariter etiam initio statim et a primordio suæ nativitatē in ipso inclaruit*; quibus nec fidem interpr. nec bonæ lucem paraph. affert. Quare illud, τὸ γὰρ πρὶν ἢ, δηλοῖ, non Basillii expositio est, ut Turr. existimavit, sive qui Baronianæ editioni præfuit, sed Maximi, Basillii verba et Isaie, magis explicantis.

est timidus vel audax, est fortis : et qui non est impudicus ac libidinosus, castus est : et qui non facit injuriam, justus est. Quæ autem ex natura ratio est, prudentia est ; et judicii facultas, est justitia : et ira, fortitudo : et cupiditas, temperantia seu castitas. Itaque usu venit, ut ablatis, quæ sunt præter naturam, quæ secundum naturam sunt, et sola appareant : sicut abstracta rubigine ac extrita, ferri splendor ac fulgor, qui natura inerat, patescit.

PYR. Maxima hinc apparet blasphemia eorum, qui in Christo voluntatem ponunt, quam γνώμην dicunt.

MAX. Sed neque hoc absque animadversione est prætereundum, nomen γνώμη in Scriptura et apud sanctos Patres, ex iis vocibus esse, quæ variæ ac multiplicis significationis **173** existunt : ut iis liquet, qui diligenter legunt. Nam aliquando pro admonitione et consilio usurpant ; ut cum ait Apostolus : *De virginibus præceptum Domini non habeo* ; γνώμην autem (id est consilium) do. Aliquando vero pro consultatione, ut cum ait David : *Super populum tuum astute cogitaverunt* γνώμην ; quod alius interpres explanans, sic dicit : « Super populum tuum astute cogitaverunt βουλήν. » Aliquando vero pro sententia, ut cum magnus propheta Daniel de quopiam ait : *Exivit sententia impudens ex persona regis P.* Alias pro opinione, vel fide, vel sensu, ut cum Gregorius cui a theologia nomen, ita disserit orat. *1 De Filio.* « Quia vero non est res magna reprehendere : est enim facillimum et omnium qui volunt : viri autem pii est ac ingeniosi, ut suum ipse vicissim sensum inducat. » Et ut summa dicam, ne singula percurrendo, orationi turbam exaggerem, eaque obtundam ; viginti octo ejus vocis γνώμη significata in Scriptura et sanctis Patribus, mihi ipse observans annotansque inveni. Non enim communis alicujus aut particularis expressionis vim habet : sed vel ex antecedentibus vel ex consequentibus dicentis mens sensusque regulatur. Quamobrem fieri non potest, ut vox ejusmodi uni solique rei significandæ aptetur.

PYR. Quomodo enim fiat, ut quod multipliciter dicitur, uni alicui significato certo addicatur ?

MAX. Ut ergo hujus hæresis turpitudō clarius eluscescat, aliter etiam istiusmodi propositionem consideremus.

PYR. Ut libuerit, ita dispiciamus.

MAX. Dicendo unam voluntatem sive electionis, sive ex sententia (γνωμικήν) sive liberæ potestatis, sive quovis alio modo vocare iis placeat (non enim de hoc contendimus), aut divinam, aut angelicam, aut humanam eam dicere, necesse habebunt. Ac primo quidem, quovis istorum modorum

^a I Cor. vii, 25. ^o Psal. lxxxii, 4. ^p Dan. ii, 15.

⁶⁶ Fr. et al. ἀδικῶν. ⁶⁷ al. δ. ⁶⁸ Parum differunt hæc duo significata. ⁶⁹ Fr. ἐπὶ ὑψηλοῦ. Sch. Γνώμην ὑψηλήν, τὴν ἐξουσιαστικὴν ἀπόφασιν λέγει. *Excelsam γνώμην vocat, quæ per potestatem est. sententiam*

λαστος, σώφρων· καὶ ὁ μὴ ἀδικός⁶⁶, δίκαιος. Κατὰ φύσιν δὲ ὁ λόγος, φρόνησις ἐστὶ· καὶ τὸ κριτήριον, δικαιοσύνη, καὶ ὁ θυμὸς, ἀνδρεία· καὶ ἡ ἐπιθυμία, σωφροσύνη. Ἄρα τῇ ἀφαιρέσει τῶν παρὰ φύσιν, τὰ κατὰ φύσιν καὶ μόνον διαφαίνεσθαι εἴωθεν· ὡσπερ καὶ τῇ τοῦ ἰοῦ ἀποβολῇ, ἢ τοῦ σιδήρου κατὰ φύσιν αὐγὴ καὶ λαμπρότης.

ΠΥΡ. Μεγίστη ἐντεῦθεν ἀναδέδεικται βλασφημία τοῖς γνώμην ἐπὶ Χριστοῦ λέγουσιν.

ΜΑΞ. Χρὴ μὴδὲ τοῦτο παρελθεῖν ἀπαρασήμαντον, ὅτι πολύτροπον καὶ πολύσημον παρὰ τε τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ καὶ τοῖς ἀγίοις Πατράσιν ἐστὶ τὸ τῆς γνώμης ὄνομα, ὡς⁶⁷ τοῖς ἐπιμελῶς ἀναγινώσκουσι δῆλον ὑπάρχει. Ποτὲ μὲν γὰρ ἐπὶ παραινέσεως καὶ ὑποθήκης αὐτὸ φέρουσιν· ὡς ἔταν λέγῃ ὁ Ἀπόστολος· *Περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω· γνώμην δὲ δίδωμι*· ποτὲ δὲ ἐπὶ βουλήσ, ἡνίκα ὁ μακάριος λέγει Δαβὶδ· *Ἐπὶ τὸν λαόν σου κατεπανουργέσαντο γνώμην*· ὅπερ ἄλλος ἐκδότης σαφηνίζων, *Ἐπὶ τὸν λαόν σου, ἔφη, κατεπανουργέσαντο βουλήν*⁶⁸· ποτὲ δὲ ἐπὶ τῆς ψήφου⁶⁹· ὅπη-νίκα Δανιήλ, ὁ ἐν προφήταις μέγας, λέγει περὶ τινος· *Ἐξῆλθεν ἡ γνώμη ἡ ἀναιδῆς ἐκ προσώπου τοῦ βασιλέως*· ποτὲ δὲ ἐπὶ δόξης, ἢ πίστεως, ἢ φρονήματος, ἡνίκα Γρηγόριος ὁ τῆς θεολογίας ἐκ-ώνυμος ἐν τῷ πρώτῳ *Περὶ Υἱοῦ* λόγῳ διέξεισιν· « Ἐπεὶ δὲ τὸ μὲν ἐπιτιμᾶν οὐ μέγα, ῥᾶστον γάρ, καὶ τοῦ βουλομένου παντός· τὸ δὲ ἀντείσάγειν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ἀνδρός ἐστὶν εὐσεβοῦς καὶ νοῦν ἔχοντος. » Καὶ ἀπλῶς, ἵνα μὴ καθ' ἐν τὰ πάντα διεξερχόμενος, ὅχλον ἐπισωρεύσω τῷ λόγῳ, κατὰ εἰκασιοκτῶ σημαίνόμενα παρὰ τε τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ καὶ τοῖς ἀγίοις Πατράσιν ἐπιτηρησάμενος, τὸ τῆς γνώμης εὖρον ὄνομα· οὐδὲ γὰρ κοινοῦ τινος ἢ ἰδικοῦ ἐμφαίνει χαρακτῆρα, ἀλλ' ἢ ἐκ τῶν πρὸ αὐτοῦ λεγομένων, ἢ τῶν ἐφεξῆς, ἢ τοῦ λέγοντος κανονίζεται διάνοια. Διὰ καὶ ἀδύνατον ἐνὶ καὶ μόνῳ σημαίνομένῳ, τὸ τοιοῦτο ἀφορίσαι ὄνομα.

ΠΥΡ. Πῶς γὰρ ἐνδέχεται τὸ πολλαχῶς λεγόμενον, ἐνός τινος εἶναι ἀποκληρωτικόν ;

ΜΑΞ. Ἴνα οὖν τὸ αἶσχος τῆς τοιαύτης αἰρέσεως φανερώτερον γένηται, καὶ ἐτέρως τὴν τοιαύτην διασκεψόμεθα πρότασιν.

ΠΥΡ. Εἴ σοι φίλον, διασκεψόμεθα.

ΜΑΞ. Ἐν θέλημα λέγοντες, εἴτε προαιρετικόν, εἴτε γνωμικόν, εἴτε ἐξουσιαστικόν, εἴ καὶ ἐτέρως πως αὐτὸ καλεῖν βούλοιντο· οὐ γὰρ διαφερόμεθα περὶ τούτου· ἢ θεῖον, ἢ ἀγγελικόν, ἢ ἀνθρώπινον τοῦτο λέγειν βιασθήσονται. Καὶ προηγουμένως μὲν, ὁπότερον τούτων αὐτὸ εἴπωσι, φυσικόν λέξουσιν·

εἴπερ ἐκάτερον αὐτῶν φύσεως ὑπάρχει δηλωτικόν· καὶ ὅπερ διὰ τῆς διαιρητικῆς μεθόδου φεύγειν ἔδοξαν, τοῦτο διὰ τῆς ἀναλυτικῆς συνιστῶντες ἐδείχθησαν. Ἐφεπομένως δὲ, εἰ μὲν θεῖον αὐτὸ λέξουσι, Θεὸν καὶ μόνον φύσει ὄντα τὸν Χριστὸν ἐγνώρισαν· εἰ δὲ ἀγγελικόν, οὔτε Θεὸν οὔτε ἄνθρωπον, ἀλλ' ἀγγελικὴν τινα φύσιν· εἰ δὲ ἀνθρώπινον, ψιλὸν ἄνθρωπον καὶ ὑπεξούσιον αὐτὸν ἔδειξαν.

ΠΥΡ. Ὅπηνίκα ταύταις περιπέσωσι ταῖς ἀτοπίαις, οὔτε φυσικὸν οὔτε γνωμικὸν λέγουσι τὸ θέλημα· ἀλλ' ἐπιτηδειότητι προσεῖναι ἡμῖν φασιν.

ΜΑΞ. Ἡ ἐπιτηδειότης αὕτη κατὰ φύσιν ἡμῖν πρόσκειται, ἢ οὐ κατὰ φύσιν;

ΠΥΡ. Κατὰ φύσιν.

ΜΑΞ. Οὐκοῦν πάλιν, κατὰ ἀνάλυσιν, φυσικὸν λέξουσι τὸ θέλημα· καὶ οὐδὲν ἐκ τῆς περιόδου ταύτης ἀπώναιντο· καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐπιτηδειότης ἐκ μαθήσεως ποιεῖται τὴν ἕξιν καὶ τὴν προχείρησιν (c)· ἀπὸ μαθήσεως ἄρα καὶ προκοπῆς ἔσχεν ὁ Χριστὸς κατ' αὐτοὺς τὴν ἕξιν τοῦ θελήματος, καὶ τὴν προχείρησιν· καὶ προέκοπτεν, ἀγνοῶν πρὸ τῆς μαθήσεως τὰ μαθήματα. Τίνος οὖν χάριν τὸν Νεστόριον ἀποστρέφονται, τῶν ἐκείνου θερμῶς ἀντεχόμενοι λέξεων καὶ ἐννοιῶν; Ὅτι δὲ ἐν θέλημα λέγοντες, τὰ ἐκείνου διεκδικοῦσι, καὶ ἡ παρ' αὐτῶν συνηγορούμενη Ἐκθεσις μαρτυρεῖ, ἐν θέλημα ἀποφηνάμενη τὸν Νεστόριον πρεσβεύειν, ἐπὶ τῶν πλαττομένων αὐτῷ δύο προσώπων.

Ἐτι τε τὸ, φυσικὸν εἶναι θέλημα διωθόμενοι, ἢ ὑποστατικὸν αὐτὸ, ἢ παρὰ φύσιν λέξουσιν. Ἄλλ' εἰ μὲν ὑποστατικὸν αὐτὸ φήσουσιν, ἑτερόβουλος οὕτω γε ἔσται ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ. Μόνης γὰρ ὑποστάσεως χαρακτηριστικὸν τὸ ὑποστατικόν. Εἰ δὲ παρὰ φύσιν, τὴν ἐκπτώσιν τῶν αὐτοῦ δογματίζουσιν οὐσιῶν, εἴπερ φθαρτικὰ τῶν κατὰ φύσιν τὰ παρὰ φύσιν.

Ἡδέως δ' ἂν αὐτοὺς καὶ τοῦτο ἐροίμην, ὅτι ὁ τῶν ἁλῶν Θεὸς καὶ Πατὴρ, καθ' ὃ Πατὴρ θέλει, ἢ καθ' ὃ Θεός; Ἄλλ' εἰ μὲν καθ' ὃ Πατὴρ, ἄλλο αὐτοῦ ἔσται παρὰ τὸ τοῦ Υἱοῦ θέλημα· οὐ γὰρ Πατὴρ ὁ Υἱός· εἰ δὲ καθ' ὃ Θεός· Θεός δὲ Υἱός, Θεός καὶ τὸ Πνεῦμα ἅγιον· ἄρα φύσεως εἶναι τὸ θέλημα δώσουσιν, ἦγουν φυσικόν.

Ἐτι, εἰ κατὰ τοὺς Πατέρας, ὧν τὸ θέλημα ἐν,

A dixerint, naturalem dicent, quandoquidem harum quælibet naturam significat, atque ita quod divisionis via visi sunt effugere, hoc resolutionis methodo probare convincuntur. Consequenter vero, siquidem divinam eam dicent, Deum solumque natura Christum profitentur. Sin autem angelicam, neque Deum, neque hominem, sed naturam quamdam angelicam. Sin denique humanam, nudum hominem et potestati obnoxium ipsum ostenderunt.

PYR. Cum in hæc absurda inciderint, nec naturalem, nec arbitrariam exque sententia (γνωμικὴν) dicunt esse voluntatem; 174 sed aiunt eam nobis inesse habilitate.

B MAX. Hæc habilitas inest nobis ex natura, an non ex natura?

PYR. Ex natura.

MAX. Rursus igitur ex arte resolutionis naturalem voluntatem dicent: nec quidquam utilis hic eis circuitus fuerit. Et quia habilitas ex disciplina habitum facit et aggressionem; igitur ex disciplina atque profectu habuit Christus, ut isti sentiunt, voluntatis habitum et aggressionem; proficiebatque, cum, antequam disceret, disciplinas nesciret. Quid igitur causæ est cur Nestorium aversentur, cujus voces sensaque ardentem amplectantur? Quod vero unam voluntatem dicendo, Nestorii doctrinam defendant, testatur et cujus se patronos exhibent, *Ecthesis*, unam Nestorium docere voluntatem pronuntians, in duplici, quam confingit persona.

Ad hæc: cum recusent fateri esse voluntatem naturalem, aut hypostaticam dicent, aut præternaturalem. Enimvero si hypostaticam dixerint, erit ea ratione Filius diversæ voluntatis a Patre. Solius enim hypostaseos insigne ac nota est, quod hypostaticum est. Sin autem præter naturam, suarum substantiarum jacturam eum fecisse, iisque excidisse docent. Quæ enim sunt præter naturam, ea interimunt, quæ ex natura sunt.

Quin hoc quoque libenter ipsos interrogaverim; universorum Deus ac Pater, vultne ut Pater, an ut Deus? At siquidem ut Pater, erit alia ejus voluntas, ac Filii. Sin autem ut Deus; Deus autem est Filius, Deus est et Spiritus sanctus: ergo voluntatem naturæ esse dabunt, sive naturalem.

Rursus, si secundum Patres, quorum est una

NOTÆ.

(c) Καὶ τὴν προχείρησιν. Quo etiam modo unus et alter Vatic. etsi Baronio editum προχείρησιν· redditque Turrianus *promptitudinem*, quasi Maximus vocem voce explicet, vel sic Monothelitæ explicarent. Nam certe habitus, ἕξις promptitudo est et habilitas, sic nobis actibus acquisita et exercitatione. Verum ipse Maximus sequentibus sese explicat, cum ad explanandum ὁμωνυμίαν vocis αὐτεξουσιότητος, in Deo, et angelis et hominibus, discrimen affert liberæ facultatis in angelis et in nobis, quod in angelis cum habitu concurrat προχείρησις, nulla interjecta temporis mora: ipsa sci-

licet aggressio, et cónatus: in nobis vero præintelligatur habitus tempore aggressioni; ac, si vis, usui, quod ea vox propius sonare videtur: quod sit quasi in promptu, et expeditum. Deus certe, ὑπερουσίως, suum ipse intelligere et velle: Angeli νόες, semper in actu intelligendi atque volendi; nos in actu ex potentia, nec continue. Sicque Nestoriani nostro, aliorumque sanctorum et prophetatum more, in quorum ordinem Christum cogebant, sola in eo excellentia ei concessa; in quam ipsam foveam Monothelitæ expositione sua Maximo confutata præuebant.

voluntas, una est et substantia; ut ipsi vero opinantur, una est voluntas divinitatis Christi, et ejus humanitatis: igitur unam ac eandem dicunt harum esse substantiam. Quomodo ergo qui sic impie sentiunt, Patres se sequi affirmant?

Ac rursus, si secundum eosdem Patres, differentia naturæ in una voluntate non elucet; necesse est ut, vel unam dicendo voluntatem, naturalem in Christo differentiam non dicant: vel dicendo naturalem differentiam, unam voluntatem non dicant; si modo ad Patrum se regulas ac normam componunt.

Postremo, si, ut sentiunt iidem magistri, non est communis voluntas ambarum, id est, substantiarum; necesse est ipsos dicere, aut ambas ejus naturas non **175** unam communiter voluntatem habere: aut, cum Patrum legibus atque placitis manifeste pugnare, si hoc dicant.

PYR. Valde clare brevique compendio ostendit oratio, adversariorum omni argutationi ac subtilitati implicatam esse impietatem. Sed quid dicemas, quod et ex Patribus istud probare conantur?

MAX. Sane, si eos qui dividunt, aut qui confundunt divinam dispensationem, Patres vocare in animum inducunt, concedimus ipsis. Omnes enim unam voluntatem senserunt, tametsi ex diametro scissi impietate essent. Sin autem qui Ecclesie sunt, haudquaquam istud concedimus. Alioqui ostendant vel unum ex illustribus notisque omnibus, ut et nos in die illa, qua nostra dijudicabuntur, ac nobis Christus Deus crimini verterit, quod vocem suscepimus, quæ omne mysterium evertat suæ incarnationis; excusare nos possimus, quod Patris opinionem in omnibus reveriti simus.

PYR. Quid igitur, quod dixit Gregorius Theologus: « Velle enim ejus nihil Deo contrarium, cum totum deificatum esset, » nonne duplici voluntati adversatur?

MAX. Minime gentium. Contra vero, inter etiam reliqua omnia majorem expressionem habet duarum voluntatum.

PYR. Quomodo hoc dicis?

MAX. Quemadmodum ignitio (ut sic dicam) quoad ignitum est et quod ignit, una secum inducit: et refrigeratio, quod refrigeratum est, et quod refrigeravit: ambulatio, quod ambulat, et quod spatium ambulando conficitur: visio, quod videt, et quod videtur: intellectio, quod intelligit, et quod intelligitur. Fieri enim non potest ut relatio absque iis quæ relata sunt intelligatur: sic consequenter deitate imbutum, et quod imbuit deitate. Præterea, si voluntatis deificatio contraria est duabus voluntatibus, ut isti volunt, etiam naturæ deificatio erit contraria duabus naturis. Utrobique enim posuit

PYR. Gregorii auctoritatem magnopere convenire cum duabus voluntatibus probasti: monstrandum vero est huic quoque consentire Gregorium

τούτων καὶ ἡ οὐσία μία ἐστὶ· κατ' αὐτοὺς δὲ, ἐν τῷ θέλημα τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ· ἄρα μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τούτων λέγουσι τὴν οὐσίαν. Καὶ πῶς οὕτω ἀσεβοῦντες, φαίνονται, ὅτι περ τοῖς Πατράσιν ἐπονται;

Καὶ πάλιν, εἰ κατὰ τοὺς αὐτοὺς Πατέρας, ἡ τῆς φύσεως διαφορὰ ἐν τῷ ἐνὶ θελήματι οὐ διαφαίνεται, ἀνάγκη αὐτοὺς ἢ ἐν θέλημα λέγοντας, φυσικὴν ἐν Χριστῷ μὴ λέγειν διαφορὰν ἢ φυσικὴν λέγοντας διαφορὰν, ἐν θέλημα μὴ λέγειν· εἴπερ τοῖς πατρικοῖς κανόσιν ἑαυτοὺς ἀπευθύνουσι.

Καὶ πάλιν, εἰ κατὰ τοὺς αὐτοὺς διδασκάλους, οὐκ ἐστὶ κοινὸν ἀμφοτέρων, δηλαδὴ οὐσιῶν, τὸ θέλημα, ἀνάγκη αὐτοὺς ἢ ἀμφω τὰς φύσεις τοῦ αὐτοῦ μὴ λέγειν κοινῶς ἔχειν ἐν θέλημα· ἢ τοῦτο λέγοντας, φανερώς τοῖς πατρικοῖς ἀπομάχεσθαι νόμοις τε καὶ θεσπίμασι

HYR. Δίαν σαφῶς, καὶ συντετμημένως ἐδείξεν ὁ λόγος τὴν συμπεπλεγμένην πάσῃ ἐπινοίᾳ τῶν δι' ἐναντίας ἀσέβειαν. Τί δὲ λέγομεν, ὅτι καὶ ἐκ τῶν Πατέρων τοῦτο δεικνύειν ἐπιχειροῦσι;

MAX. Εἰ μὲν τοὺς διαιροῦντας, καὶ τοὺς συγχέοντας τὴν ὑπερφυσικὴν οἰκονομίαν, Πατέρας καλεῖν βούλονται, συγχωροῦμεν αὐτοῖς. Πάντες γὰρ ἐν θέλημα ἐδόξασαν, καίτοι ἐκ διαμέτρου διεστηκότες τὴν ἀσέβειαν. Εἰ δὲ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας, οὐδαμῶς τοῦτο συγχωρήσομεν αὐτοῖς. Ἐπεὶ δείξωσιν ἓνα μόνον τῶν ἐμφανῶν καὶ πᾶσι γνωρίμων, ὅπως καὶ ἡμεῖς ἐν ἡμέρᾳ τῆς τῶν ἡμετέρων διαγνώσεως, ἐγκαλούμενοι παρὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τίνος χάριν ἀνεδέξασθε φωνὴν, ὅλον λύουσιν τῆς ἐμῆς σαρκώσεως τὸ μυστήριον; ἔχομεν ἀπολογία, ὅτι τὴν ἐν πᾶσιν αἰδεσθέντες τοῦ Πατρὸς ὑπόληψιν.

HYR. Τί οὖν τὸ εἰρημένον τῷ Θεολόγῳ Γρηγορίῳ ⁷⁰· « Τὸ γὰρ ἐκεῖνου θέλειν οὐδὲν ὑπεναντίον τῷ Θεῷ, θεωθὲν ὅλον, » οὐκ ἐναντίον τῶν δύο θελημάτων ἐστὶ;

MAX. Οὐδαμῶς. Τῶν δύο θελημάτων μὲν οὖν, καὶ τῶν ἄλλων πάντων ἐκφαντικώτερον.

PYR. Πῶς τοῦτό φησι;

MAX. Ὡσπερ ἡ πύρωσις τὸ πυρωθὲν καὶ τὸ πυρωσάν ἑαυτῇ συνεισάγει, καὶ ἡ ψύξις τὸ ψυχθὲν καὶ τὸ ψύξαν, καὶ ἡ βᾶσις τὸ βαδίζον καὶ βαδιζόμενον, καὶ ἡ ὄρασις τὸ ὄρων καὶ ὄρώμενον, καὶ ἡ νόησις τὸ νοοῦν καὶ νοούμενον· οὐ γὰρ δυνατὴν τὴν σχέσιν ἀνευ τῶν σχετῶν ⁷¹ νοεῖν ἢ λέγειν· οὕτω κατὰ τὸ ἀκόλουθον, καὶ τὸ θεωθὲν καὶ τὸ θεῶσαν. Ἄλλως τε δὲ, εἰ ἡ τοῦ θελήματος θέωσις ἐναντία ἐστὶ τῶν δύο θελημάτων κατ' αὐτοὺς, καὶ ἡ τῆς φύσεως θέωσις ἐναντία ἐστὶ τῶν δύο φύσεων. Ἐπ' ἀμφοτέρων γὰρ τὸν αὐτὸν τῆς θεώσεως τέθεικεν ὁ Πατὴρ λόγον. Gregorius eandem vocem deificationis.

PYR. Πάνυ συμβαίνουσα ἐδείχθη ἡ χρῆσις τοῦ Πατρὸς τοῖς δύο θελήμασιν· ἀλλὰ χρὴ τοῦτω σύμφωνον δεῖξαι καὶ Γρηγόριον, τὸν τὴν Νυσσαίων φαί-

⁷⁰ Orat. 2 de Filio. ⁷¹ σχετικῶν, 602, 270.

δρύναντα Ἐκκλησίαν. Ἐν γὰρ αὐτὸν φρονούντα παράγουσι θέλημα, ἐκ τοῦ εἰπεῖν τὸν Πατέρα περὶ τοῦ Κυρίου· Ἡ ψυχὴ θέλει, τὸ σῶμα ἄπτεται (d)· δι' ἀμφοτέρων φεύγει τὸ πάθος. Φασὶ γὰρ ὅτι τῷ θεῷ θελήματι τῆς ἠνωμένης αὐτῷ καθ' ὑπόστασιν θεότητος ἔφη ὁ Πατήρ, τὴν ψυχὴν τοῦ Κυρίου θέλειν.

ΜΑΞ. Οὐκοῦν κατὰ τὸν αὐτὸν εἰρμὸν καὶ τὸ σῶμα τῇ θεῖᾳ ἀφῆ ἔφη ἄπτεσθαι, καὶ ἔσται κατ' αὐτοὺς καὶ ἀπτή ἡ θεότης. Ἄ γὰρ αὐτοὶ περὶ τῆς ψυχῆς τοῦ Κυρίου λέγουσιν, ἕτερος ἐκ τῆς Ἰσῆς ἐκφωνήσεως μετάγων περὶ τὸ σῶμα, εἰς ἐσχάτην αὐτοὺς ἀπάγει πλάνην.

ΠΥΡ. Πάνυ συνοπτικῶς τὸ βλάσφημον τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς παρέστησας. Τί δέ φαμεν καὶ περὶ τῶν παραγομένων αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου χρήσεων; Ὡν μία ἐστὶν αὕτη· «Νοῦς Κυρίου οὐπω Κύριος, ἀλλ' ἡ θέλησις, ἡ βούλησις (e), ἡ ἐνέργεια πρὸς τι.»

ΜΑΞ. Καθ' ἑαυτῶν καὶ ταύτην προβάλλονται. Διὸ καὶ ὁ ἀληθὴς λόγος τοῖς αὐτῶν πρὸς ἀναίρεσιν τῶν αὐτῶν ἐν πῖσι κέχρηται προβλήμασι. Μηδὲ γὰρ οὕτω ποτὲ πτωχεύσειεν ἡ ἀλήθεια, ὥστε τῶν ἰδίων κατὰ τῶν ἀντικάλων δεηθῆναι ὅπλων. Εἰ γὰρ, κατὰ τὸν Πατέρα, «Νοῦς Κυρίου, οὐπω Κύριος·» ἄλλο πάντως παρά τὸν Κύριον ἔσται ὁ νοῦς αὐτοῦ· τουτέστιν, οὐ φύσει Κύριος, ἤγουν Θεός, ὁ νοῦς τοῦ Κυρίου· καθ' ὑπόστασιν γὰρ, αὐτοῦ ἡ γεγενῆσθαι πιστεύεται· καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ ἐπαγαγεῖν, ἡ θέλησιν, ἡ βούλησιν, ἡ ἐνέργειαν πρὸς τι, αὐτὸν εἶναι· κανόνι χρώμενος πρὸς τοῦτο, τῷ ὄντι φιλοσόφῳ τῶν φιλοσόφων Κλήμεντι, ἐν τῷ ἕκτῳ τῶν *Στρωματέων* λόγῳ, τὴν μὲν θέλησιν, νοῦν εἶναι ὀρεκτικὸν ὀρισσαμένῳ· τὴν δὲ βούλησιν, ἐβλογον ὄρεξιν, ἡ τὴν περὶ τίνος θέλησιν. Πρὸς τι δὲ ἐνέρ-

¶ Matth. viii, 3; Marc. i, 41; Luc. v, 12.

ἡ Fr. αὐτῷ, et edita.

A alterum, qui Nyssensium Ecclesiam claro sidere illustravit. Unam enim voluntatem sentire produnt, ex eo quod dicat de Domino: *Anima vult, corpus tangit; utrisque morbus fugit* 1. Aiunt enim dixisse 176 Gregorium Nyssenum, velle Domini animam divina voluntate unitæ sibi secundum hypostasim deitatis.

MAX. Igitur eadem consequentia, etiam corpus divino tactu dixit tangere: eritque ipsorum sententia etiam Deitas palpabilis. Quæ enim illi dicunt de anima, ex pari alius prolatione ad corpus traducens, ad extremam ipsos abducet erroris voraginem.

B PYR. Magna perspicacia et brevitate hujusmodi expositionis blasphemiam ostendisti. Quid vero dicemus de iis auctoritatibus, quas ex magno Athanasio producant? Harum una hæc est, «Mens Domini, nondum Dominus; sed aut voluntas, θέλησις, aut βούλησις, aut ἐνέργεια (vis et operatio) ad aliquid.»

C MAX. Et hanc quoque auctoritatem contra se proferunt. Idcirco etiam vera ratio ac doctrina, in omnibus quæstionibus, ipsis eorum argumentis eos confutat ac convellit. Neque enim sic unquam veritas inops erit, ut suis ipsa armis adversus adversarios egeat. Si enim, ut Athanasius loquitur, «Mens Domini, nondum Dominus;» aliud omnino præter Dominum erit mens ipsius; hoc est mens Domini, non natura Dominus, sive Deus; quia secundum hypostasim* ejus facta esse [ei accessisse] creditur: idque ex eo clare perspicitur, quod subjungit, ipsam esse voluntatem θέλησιν, aut βούλησιν, aut agendi vim (ἐνέργειαν) ad aliquid: in hoc pro regula usus vere philosopho philosophorum Clemente in vi libro *Stromatum*, qui θέλησιν (id est, voluntatem) definivit mentem appetentem: et

NOTÆ.

(d) *Τὸ σῶμα ἄπτεται.* Locus vexatissimus, ad astruendam propriam corporis actionem, ac functionem, qua ipsa Dominus miracula operaretur, ut unitione vivificatricem carnem effectam ostenderet, ut passim Cyrillus et alii Patres. Est ergo, *Tangit corpus*; plana allusione ad locum margini ascriptum; mirorque quid Turriano in mentem venerit, quod reddit, *corpus tangitur*; cum ἄπτομαι passive sit ab ἄπτω, quod est accendere; fuissetque illi reddendum, *corpus uritur*. Sed quod sequitur, δι' ἀμφοτέρων φεύγει τὸ πάθος, redditque, *utrisque fugit passionem*, longe absurdus, nec dignum viro Theologo. Quæ enim hæc cohæsiō, quæ lumina? *Fugit passio, morbus, lepra.* Habet catena Regia quæ fuit card. Mazar. Luc. v, ex qua in supplemento meo apposui Dom. i. post Oct. Epiphaniæ. Locus sumptus est ex orat. i in Dominicam resurrectionem, etsi ibi Græca edita mutila, quæ ipsa Franciscus Zinus integra habuit. Sunt vero hæc: Προσέρχεται ὁ λεπρὸς διεβρύηκῶς καὶ ἠχρειωμένος τῷ σώματι. Πῶς γίνεται ἐπὶ τούτου παρά τοῦ Κυρίου ἰασις; Ἡ ψυχὴ θέλει καὶ τὸ σῶμα ἄπτεται, καὶ δι' ἀμφοτέρων φεύγει πάθος. Ἀπῆλθε γὰρ, φησὶν, ἀπ' αὐτοῦ παραχρῆμα ἡ λέπρα. Fr. Zinus ita reddebat: *Accedit leprosus dissolutus atque confectus.*

Quomodo curatur a Domino? Animus vult, corpus tangit: utroque modo expellitur morbus. Statim enim, ut scriptum est, discessit ab eo lepra; Luc. v, 18. Si quis male officiosorum typorum culpam velit, potius quam Turriani, pugnare nolim.

D (e) Ἄλλ' ἡ θέλησις, ἡ βούλησις. Dictum istud Athanasio, l. *De incarnat. Christi*, p. 631, ad eum locum Pauli Rom. xi. Τίς ἔγνω νοῦν Κυρίου; Subjungit enim, νοῦς Κυρίου, οὐπω Κύριος· ἀλλὰ Κυρίου θέλησις, ἡ βούλησις (sic enim ibi editum) ἡ ἐνέργεια πρὸς τι. Quibus significat, eam vocem Paulo, non esse ipsum Dominum, et quam Apolinaristæ subsistentem in eo divinam Mentem volebant; seu Verbum, quod in ipso mentis officium impleret; sed vim ipsam voluntatis et intelligendi, seu etiam agendi ad aliquid relatam. Locus Clementis 6. illo *Strom.* non occurrit, nisi sua prolixitate oculum fugit. Βούλησιν velle videtur, quæ sit certo iudicio de aliquo; idcirco ἐβλογος ὄρεξις, nec longe abest ἡ βούλησις, potuitque Athanasius alteram alterius loco vocem usurpare. In Deo βούλησις, sine imperfectione accipienda, et pro sententia, ac voluntate sic ratione regulata, non pro incertæ rei inquisitione, ut in nobis.

βούλησιν (ei affinem vocem) appetitum rationi consentaneum. Ad aliquid vero vim et actionem, divinus hic vir dixit, quod videlicet unita sibi secundum hypostasim anima intelligente et utente ratione ad omnia quæ ab ipso divine exque majestate patrata sunt, usus sit.

PYR. Revera quibus argumentis videntur pietatem impugnare, iis ipsis nescientes redarguuntur. Oportet autem et aliam auctoritatem, quam ex eodem Patre afferunt, examinare, ut nulla eis occasio adversus veritatem relinouatur.

MAX. Quæ est ista auctoritas? ignoro enim.

PYR. In qua nimirum vir ille admirandus ait : « Natus est ex muliere, viri formam sibi excitans ex prima formatione, in ostensione carnis, absque carnalibus voluntatibus, et cogitationibus humanis, in imagine novitatis. Voluntas enim solius erat deitatis. »

177 MAX. Seipsam interpretatur hæc auctoritas, nec ullis prorsus rationibus indiget ut exponatur.

PYR. Quonam igitur modo his in dubium venit?

MAX. Ex multa inscitia. Cui enim non manifeste liquet, nisi omnino mentis oculis captus sit, non de ratione naturali, hæc Athanasium edisseruisse, sed de modo existentiae carnis? cum vellet ostendere incarnationem opus esse divinæ atque solius voluntatis, complacente Patre, ipsoque operante Filio, ac Spiritu sancto cooperante : non motionis carnalis humanarumque cogitationum, nuptialis scilicet ordinis ac consecutionis. Non enim rationem naturæ novavit, factus homo, universorum Deus : nam neque jam homo esset, qui nullo desiderato ac incommutabilem in omnibus naturæ rationem non haberet; sed modum, id est, conceptum ex semine, et ortum ex corruptione. Naturales igitur unitorum rationes divini Ecclesiae doctores haudquaquam inficiati sunt, sed uno cum evangelistis et apostolis et prophetis consensu, Dominum nostrum ac Deum Jesum Christum, secundum ambas suas naturas voluntatis facultate præditum, nostramque salutem operandi dixerunt.

PYR. Potes hoc ex Litteris Veteris et Novi Testamenti probare?

MAX. Maxime. Non enim Patres, suo ipse genio, et a se excitati, sed ex ipsis sacris Litteris quæ didicerunt, hoc et nos amanter docuerunt. Non enim ipsi erant, qui loquebantur, sed quæ illos undique omnino incesserat, virtus Spiritus sancti.

PYR. Quandoquidem ad imitationem divinæ bonitatis, juvandi proposito in hos labores inquirendi te conjecisti, ne pigeat hoc docere nos.

MAX. In sacris Evangeliiis dictum est : *In crastinum voluit Jesus ingredi in Galilæam* : palam est,

Joan. 1, 43.

Α γειαν ὁ θεὸς οὗτος ἔφη διδάσκαλος, διότι πρὸς πάντα θεοπρεπῶς παρ' αὐτοῦ γενόμενα, τῆ καθ' ὑπόστασιν ἐνωθείσῃ αὐτῷ νοερᾷ καὶ λογικῇ ἐχρήσατο ψυχῇ.

ΠΥΡ. Τῷ ὄντι, δι' ὧν ἀντιστρατεύεσθαι δοκοῦσι τῇ εὐσεβείᾳ, δι' αὐτῶν τὸν ἐλεγχὸν ὑπομείναντες ἠγνόησαν. Χρῆ δὲ καὶ τὴν ἐτέραν, ἣν ἐκ τοῦ Πατρὸς παράγουσιν, ἐπεξεργάσασθαι χρῆσιν, πρὸς τὴ μηδεμίαν αὐτοῖς ὑπολιπεῖν πρόφασιν κατὰ τῆς ἀληθείας.

ΜΑΞ. Τίς αὕτη; ἀγνώω γάρ.

ΠΥΡ. Ἡ φησιν ὁ θαυμαστὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ : Ἐγεννήθη ἐκ γυναικὸς, ἐκ τῆς πρώτης πλάσεως τὴν ἀνθρώπου μορφήν ἑαυτῷ ἀναστησάμενος, ἐν ἐπιδείξει σαρκὸς, δῖχα δὲ σαρκικῶν θελημάτων, καὶ λογισμῶν ἀνθρωπίνων⁷³, ἐν εἰκόνι κοινότητος. Ἡ γὰρ θέλησις, θεότητος μόνης.

ΜΑΞ. Αὐθερμήνευτος οὖσα, οὐ δεῖται ὅλως τῆς ἐκ λογισμῶν βοήθειας.

ΠΥΡ. Καὶ πῶς τούτοις ἀμφίβολος τυγχάνει;

ΜΑΞ. Ἐκ πολλῆς ἀμαθίας. Ἐπεὶ, τίνι οὐκ ἔστι καταφανές, εἰ μὴ πάντῃ τὸ τῆς ψυχῆς πεπῆρωται ὀπτικόν, ὅτι οὐ περὶ τοῦ φυσικοῦ λόγου, ἀλλὰ περὶ τοῦ τρόπου τῆς κατὰ σάρκα αὐτοῦ ὑπάρξεως, ταῦτα ὁ Πατὴρ διεξῆλθεν, δεῖξαι βουλόμενος τὴν σάρκωσιν ἔργον οὖσαν τῆς θείας καὶ μόνης θελήσεως, εὐδοκοῦντος μὲν τοῦ Πατρὸς, αὐτουργοῦντος δὲ τοῦ Υἱοῦ, καὶ συνεργοῦντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀλλ' οὐ σαρκικῆς κινήσεως, καὶ λογισμῶν ἀνθρωπίνων, εἴτουν γαμικῆς ἀκολουθίας; Οὐ γὰρ τὸν τῆς φύσεως λόγον ἐκαινοτόμησε γενόμενος ἀνθρώπος τῶν ὄλων ὁ θεός· ἐπεὶ οὐδὲ ἀνθρώπος ἔτι ἦν, ἀνελλιπῆ καὶ ἀναλλοίωτον τὸν ἐν πᾶσι τῆς φύσεως οὐκ ἔχων λόγον, ἀλλὰ τὸν τρόπον, ἤγουν τὴν διὰ σποράς σύλληψιν, καὶ τὴν διὰ φθοράς γέννησιν. Οὐκοῦν τοὺς φυσικοὺς τῶν ἐνωθέντων λόγους οὐδαμῶς ἠρνήσαντο οἱ θεόφρονες τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι· ἀλλὰ συμφώνως τοῖς εὐαγγελισταῖς, καὶ ἀποστόλοις, καὶ προφήταις, τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, κατ' ἄμφω τὰς αὐτοῦ φύσεις θελητικὸν καὶ ἐνεργητικὸν τῆς ἡμῶν ἔφρασαν σωτηρίας.

ΠΥΡ. Καὶ δυνατόν τοῦτο ἐκ τῶν τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας δεῖξαι Γραμμάτων;

ΜΑΞ. Καὶ μάλιστα· καὶ γὰρ οἱ Πατέρες οὐκ οἴκωθεν κινούμενοι, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν μαθόντες, τοῦτο φιλανθρώπως καὶ ἡμᾶς ἐδίδαξαν. Οὐ γὰρ αὐτοὶ ἦσαν οἱ λαλοῦντες, ἀλλ' ἡ δι' ὅλου περιχωρήσατα αὐτοῖς χάρις τοῦ Πνεύματος⁷⁴.

ΠΥΡ. Ἐπειδὴ μιμήσει θείας ἀγαθότητος ὠφελῆσαι προθέμενος, εἰς τούτους ἑαυτὸν τῆς ζήτησεως ἐχδέδωκας τοὺς πόνους, ἀόκνως καὶ τοῦτο δίδαξον.

ΜΑΞ. Ἐν τοῖς ἁγίοις Εὐαγγέλοις εἴρηται περὶ τοῦ Κυρίου, ὅτι *Τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν ὁ Ἰησοῦς*

⁷³ Affinia in Martini papæ synodicis, quæ Maximus defendit. ⁷⁴ Loci perinde plurimum in concil. Later. et Agath. epi. nec non vi syn. act. x discussi.

εἰσελθεῖν ¹⁰ εἰς τὴν Γαλιλαίαν· πρόδηλον δὲ, ὅτι καθ' ὃ οὐκ ἦν ἐκεῖ, ἠθέλησεν εἰσελθεῖν· οὐκ ἦν δὲ ἀνθρωπότητι· θεότητι γὰρ οὐδενὸς ἀπεστιν. Ἄρα οὖν καθ' ὃ ἄνθρωπος, καὶ οὐ καθ' ὃ Θεὸς ἠθέλησεν εἰσελθεῖν· καὶ θελητικὸς ἦν καθ' ὃ ἄνθρωπος.

Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν· *Θέλω, ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ, καὶ αὐτοὶ ᾤσιν.* Εἰ καθ' ὃ Θεὸς ὁ Χριστὸς ὑπὲρ τὸ ποῦ ἐστίν· οὐ γὰρ ἐν τόπῳ καθ' ὃ Θεός· ὑπὲρ δὲ τὸ ποῦ ἀδύνατον τὴν κτιστὴν φύσιν ὑπάρχειν· ἄρα καθ' ὃ ἄνθρωπος θέλει, ἵνα ὅπου ἐστὶ καὶ αὐτοὶ ᾤσι· καὶ θελητικὸς ἦν ὁ αὐτὸς καθ' ὃ ἄνθρωπος.

Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν· *Καὶ ἐλθὼν εἰς τόπον, εἶπε· Διψῶ. Καὶ ἔδωκαν αὐτῷ οἶνον μετὰ χολῆς μεμιγμένον· καὶ γευσάμενος, οὐκ ἠθέλε πιεῖν.* Κατὰ ποῖον αὐτοῦ μέρος διψῆσαι αὐτὸν λέγεται; Εἰ μὲν καθὰ τὴν θεότητα, ἐμπαθὴς ἔσται ἡ θεότης αὐτοῦ, πόσεως παρὰ φύσιν ἐφιερμένη. Εἰ δὲ καθὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἄρα καθ' ὃ ἐδίψησε, κατ' ἐκεῖνο καὶ τὸ ἀκατάλληλον τῇ φύσει οὐκ ἠθέλησε πιεῖν· καὶ θελητικὸς ἦν ὁ αὐτὸς καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος.

Καὶ ἀλλαχοῦ φησι· *Καὶ περιπατεῖ ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· οὐ γὰρ ἠθέλεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν, ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι.* Εἰ τῆς σαρκὸς φύσει ὁ περίπατος, ἀλλ' οὐ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἠνωμένης αὐτῇ θεότητος, ἄρα καθ' ὃ ἄνθρωπος ὁ αὐτὸς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ περιπατῶν, οὐκ ἠθέλεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν· καὶ θελητικὸς ὁ αὐτὸς καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος.

Καὶ ἐτέρωθι πάλιν· *Κἀκεῖθεν ἐξελθόντες, παρεπορεύοντο διὰ τῆς Γαλιλαίας· καὶ οὐκ ἠθέλεν, ἵνα τις γνῶ.* Ὁμολόγηται παρὰ πάντων ἡ πόρευσις φύσει τῆς ἀνθρωπότητος, ὡς εἴρηται, εἶναι τοῦ Κυρίου, ἀλλ' οὐ τῆς αὐτοῦ θεότητος· εἰ δὲ καθ' ὃ ἄνθρωπος, ἀλλ' οὐ καθ' ὃ Θεὸς φύσει, προσῆν αὐτῷ ἡ πόρευσις· ἄρα καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος παρεπορευόμενος μετὰ τῶν μαθητῶν, οὐκ ἠθέλεν ἵνα τις γνῶ· καὶ θελητικὸς ἦν ὁ αὐτὸς καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος.

Καὶ ἐτέρωθι πάλιν· *Κἀκεῖθεν ἀναστὰς ἀπῆλθεν εἰς τὰ ὄρια Τύρου καὶ Σιδῶνος. Καὶ εἰσελθὼν εἰς οἰκίαν, οὐδένα ἠθέλε γνῶναι· καὶ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν.* Εἰ καθ' ὃ Θεὸς ὁ Χριστὸς δύναμις ἦν ἀδυπόστατος· καθ' ὃ δὲ ἄνθρωπος, ἀσθένεια· Εἰ γὰρ καὶ ἐσταυρώθη, φησὶν ὁ θεὸς Ἀπόστολος, *ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῆ ἐκ δυνάμεως Θεοῦ*· ἄρα καθ' ὃ ἄνθρωπος, καὶ οὐ καθ' ὃ Θεὸς, εἰσελθὼν εἰς οἰκίαν, οὐκ ἠθέλεν ἵνα τις γνῶ· καὶ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν· καὶ θελητικὸς ἦν ὁ αὐτὸς, καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος.

Καὶ ἀλλαχοῦ φησι· *Περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἔρχεται πρὸς αὐτούς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης· καὶ ἠθέλε παρελθεῖν αὐτούς.* Εἰ μὲν καθ' ὃ Θεὸς, τοῦτό τις περὶ αὐτοῦ εἰρησθαι ἐκλάβη, πέρασι σωματικοῖς, τῷ ἄνω φημί, καὶ τῷ κάτω· τῷ ἔμπροσθεν καὶ τῷ ὀπίσω· τῷ δεξιᾷ καὶ τῷ ἀριστε-

¹⁰ Joan. xvii, 24. ¹ Matth. xxvii, 34. ² Joan. vii, 1. ³ Marc. ix, 29. ⁴ Marc. vii, 21. ⁵ II Cor. xiii, 4. ⁶ Marc. vi, 48.

¹¹ ἐξελθεῖν 802. 270. ut et Vulg.

A voluisse ingredi, qua ratione non erat ibi. Non erat autem humanitate: nam deitate nusquam abest. Igitur ut homo, non ut Deus intrare voluit ac proficisci.

Alio item loco: *Volo, ut ubi ego sum, et illi sint*¹⁰. Cum Christus quatenus Deus supra ubi sit, omnemque loci circumscriptionem (non enim est in loco, qua ratione est Deus), fieri autem non potest ut supra ubi existat natura creata; ergo ut homo vult, ut ubi est, sint ipsi; atque ita idem quatenus homo erat facultate voluntatis præditus.

178 Et alias rursus: *Et cum venisset ad locum, dixit: Sitio. Et dederunt ei vinum cum felle mistum, et cum gustasset, noluit bibere*¹. Secundum quam ipsius partem, eum sitiisse dicitis? Siquidem enim secundum deitatem, erit ejus deitas libidinosa, quæ præfer naturam potum expetierit. Sin autem secundum humanitatem, igitur ea parte sitiuit, quæ et quod naturæ dissentaneum erat, bibere noluit: atque adeo etiam ut homo, voluntatis facultate erat præditus.

Et alibi ait: *Et ambulabat Jesus in Galilæa: non enim volebat ambulare in Judæa, quia quærebant eum Judæi interficere*². Cum ambulatio natura carnis sit, non deitatis ei unitæ secundum hypostasim; ergo qua homo erat in Galilæa ambulans, nolebat in Judæa ambulare: atque ita, idem etiam ut homo voluntatis facultate præditus erat.

C Rursus quoque alio loco: *Et illinc egressi, transibant per Galilæam; et non volebat ut quisquam sciret*³. Omnibus certum est iter natura humanitatis Christi, uti dictum est, non ejus divinitatis esse. Sin autem illi quatenus homo, inerat itineris ratio, utique etiam quatenus homo cum discipulis transiens iterque habens, nolebat ut quisquam sciret: atque adeo etiam ut homo facultate voluntatis præditus erat.

Item alias: *Et inde surgens abiit in fines Tyri et Sidonis. Et ingressus domum, neminem scire voluit. et non potuit latere*⁴. Siquidem Christus in quantum Deus erat Virtus ipsa vere existens; in quantum autem homo, infirmitas. *Etsi enim, inquit divinus Apostolus, crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei*⁵; plane quatenus homo, non ut Deus erat ingressus in domum, neminem scire voluit, et non potuit latere: atque adeo etiam ut homo, voluntatis facultate præditus fuit.

Et alibi dicit: *Circa quartam vigiliam noctis venit ad eos, ambulans supra mare: et volebat pertransire eos*⁶. Si quis hoc de illo, qua ratione Deus erat, dictum acceperit, necesse habebit ut deitatem corporalibus terminis, sursum atque deorsum, ante et retro, dextrorsum ac sinistrorsum comprehensam

dicat. Quod si de illo quatenus homo erat, dictum A velit, ergo idem ut homo facultate voluntatis præditus fuit.

179 Alio item loco : *Et accesserunt discipuli ejus, dicentes ei : Ubi vis eamus, et paremus tibi manducare Pascha* ^a? Cum Paschæ manducare eorum sit, qui sub lege erant; factusque sit Dominus sub lege ^b, quatenus homo, non quatenus Deus erat; ergo ut homo volens comedit Pascha, idemque etiam ut homo facultate voluntatis præditus erat.

Sed et divinus Apostolus in Epistola ad Hebræos de illo dicit : *Factus obediens usque ad mortem; mortem autem crucis* ^c. Volens ergo obedivit, an non volens? At siquidem nolens, tyrannis merito, et non obedientia dicitur. Factus autem obediens B est, non ut Deus, sed in quantum homo. Ut enim Patres sentiunt : « Quatenus Deus, nec obediens, nec inobediens. Sunt enim hæc, » ut auctor est divinus Gregorius, « eorum quæ secunda sunt, et imperio subjacent. » Ergo etiam ut homo, facultate voluntatis præditus erat.

Sed et beatus David in psalmo tricesimo nono : *Sacrificium et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi. Holocautomata et pro peccato non postulasti : tunc dixi : Ecce venio. In capite libri scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam : Deus meus, volui* ^d. Sane quidem quod Deus Christi dicatur, ea ratione qua est homo, uti etiam Pater, qua ratione est Deus, non qua est homo, nec ipsos C adversarios ambigere arbitror. Si autem qua ratione est homo, et non qua Deus, ejus Deus est Pater, ergo et qua ratione est homo, et non qua Deus, voluit voluntatem Patris suamque facere, qui et ipse Deus essentialiter esset. Quod si ita est, non solum ut Deus ac Patri consubstantialis, sed etiam ut homo nobisque consubstantialis, voluntatis facultate præditus erat.

Advertendum autem, quæ nunc proposita sunt Psalmi verba, divinum Apostolum in Epistola ad Hebræos de Christo exposuisse ^e. Magnum vero Moysen in hominis creatione Deum introducere, dicentem : *Faciamus hominem ad imaginem nostram et similitudinem* ^f. Siquidem igitur homo imago est divinae naturæ; natura autem divina liberæ potestatis est; igitur et imago, si modo similitudinem cum archetypo servet, liberæ natura potestatis est. Quod si ita est, factumque est natura archetypum, etiam natura imago; ergo idem secundum ambas suas naturas, voluntatis facultate natura præditus **180** erat. Ante enim ex Patribus ostensum est, esse voluntatem, liberam naturæ potestatem.

Est autem sciendum liberam potestatem, seu

ἄρα, διαληφθαι τὴν θεότητα λέγειν ἀναγκασθήσεται. Εἰ δὲ καθ' ὃ ἄνθρωπος ταῦτα εἰρήσθαι περὶ αὐτοῦ λέγει· ἄρα θελητικὸς ἦν ὁ αὐτὸς καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος.

Καὶ ἀλλαχοῦ φησι· Καὶ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες αὐτῷ· Ποῦ θέλεις, ἀπελθόντες ἐτοιμάσομέν σοι τὸ Πάσχα φαγεῖν; Εἰ ἡ βρώσις τοῦ Πάσχα τῶν ὑπὸ νόμον ἐστὶ· γέγονε δὲ ὁ Κύριος καθ' ὃ ἄνθρωπος, καὶ οὐ καθ' ὃ Θεὸς ὑπὸ νόμον· ἄρα καθ' ὃ ἄνθρωπος θέλων ἔφαγε τὸ Πάσχα, καὶ θελητικὸς ἦν ὁ αὐτὸς καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος.

Καὶ ὁ θεῖος δὲ Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ, περὶ αὐτοῦ φησιν· Ὑπήκοος γενόμενος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Θέλων οὖν ἄρα ὑπήκουσεν, ἢ μὴ θέλων; Ἄλλ' εἰ μὲν μὴ θέλων, τυραννὶς δὲ εὐλόγως, καὶ οὐχ ὑπακοή λεχθεῖη. Εἰ δὲ θέλων ὑπήκοος δὲ οὐ καθ' ὃ Θεός, ἀλλὰ καθ' ὃ ἄνθρωπος γέγονε· « Καθ' ὃ γὰρ Θεός, οὔτε ὑπήκοος, κατὰ τοὺς Πατέρας, οὔτε ἀνήκοος. » — « Τῶν γὰρ δευτέρων, καὶ τῶν ὑπὸ χεῖρα ταῦτα, » φησὶν ὁ θεῖος Γρηγόριος ⁷⁶· ἄρα καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος θελητικὸς ἦν.

Καὶ ὁ μακάριος δὲ Δαβὶδ ἐν τῷ τριακοστῷ ἐνάτῳ ψαλμῷ· *Θυσίαν καὶ προσφορὰν, φησὶν, οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρίσω μοι. Ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ἐξεζήτησας· τότε εἶπον· Ἴδού ἦκω. Ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ, τοῦ ποιῆσαι τὸ θέλημά σου· ὁ Θεός μου, ἠβουλήθη.* Ὅτι μὲν καθ' ὃ ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς, καὶ οὐ καθ' ὃ Θεός, Θεός αὐτοῦ λέγεται ὁ Πατήρ, ὡσπερ καὶ Πατήρ, καθ' ὃ Θεός, καὶ οὐ καθ' ὃ ἄνθρωπος, οὐδὲ τοὺς δι' ἐναντίας οἶμαι διαμφισβάλλειν. Εἰ δὲ καθ' ὃ ἄνθρωπος, καὶ οὐ καθ' ὃ Θεός, Θεός αὐτοῦ ἐστὶν ὁ Πατήρ, ἄρα καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος, καὶ οὐ καθ' ὃ Θεός, ἠβουλήθη τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς καὶ αὐτοῦ ποιῆσαι· αὐτοῦ γὰρ ἐστὶ καὶ τὸ τοῦ Πατρὸς θέλημα, Θεοῦ καὶ αὐτοῦ κατ' οὐσίαν ὄντος. Εἰ γὰρ τοῦτο, οὐ μόνον καθ' ὃ Θεός καὶ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος ἦν θελητικὸς, ἀλλὰ καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος καὶ ἡμῖν ὁμοούσιος.

Χρὴ δὲ εἰδέναι ὡς τὰ νῦν παρατεθέντα τοῦ ψαλμοῦ ῥήματα ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ, εἰς τὸν Κύριον ἐξεῖληφεν. Ὁ μέγας δὲ Μωϋσῆς ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου γενέσει τὸν Θεὸν εἰσάγει λέγοντα· *Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν.* Εἰ οὖν εἰκὼν ὁ ἄνθρωπος τῆς θείας φύσεως· αὐτεξούσιος δὲ ἡ θεία φύσις· ἄρα καὶ ἡ εἰκὼν· εἴπερ τὴν πρὸς τὸ ἀρχέτυπον σώζει ὁμοίωσιν, αὐτεξούσιος φύσει τυγχάνει. Εἰ δὲ τοῦτο, γέγονε δὲ τὸ φύσει ἀρχέτυπον καὶ εἰκὼν φύσει, ἄρα κατ' ἄμφω τὰς αὐτοῦ φύσεις θελητικὸς φύσει ὑπῆρχεν ὁ αὐτός. Προαπεδείχθη γὰρ ἐκ τῶν Πατέρων, τὸ θέλημα εἶναι τὴν κατὰ φύσιν αὐτεξουσιότητα.

Δεῖ δὲ εἰδέναι ὡς ἡ αὐτεξουσιότης οὐχ ὁμονύμως λέ-

^a Luc. xxii, 8. ^b Gal. iv, 4. ^c Imo Philipp. ii, 8. ^d Psal. xxxix, 7. ^e Hebr. x, 6. ^f Gen. i, 26.

⁷⁶ Orat. 2 de Filio

γεται μὲν, ὡς περ καὶ ἡ φύσις· ἄλλως δὲ ἐπὶ Θεοῦ λαμβάνεται, καὶ ἄλλως ἐπὶ ἀγγέλων, καὶ ἄλλως ἐπὶ ἀνθρώπων. Ἐπὶ μὲν Θεοῦ ὑπερουσίως· ἐπὶ δὲ ἀγγέλων, ὡς συντρεχούσης τῆ ἕξει τῆς προχειρήσεως, καὶ παρενθήκην ὅλως χρόνου μὴ παραδεχομένης· ἐπὶ δὲ ἀνθρώπων, ὡς χρονικῶς τῆς ἕξεως ἐπινοουμένης τῆς προχειρήσεως. Εἰ γὰρ θέλων ὁ Ἀδάμ ὑπήκουσε (f), καὶ θέλων ἐθεώρησε, καὶ θελήσας ἔφαγεν· ἄρα πρωτοπαθὴς ἐν ἡμῖν ἡ θέλησις. Εἰ δὲ πρωτοπαθὴς ἐν ἡμῖν ἡ θέλησις, ταύτην δὲ μετὰ τῆς φύσεως κατ' αὐτοὺς οὐ προσεβλήθη ὁ Λόγος ἐνανθρωπήσας· οὐκ ἄρα ἐγὼ χωρὶς ἀμαρτίας γέγονα. Εἰ δὲ ἐγὼ χωρὶς ἀμαρτίας οὐ γέγονα, οὐκ ἄρα ἐσώθην· εἴπερ τὸ ἀπρόσληπτον, ἀθεράπευτον ⁷⁷.

cussi. Quod si peccatum ejusque labem non excussi, quod non est assumptum, nec curatum est.

Ἐπειτα δὲ, εἰ ἔργον αὐτοῦ καὶ ποίημα ἡ αὐτεξούσιος τῆς φύσεως ⁷⁸ ὑπάρχει δύναμις, ταύτην δὲ ὁ Λόγος σαρκιωθεὶς, κατ' αὐτοὺς, μετὰ τῆς φύσεως καθ' ἑνωσιν ἄρρήτην οὐ προσεβλήθη, ἢ καταγνοὺς τῆς οικείας δημιουργίας, ὡς οὐ καλῆς, ταύτην ἑαυτοῦ ἀπεπέμφατο· ἢ φθονήσας ἡμῖν τῆς κατ' αὐτὴν θεραπείας, ἡμᾶς μὲν τῆς ἐντελοῦς ⁷⁹ ἀποστερῶν σωτηρίας ⁸⁰, καὶ ἑαυτὸν ὑπὸ πάθος ὄντα δεικνύς, τῷ μὴ θέλειν, ἢ τῷ μὴ δύνασθαι τελείως σῶζειν.

Ταῦτα μὲν περὶ τοῦ θελητικῶν εἶναι φύσει τὸν σαρκιωθέντα Θεὸν Λόγον, καὶ καθ' ὃ ἀνθρώπος· περὶ δὲ τοῦ θελητικῶν φύσει εἶναι τὸν αὐτὸν, καὶ καθ' ὃ Θεός, ἐνθεν εισόμεθα. Φησὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεός, ἡ μόνη ἀλήθεια, περὶ ἑαυτοῦ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις οὕτως· Ἰερουσαλήμ, Ἰερουσαλήμ, ἡ ἀποκτένουσα τοὺς προφῆτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν· ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὡς περ ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ νοσσία ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθέλησατε! Νῦν ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. Δῆλον γὰρ, ὅτι οὐ καθ' ὃ ἀνθρώπος τοῦτο εἶρηκεν· εἴπερ προσφάτως ἐγεγόνει ἀνθρώπος· ἀλλὰ καθ' ὃ Θεός, δείξας τοὺς ποικίλους τῆς σοφῆς αὐτοῦ περὶ τὸν ἀνθρώπον προνοίας τρόπους· δι' ὧν θελήσας ἀπὸ τῆς τῶν ἐκτὸς πλάνης τὴν φύσιν πρὸς ἐξυτὸν ἐπισυνάξει, αὐτὴ οὐκ ἠθέλησε.

Καὶ πάλιν φησὶν· Ὡς περ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκρούς, καὶ ζωοποιεῖ· οὕτω καὶ ὁ Υἱός, οὗς θέλει ζωοποιεῖ. Εἰ τὸ, ὡς ἐπίρρημα συγκριτικόν ἐστίν· αἱ δὲ συγκρίσεις τῶν ὁμοουσίων· οὐκ ἄρα τοῦτο δυνατὸν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐπὶ Χριστὸν λέγεσθαι ⁸¹. Οὐκοῦν ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ ὅτι, ὡς περ ὁ Πατὴρ, Θεός

⁷⁷ Matth. xiii, 37; Luc. xiii, 34. ^b Joan. v, 21.

⁷⁸ Greg. ep. ad Cledon. ⁷⁹ αὐτεξουσιότης καὶ φύσεως 602, 270. ⁸⁰ παντελοῦς 602, 270. ⁸¹ θεραπειᾶς 620, 270. ⁸¹ Perinde Athan., Greg., Hilar., etc.; in Trinitate.

NOTÆ.

(f) *Θέλων ὑπήκουσε*. Ordo peccati Adæ; præbuit aurem uxori ad audiendum, et in ea serpenti: hinc volens, uxorisque ductus complacentia ac rei curiositate, fructum aspexit et consideravit, tum demum voluntate, ejusque consensu, comedit. Sic πρωτοπαθὴς voluntas; in reatu prima, ac peccati labæ, ipsa sibi ejus auctor ac homini: quam ideo

A liberum arbitrium (αὐτεξουσιότητα) eorum esse quæ non uno modo dicuntur, ut et naturam: aliter enim in Deo, aliter in angelis, et aliter in hominibus sumitur: In Deo quidem supersubstantialiter. In angelis autem, velut concurrente cum habitu aggressionem, nulla penitus interjecta temporis mora: in hominibus autem, ut in quibus habitus tempore aggressionem præintelligatur. Siquidem igitur Adamus volens aures præbuit ad audiendum, volensque aspexit, ac voluntate duce comedit; igitur voluntas est quæ prima crimini obnoxia fuit. Cum igitur voluntas prima in nobis labem incurrit, nec, ut isti sentiunt, Verbum homo factum eam assumpserit, nec ego proinde a me peccatum excussi, nec salutem consecutus sum: quandoquidem id

B Deinde, si Dei opus et actura est iocæ potestatis naturæ facultas; hanc vero, ut ipsi opinantur, Verbum incarnatum cum natura per unionem ineffabilem non assumpsit, aut quia suam fabricam, tanquam non bonam, improbens, a se eam rejecit, aut quia ejus nobis salutem invidit; tum nos perfecta salute [integra curatione] privans, tum seipsum haud a vitio immunem, quod aut nolit perfecte sanare, aut vero non possit, monstrans.

Hæc quidem hactenus, ut Deus Verbum incarnatum, etiam qua homo monstretur, natura voluntatis facultate præditum esse. Ipsum vero, etiam qua Deus erat, ea præditum, hinc noverimus. Ait enim ipse Dominus ac Deus, sola Veritas, de seipso in Evangeliiis, ita: *Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos, qui ad te missi sunt; quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas, et nolulistis! Nunc autem relinquetur vobis domus vestra deserta* ⁸. Perspicuum enim est, non hoc dixisse, quatenus homo erat: siquidem recens homo exstiterat; sed quatenus idem Deus erat; ostendens diversos sapientis providentiæ suæ modos erga genus humanum; quibus cum ab exteriori errore naturam ad se congregare vellet, ipsa noluerit.

Rursumque ait: *Sicut Pater suscitavit mortuos, et vivificavit, sic et Filius, quos vult vivificavit* ^h. Cumque vox illa sicut adverbium sit comparisonis, ac comparationes rerum sint ejusdem substantiæ; non igitur de humana in Christo voluntate istud accipi potest. Igitur docuit nos Christus, quod sicut

primam decuit assumi et sanari: quæ Patrum communis argumentatio est contra Apollinaristas, præterque ipsorum radices stolonem, Monothelitas. Ὑπήκουσε hic quod Turr. reddit *obedivit*, non satis aptum, cum videatur respicere Deum, cui Adamus eo sensu non ὑπήκουσε. *obedivit*, sed παρήκουσε: *inobediens fuit*.

Pater cum Deus sit, voluntate vivificat mortuos, sic et ipse qui sit Patri consubstantialis, ejusdemque ac ille voluntatis, quos vult, vivificat. Hæc evangelistarum et apostolorum ac prophetarum decreta. Quænam igitur his major demonstratio, ut et qua ratione Deus est, et qua homo idem, voluntatis facultate præditus ostendatur?

PYR. Nihil his apertius ad demonstrandum naturales esse voluntates. Quomodo igitur Vigilus tunc Romanus pontifex, libellum a Mena regis urbis episcopo oblatum, qui unam voluntatem continebat, accepit: idque cum ei in imperatorio tunc Dominantis secreto ac senatu patefactus esset?

MAX. Quomodo patriarchæ cum sitis, mentiri audetis? Qui ante te sedit in suis ad Honorium litteris, dixit: « Nuncupatum quidem fuisse, sed non oblatum, neque patefactum. » Ipse vero in tua ad Joannem papam epistola dixisti: « Oblatum » fuisse « ac patefactum, » quem Constantinus Quæstor legisset. Utri igitur credemus, tibi, an ei cui successisti? Non enim fieri potest ut uterque verum dicatis.

PYR. Siene scripsit meus decessor?

MAX. Sic plane.

PYR. Sit ita de Vigilio. Quid de Honorio, quod respondeas, habes, qui aperte datis ad decessorem meum litteris, unam voluntatem Domini nostri Jesu Christi tradidit?

MAX. Quis fide dignus istiusmodi epistolæ interpretis, qui eam ex persona Honorii scripsit, cum et adhuc vitæ superstes sit, ac qui cum aliis suis

⁸² [σ. αὐτῷ. ⁸³ al. τῆ συγκλήτῳ.

(g) Τῆς βασιλίδος. Male quibusdam additum ταύτης: indicat enim ea particula, quasi res Byzantii gereretur: aut indicare videtur. Τῆς συγκλήτου magis probo. Erat enim istud secretum, solemne concilium præsentem imperatorem atque senatum; quo sic Pyrrhus susceptum Mennæ libellum a Vigilio, eique lectum, mentiebatur.

(h) Ὅτι ὑπηγορεύθη. Accepisse videtur Maximus pro eo quod est in dicta epist. relata in vi synodo. act. 12. Τὸν προσφωνηθέντα λόγον Βιγίλιῳ ἐνταῦθα παρόντι. Sermonem acclamatorium Vigilio hic præsentem; id est, illi nuncupatum, quod et reddidi; exponitque idem Sergius in fine epistolæ, ubi narrat injunxisse Heraclium, cum Edessæ versaretur, ut excerptas ex illo libello Patrum auctoritates, de una Christi operatione unaque voluntate ad se mitteret. Τὰς ἐμπερομένας τῷ γενομένῳ, ὡς εἶρηται, παρὰ τοῦ ἐν ἀγίοις Μηναῖ, πρὸς τὸν ἀγιώτατον Βιγίλιον δογματικῶ, περὶ μιᾶς ἐνεργείας καὶ ἐνὸς θελήματος, λόγῳ: ut paterna illi testimonia defloremus, quæ continenitur in libro dogmatico (sicut dictum est) facto a sanctæ memoriæ Mena ad sanctissimum Vigilium, de una operatione et una voluntate. Acclamatorius ergo sermo Vigilio, et ad Vigilium factus, idem Sergio, ἐπαγορευθεὶς Maximo: illi nuncupatus; quodque Maximus neget haberi in ea epistola fuisse porrectum, ἐπιδοθέντα: eamque tamen vocem illa habeat, priore loco Epistolæ, προσφωνηθέντα καὶ ἐπιδοθέντα παρ' αὐτοῦ ἐνταῦθα παρόντι Βιγίλιῳ. Dirigentes etiam sermonem acclamatorium Mena sanctissimi quondam patriarchæ hujus a Deo con-

ῶν, θελήματι τοὺς νεκροὺς ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ αὐτὸς, ὁμοούσιος ὦν τῷ Πατρὶ καὶ ὁμοθελῆς, οὗς θέλει ζωοποιεῖ. Ταῦτα τῶν εὐαγγελιστῶν, καὶ ἀποστόλων, καὶ προφητῶν τὰ δόγματα. Τίς οὖν ὑπὲρ ταῦτα μείζων ἀπόδειξις περὶ τοῦ φύσει θελητικῶν εἶναι τὸν αὐτὸν καὶ καθ' ὃ Θεός ἐστι, καὶ καθ' ὃ ἄνθρωπος;

ΠΥΡ. Οὐδὲν τούτων πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ φυσικῶν εἶναι τὰ θελήματα σαφέστερον. Πῶς οὖν τὸν ἐπιδοθέντα λίβελλον ὑπὸ Μηναῖ τοῦ γενομένου ἐπισκόπου τῆς βασιλίδος (g), ἐν θέλημα ἔχοντα, ἐδέξατο Βιγίλιος ὁ τῆς Ῥωμαίων τηνικαῦτα πρόεδρος, καὶ ταῦτα ἐμφανισθέντος αὐτοῦ ⁸² ἐν τῷ βασιλικῷ σεκρέτῳ τοῦ τηνικαῦτα τῶν Ῥωμαίων βασιλεύοντος, καὶ τῆς συγκλήτου;

ΜΑΞ. Θαυμάζω πῶς πατριάρχαι ὄντες κατατολμάτε τοῦ ψεύδους. Ὁ προηγησάμενός σου πρὸς Ὀνωρίον γράφων, εἶπεν, ὅτι « Ὑπηγορεύθη (h) μὲν, οὐκ ἐπεδόθη δὲ, οὔτε ἐνεφανίσθη » αὐτὸς δὲ, ἐν τοῖς πρὸς τὸν ἐν ἀγίοις Ἰωάννην τὸν πάπαν, ἐφησθε ὅτι « Ἐπεδόθη καὶ ἐνεφανίσθη, » ἀναγνωσθεὶς διὰ Κωνσταντίνου Κουαίστωρος. Τίτι οὖν πιστεύομεν; σοί, ἢ τῷ πρὸ σου; Οὐ γὰρ δυνατὸν ἀμφοτέρους ἀληθεύειν.

ΠΤΡ. Καὶ οὕτω γέγραπται τῷ πρὸ ἐμοῦ;

ΜΑΞ. Οὕτω γέγραπται.

ΠΥΡ. Ἔστω περὶ Βιγίλιου ταῦτα. Τί ἔχεις περὶ Ὀνωρίου εἰπεῖν, φανερώς πρὸς τὸν πρὸ ἐμοῦ ἐν δογματίσαντος θέλημα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ;

ΜΑΞ. Τίς ἀξιόπιστος ἐξηγητὴς τῆς τοιαύτης καθέστηκεν ἐπιστολῆς, ὁ ταύτην ἐκ προσώπου Ὀνωρίου συντάξας, ἔτι καὶ περιῶν (i), καὶ μετὰ τῶν

NOTÆ.

servandæ Urbis, porrectum ab eo hic præsentem Vigilio sanctæ memoriæ; alterum dicamus necesse est, vel memoria lapsum Maximum, vel corruptam Sergii epistolam. Ac primum in re sic gravi ac præsentem negotio ascribere viro accurato, durius est, præsertim acquiescente ei adversario, etsi fatetur et ipse memoriæ non tenere. Subditiā vero illam vocem in Sergii epistola indicio esse potest, quod repetendo in fine, ejus non meminit, sed unam vocem habet priori illi respondentem, ut dictum est, γενομένῳ. Alter ergo editum et nuncupatum; alter etiam porrectum, solemni que conventu coram principe ac senatu lectum ac publicatum seu præsentatum dicit: quæ pugnantia Maximum arguit; tanquam scilicet non tacituro Sergio; si hæc quoque facta essent, ut receptum a Vigilio libellum, eique probatum, ostenderet: quod Pyrrhus satagebat, suo hoc plagio, a Maximo detecto: sive alias verus Mena liber est, sive a Monothelitis confictus, eique suppositus. Turr. quod τὸ ὑπηγορεύθη reddit. *commonefactum* de illo libello, longe est a fide boni interpretis.

(i) Ἐτι καὶ περιῶν. Indicat ea expressio adhuc superstitem Honorii scribam, cum hæc Maximum disputaret: favetque quod καταφαιδρύνων τὴν δύσιν: *illustrans pietatis dogmatis Occidentem*, additur; etsi aliqui codices καταφαιδρύνοντας, habent, et sequitur Turr. dum reddit, *illustravit*: qui et sequens λαλοῦντες, non bene imperfecto, loquebantur. reddit.

ἄλλων αὐτοῦ καλῶν, καὶ τοῖς τῆς εὐσεβείας δόγμασι πᾶσαν τὴν Δύσιν καταφαιδρεύων, ἢ οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ ἀπὸ καρδίας λαλοῦντες;

ΠΥΡ. Ὁ ταύτην συντάξας.

ΜΑΞ. Ὁ αὐτὸς οὖν πρὸς τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον⁸¹, τὸν γενόμενον βασιλέα, ἐκ προσώπου πάλιν Ἰωάννου τοῦ ἐν ἀγίοις πάπα περὶ αὐτῆς γράφων, ἔφη, ὅτι « Ἐν θέλημα ἔφημεν ἐπὶ τοῦ Κυρίου, οὐ τῆς θεότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλὰ μόνης τῆς ἀνθρωπότητος. Σεργίου γὰρ γράψαντος, ὡς τινες δύο θελήματα λέγουσι ἐπὶ Χριστοῦ ἐναντία, ἀντεγράψαμεν, ὅτι Ὁ Χριστὸς δύο θελήματα ἐναντία οὐκ εἶχε· σαρκὸς φημί, καὶ πνεύματος, ὡς ἡμεῖς ἔχομεν μετὰ τὴν παράβασιν· ἀλλ' ἐν μόνον, τὸ φυσικῶς χαρακτηρίζον τὴν αὐτοῦ ἀνθρωπότητα. » Καὶ τούτου ἀπόδειξις ἐναργής, τὸ καὶ μελῶν καὶ σαρκὸς μνησθῆναι· ἅπερ καὶ ἐπὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ ἐκείνα ληφθῆναι οὐ συγχωρεῖ. Εἶτα καὶ προκατάληψιν ἀνθυποφορᾶς ποιούμενος, φησὶν· « Εἰ δέ τις λέγοι· Καὶ τίνας χάριν περὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ διαλαβόντες, περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ μνήμην οὐκ ἐποιήσαθε; φημέν, ὅτι πρῶτον μὲν πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἢ ἀπόκρισις γέγονεν· ἔπειτα δὲ, καὶ τῷ τῆς γραφῆς ἔθει, ὡς ἐν πᾶσι, καὶ ἐν τούτῳ ἐπόμενοι· ποτὲ μὲν ἀπὸ τῆς θεότητος αὐτοῦ διαλεγόμενης· ὡς ὅταν λέγῃ ὁ Ἀπόστολος· Χριστὸς Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία· ποτὲ δὲ ἀπὸ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, καὶ μόνον, ὡς ὅταν ὁ αὐτὸς λέγῃ· Τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ, σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ· καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ, ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν. »

ΠΥΡ. Ἀπλούστερον ὁ πρὸ ἐμοῦ, τῇ λέξει προσεσχικῶς, τούτο ἐδέξατο.

ΜΑΞ. Ἀλήθειαν λέγω· οὐδὲν οὕτως ἀπεδιέθηκέ με πρὸς τὸν πρὸ σοῦ, ὡς τὸ παλίμβολον αὐτοῦ· ἦγουν τὸ ἄλλοτε εἰς ἄλλας αὐτὸν μεταπίπτειν ἐννοίας, καὶ ἐν μηδενὶ βεβηκέναι φρονήματι. Ποτὲ μὲν τοὺς τοῦτο τὸ ἐν θέλημα θεῖον προσαγορεύοντας ἀποδεχόμενος, τὸ θεὸν μόνον εἶναι τὸν σαρκωθέντα⁸² εἰσήγε· ποτὲ δὲ, τοὺς βουλευτικὸν αὐτὸ λέγοντας, ἀνθρωπὸν αὐτὸν ψιλὸν εἶναι εἰσήγε, βουλευτικῶς καθ' ἡμᾶς διατιθέμενον [διακειμένον], καὶ μηδὲν διαφέροντα Πύρρου καὶ Μαξίμου· ποτὲ δὲ ὑποστατικὸν αὐτὸ λέγων, τῇ διαφορᾷ τῶν ὑποστάσεων συνεισήγε καὶ τὸ διάφορον τῶν θελημάτων ἐπὶ τῶν ὁμοουσίων· ποτὲ δὲ, καὶ τοὺς ἐξουσιαστικὸν αὐτὸ λέγοντας ἀποδεχόμενος, σχετικὴν εἰσήγε τὴν ἔνωσιν· ἐξουσία γάρ, καὶ ἀθθεντία, καὶ τὰ τοιαῦτα, γνώμης προδήλως, ἀλλ' οὐ φύσεως ὑπάρχει κινήματα· ποτὲ δὲ, τοὺς προαιρετικὸν καὶ γνωμικὸν αὐτὸ λέγοντας προσλαμβάνόμενος, καὶ κυρίους ἑαυτοῦ καθιστῶν, οὐ μόνον ψιλὸν ἀνθρωπὸν εἰσήγε τὸν Κύριον, ἀλλὰ καὶ τρεπτὸν καὶ ἀμαρτωλόν· εἴπερ ἡ γνώμη τῶν ἀντικειμένων ἐστὶ κριτικὴ, καὶ τῶν ἀγνωσμένων ζητητικὴ, καὶ τῶν ἀδύλων βουλευτικὴ· ποτὲ δὲ, τοὺς οἰκονομικὸν αὐτὸ λέγοντας, τὸ,

virtutibus, pietatis dogmatibus omnem Occidentem illustrat; an ii, qui Constantinopoli loquuntur quod in mentem venit?

PYR. Qui hanc composuit.

MAX. Is igitur ipse, cum ad sanctum Constantinum imperatorem, ex persona rursus sancti Joannis papæ, de hac epistola scriberet, dixit: « Unam voluntatem diximus in Domino, non divinitatis ejus et humanitatis, sed humanitatis duntaxat. Cum enim Sergius scripsisset, quod quidam duas voluntates in **182** Christo contrarias dicerent, respondit: Unam voluntatem diximus, Christum, non duas contrarias voluntates habuisse; carnis scilicet et spiritus, sicut nos habemus post peccatum, sed unam tantum, quæ naturaliter ejus humanitatem insigniret. » Hoc autem ita esse, argumentum evidens est, quod membrorum carnisque meminerit, quæ quidem de divinitate illa accipi non sinunt. Deinde occurrit per anticipationem objectioni. « Si quis vero, inquit, dicat: Ecquid vero causæ est, cur, de Christi humanitate agentes, ejus divinitatis non memineritis? Respondemus, primum quidem respondisse ad quæstionem; deinde, ut in omnibus, sic etiam hic consuetudinem Scripturæ nos secutas esse, quæ aliquando ex divinitate ejus disserit, ut cum ait Apostolus: *Christus Dei virtus et Dei sapientia*; aliquando vero ex humanitate, eaque sola, ut cum ipse ait: *Quod est stultum Dei, sapientius est hominibus; et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus*. »

PYR. Meus decessor, vocis errore deceptus, hoc simplicius accepit.

MAX. Veritatem dico, nihil me sic a tuo decessore alieno animo fecit, ac ejus versatile ingenium mentisque levitas: quod nimirum in alias subiude animum transferret sententias, nec in ullo firmiter sensu consisteret. Aliquando enim eos, qui hanc voluntatem divinam dicebant, approbans, Deum solum esse, qui incarnatus esset, docebat: aliquando vero eis assentiens, qui ipsam consultricem, seu consilii, dicerent, purum hominem ipsum inducebat; qui more nostro consilio regeretur, nihilque a Pyrrho et Maximo differret. Interdum autem, hypostaticam eam vocitans, cum distinctione personarum, etiam distinctionem voluntatum introducebant, in iis quæ sunt ejusdem substantiæ. Quandoque eis calculum adhibens, qui liberæ potestatis ipsam dicerent, unionem quæ est habitudine affectuque tradebat. Potestas enim et auctoritas, et alia ejusmodi, γνώμης manifeste sunt ac sententiæ, non nature. Aliquando eos qui eligentis animi exque arbitrato voluntatem dicerent, sibi adjungens, seque illis mancipans, non solum Christum nudum hominem inducebat, verum etiam mutabilem ac peccatorem; siquidem γνώμη, quam

¹ I Cor. I, 24, 25.

⁸¹ Constantinus hic Heraclii filius. ⁸² Λόγον 602.

vocant, et rationis arbitrium, iudicium habet contrariorum, ignotorumque inquisitionem, et quæ sunt incerta in deliberationem vocat. Interdum eos sequens, qui œconomicam **183** (ac si ex ratione ipsa incarnationis dicas) voluntatem dicerent, ante dispensationem voluntatis expertem ipsum inducebat, ac si quid aliud absurdi ex ea doctrina sequitur: inque alias innumeras devolutus est opiniones, qui non veritate basi niteretur: quas si paulo exactius perscribere vellem, cum earum absurdis, nec futurum tempus mihi sufficeret. Quid vero necesse erat chartas proponere, et sanctam Dei Ecclesiam scindere? Nec quod omnibus communissimum est intelligere potuit. Aut enim, ut id vobis demus, chartæ hæc (diplomata) synodorum dogmata habent, ut vos falso jactatis, et sic nobis nihil iis opus est, qui synodos et ante et nunc recipimus et amplectimur: aut non habent synodorum dogmata, et sic ut harum chartarum propositio utrinque injusta utrumque justa est et canonica.

PYR. Sophronius, qui paulo ante fuit patriarcha Jerosolymitanus, in causa fait, ut et cum nobis minime constitutum esset, id præstaremus, qui non opportuno satis tempore questionem de operationibus excitaverit.

MAX. Ego omni ex parte nescio, quam vos excusationem daturos expectetis, qui sic graviter verum innocium criminemini. Rogo enim, per ipsam Veritatem, quando Sergius ad Theodorum Pharanitanum scripsit, misso etiam libello, quem Menæ **C** esse dicit, per Sergium Macaronam Arsinoes episcopum, hortans eum, ut quid sentiret de una in eo libello operatione et una voluntate aperiret; et rescripsit approbans eas; ubi tunc erat Sophronius; aut cum Theodosiopoli ad Paulum Monoculum et Severi sectatorem scripsit, misso quoque ad eum Menæ libello, Theodorique Pharanitæ ac sua appro-

⁸⁶ al. Μακρωνᾶ, et Μακαριωνᾶ, Fr. Μακρονᾶ, τοῦ Ἀρσενόης.

NOTÆ.

(j) Καὶ ὅν φησι λίβελλον. His scite Maximus in Sergium refundit libellum Menæ dictum, tanquam is non vere Menæ esset, sed illi suppositum a Sergio, ut tum viri auctoritate, tum falsa Vigiliæ susceptione Monothelismum abs se disseminatum fuicret. Unde non mirum sibi in eo Sergium Pyrrhumque dissentire, cum falsum, nec sibi, nec vero consentiat. Sic in vi synodo aperte vobelas redarguitur ille libellus, cui in omnibus Maximus præivit, etsi ejus Honorii defensionem non est amplexa; quod ejus proscriptione visum mollire Orientalium animos, quod Martinus e concilio Lateranensi, tot capitum proscriptione ex nomine, ac quibuscum suspicio esset convenisse Honorium, gravius offendisset: in quam dispensationem ipsa Romana Ecclesia consenserit, ut satis aperte indicat Adrian. in viii synodo relatus, dum agnoscit Orientales dixisse anathema Honorio, sed de consensu nostræ sedis, Romanæ, cui præsidebat. Tanta hæc Sergii machinamenta Maximo exposita, ac Sergio successor in faciem objecta, veræ sint Monothelismi origines, non quam Theophanes collationem refert Heraclii cum Athanasio Jacobitarum patriarcha, cui et Antiochenum patriarchatum pollicitus sit, si modo is synodum reciperet, et in unionem con-

A πρὸ τῆς οἰκονομίας ἀθέλητον αὐτὸν εἶναι, καὶ εἴ τι ἕτερον ἐπεταί τῷ λόγῳ ἄτοπον, εἰσῆγε· καὶ εἰς ἄλλας μυρίας ἀτόπους ἐξηγέσθῃ ὑπολήψεις, τὴν ἀλήθειαν βάσιν οὐκ ἐσχηκώς· ἅς δι' ἀκριβείας εἰ βουληθεῖτην Γραφῇ παραδοῦναι μετὰ τῶν αὐτῶν ἀτόπων, οὐδὲ ὁ μέλλων ἀρκέσει χρόνος. Τίς δὲ ἀνάγκη χάρτας προθεῖναι, καὶ σχίσαι τὴν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν; Οὐδὲ τὸ πᾶσι κοινότατον συνιδεῖν ἠδυνήθη. Ἡ γὰρ, ἵνα παραχωρήσωμεν ὑμῖν, τὰ τῶν συνόδων ἔχουσι δόγματα, ὡς ὑμεῖς οὐκ ἀληθεύοντες ἔφητε, καὶ οὐ δεόμεθα τῶν ὑμετέρων χαρτῶν, ταύτας καὶ πρὶν καὶ νῦν δεχόμενοι καὶ περιπτυσσόμενοι· ἢ οὐ τὰ τῶν συνόδων ἔχουσι, καὶ πολλῶν πλέον τούτους ἀποστρέφασθαι καὶ φεύγειν δίκαιον. Τῆς οὖν τῶν αὐτῶν χαρτῶν προθέσεως καθ' ἑκάτερον ἀδίκου καὶ παρανόμου οὐσης, καὶ ἡ αὐτῶν κατάλυσις δι' ἑκάτερον δικαία καὶ κανονικὴ καθέστηκεν.

magis eas aversari justum est, ac fugere. Cum igitur sit ac improba, ipsarum utique abrogatio propter

PYR. Σωφρόνιος, ὁ μικρῶν πρόσθεν πατριάρχης γενόμενος Ἱεροσολύμων, τοῦτο ἡμᾶς καὶ παρὰ προθεσιν πράξαι πεποιήκε, τὸν περὶ ἐνεργειῶν λόγον οὐκ ἐν εὐθέτῳ καιρῷ κινήσας.

MAX. Ἐγὼ πάντοθεν ἀπορῶ, ποίαν ἐκδέχεσθε δοῦναι ἀπολογία, τὸν ἀνάιτιον οὕτω πικρῶς αἰτιώμενοι. Εἰπέ γὰρ μοι, πρὸς τῆς ἀληθείας αὐτῆς, ὅτι Σέργιος ἔγραψε πρὸς τὸν τῆς Φαράν Θεόδωρον, πέμψας καὶ ὃν φησι λίβελλον (j) Μηνᾶ διὰ τῆς μεσιτείας Σεργίου τοῦ Μακαρωνᾶ ⁸⁶ τοῦ Ἀρσινόης ἐπισκόπου, προτρεπόμενος αὐτὸν περὶ τῆς ἐν τῷ λιβελλῷ μιᾶς ἐνεργείας καὶ ἐνὸς θελήματος τὰ δοκούντα εἰπεῖν, καὶ ἀντέγραψεν, ἀποδεχόμενος αὐτὰ, τοῦ οὖν τότε Σωφρόνιος; ἢ ἦνίκα ἐν Θεοδοσιουπόλει πρὸς Παῦλον τὸν Μονόφθαλμον καὶ ἀπὸ Σεβηριτῶν ἔγραψε, πέμψας καὶ αὐτῷ λίβελλον Μηνᾶ, καὶ τὴν

D sentiret, cujus altum silentium, præterquam illis, qui simili chronographia, verbalim pene ipsum exscripserunt. Facitque quod Heraclius ad Joann. papam in Sergium et Constantinopolitanos, omnem ejus novitatis, et editæ ejus nomine Ecthesis, refert invidiam, cujus verba refert Maximus in Coll. cum principibus in secreto. Putemque incidisse Theophanem in alicujus Constantinopolitani minus probatam narrationem, quovis tandem animo hæc ille scripsisset, sive levandi causa suos Constantinopolitanos Sergiumque, sive præsidium quærendi Monothelismo, cui vir tantus, eaque zeli et unitio- nis Ecclesiarum specie, recepto cunctis consilio, exordium fecisset. Quamobrem etiam maluit Sergius Heraclianam Ecthesin dicere, quam suam, ejus professionis chartam, quam curasset ejus subscriptione muniri, ut ipse Heraclius auctor est. Sic sæpe chronologi, non magno judicio, hincinde alii; aliisque dicta, sæpe etiam alia aliis pugnantia congerunt; quæ omnia qui velit tueri, næ is laborem improbum cassumque suscepit: potuitque mitius habere charissimus sodalis et commilito, P. Jacobus Goarius ὁ μακαρίτης in suo Theophane, quod pene tyro, non alio spiritu in eam rem, in meo de Monothelitarum heresi syntagmate, scripseram.

τοῦ Φαρανίτου καὶ ἑαυτοῦ συγκατάθεσιν ; ἢ ὅτι πρὸς Γεώργιον τὸν ἐπίκλην Ἀρσᾶν⁸⁷, Παυλιανιστὴν ὄντα, ἔγραψε, χρήσεις αὐτῷ πεμφθῆναι περὶ μιᾶς ἐνεργείας αὐτῶν, ἐνθήμενος καὶ τοῦτο τῇ ἐπιστολῇ, ὅτι ἐν ταύταις, καὶ τὴν πρὸς αὐτοῦ τῆς Ἐκκλησίας ποιεῖ ἔνωσιν ; Ταύτην δὲ τὴν ἐπιστολὴν ὁ μακάριος Ἰωάννης ὁ πάπας Ἀλεξανδρείας ἀφείλετο χεῖρ ἀπὸ τοῦ Ἀρσᾶ· ὅθεν καὶ βουληθεὶς δι' αὐτὴν ποιῆσαι τὴν καθαίρεσιν αὐτοῦ, ἐκωλύθη ἐκ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ τῆνικαῦτα γενομένης τῶν Περσῶν ἐπιδρομῆς. Ἦ ὅτε πρὸς Κύρον τὸν Φάσιδος ἀντέγραψε περὶ μιᾶς ἐνεργείας καὶ δύο, ἐρωτηθεὶς παρ' αὐτοῦ, πέμψας καὶ αὐτῷ τὸν ῥηθέντα λίβελλον Μηναῖ ; Τί οὖν ; ἐπειδὴ Σεργίου πολυτρόπως τὴν οἰκείαν νόσον ἐν τῷ κοινῷ προθέντος, καὶ τὸ πλεῖστον τῆς Ἐκκλησίας λυμνηαμένου, ὁ μακάριος Σωφρόνιος ὑπέμνησεν αὐτὸν μετὰ τῆς

πρεπούτης τῷ σχήματι αὐτοῦ ταπεινοφροσύνης, τοῖς ἰγνεσιν αὐτοῦ προκαλινδούμενος [προκυλινδ.], καὶ ἀντὶ πάσης ἰκετηρίας αὐτοῦ προσφέρων αὐτῷ τὰ ζωοποιὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ παθήματα, ὥστε μὴ φωνῆν αἰρετικῶν, καλῶς πάλοι ὑπὸ τῶν προωδευκῶτων τὸν βίον ἀγίων Πατέρων σεβασθεῖσαν, ἀνανεώσασθαι, αὐτὸς αἴτιος τοῦ τοιούτου γέγονε σκανδάλου ;

ΠΥΡ. Ἐάντων τῶν προταθέντων τὴν ἀνατροπὴν θεόντως ὁ λόγος ἐποιήσατο, καὶ οὐδὲν ὅλως ἔλλείπει ἢ περὶ θελημάτων ζήτησις.

ΜΑΞ. Ἐπειδὴ ἡ περὶ θελημάτων ζήτησις πέρας εἴληψε, βούλει καὶ τὴν περὶ ἐνεργειῶν ποιησώμεθα ;

ΠΥΡ. Τὸν περὶ τοῦ φυσικὰ εἶναι τὰ θελήματα λόγον ἀγνοήσας, κατὰ τοῦτον καὶ τὸν περὶ ἐνεργειῶν παρεδεξάμην· καὶ εἴ τι ἀγράφως, ἢ ἐγγράφως ἐρῶ ῥέθη μοι, πρὸς τοῦτον ὁρᾶ τὸν σκόπον. Νυνὶ δὲ τοῦ πεφυκέναι θέλειν, καὶ τοῦ πεφυκέναι ἐνεργεῖν συνεχδοχικῶς ὁμολογουμένων, πάντα τὰ περὶ τούτου πρώην μὴ συσταθέντα, ἰκχύρωται· καὶ περιττὸν ἡγοῦμαι, λοιπὸν τινα ὅλως περὶ τούτου κινῆσαι λόγον.

ΜΑΞ. Τί οὖν ; ἐπειδὴ ὁ Θεὸς, διὰ τὴν προγνωσθεῖσαν αὐτῷ πρόθεσιν ἡμῶν, ἐκάλεσε πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας αὐτοῦ ἐπίγνωσιν, οὐ δεῖ τὰ περὶ τούτου ἐγγράφως, ἢ ἀγράφως πρὸς τινὰς εἰρημένα βασανίσαι, διὰ τοῦς, ὡς εἰκὸς, ἀφυλάκτως αὐτοῖς περιτυχόντας, ἢ καὶ περιτυγχάνοντας εὐχερεστέρους ;

ΠΥΡ. Εἴ τι πρὸς τοῦτο ὁρᾶ ἡ βάσανος, ἀναγκαῖόν ἐστι. Τὸ γὰρ φροντίσαι τῆς τῶν ἀκεραιτέρων ἀσφαλείας, μέμησις ἐστὶ θείας φιλανθρωπίας.

ΜΑΞ. Εἰ οὖν θείας φιλανθρωπίας ἐστὶ τοῦτο μέμησις, ἀρξώμεθα ἐντεῦθεν τῆς περὶ τούτου ἐξετάσεως.

ΠΥΡ. Ἀρξώμεθα.

ΜΑΞ. Ἐν τοῖς σοῖς εὖρον συγγράμμασι, μίαν σε Χριστοῦ, ὡς ὅλου, ἐνεργεῖαν δογματίσαντα. Εἰ οὖν μία, ὡς ὅλου, ἐστὶν ἐνεργεῖα, τὸ δὲ ὅλον ἢ αὐτοῦ ἐστὶν ὑπόστασις, ἄρα ἡ μία αὕτη ἐνεργεῖα ὑποστατικὴ ἐστὶ· καὶ ἑτέρας ἐνεργείας ὡς περὶ καὶ ὑπο-

batione ; aut cum ad Georgium cognomento Arsam Paulianistam scripsit, rogans ut sibi mitteret auctoritates de una ipsorum operatione ; inseruitque epistolæ, in his etiam facturum se unionem Ecclesiæ cum ipsis ? Hanc vero epistolam beatus Joannes papa Alexandrinus manu abstulit ab Arsa. Unde cum et ea causa vellet eum deponere, impeditus est Persarum sub id tempus in Ægyptum irruptione. Aut quando ad Cyrum episcopum Phasidis rescripsit de una et duplici operatione, cum ab eo fuisset interrogatus ; misso etiam ad eum libello Menæ, quem diximus ? Quid igitur ? postquam Sergius multis modis suam morbum in commune proposuerat, et Ecclesiæ parti plurimæ labem intulerat, beatus Sophronius, quod ipsum cum debita ordini suo ac professioni modestia, ad ejus provolutus vestigia, omnisque supplicationis loco, vivificas Christi Dei ei offerens passiones, commonuit, ne vocem hæreticorum, bene pridem a sanctis Patribus, qui ante vixissent, extinctam renovaret, ipse talis scandali auctor exstitit ?

PYR. Objecta omnia competenter sermo habitus evertit, nullaque prorsus de voluntatibus deest quæstio.

MAX. Quandoquidem quæstio de voluntatibus conclusa est, vis ut et de operationibus disseramus ?

PYR. Sicut ignoraveram naturales esse voluntates, sic quoque de operationibus acceperam ; et si quid sive scripto, sive verbo a me dictum est, in hunc finem collineat. Nunc autem cura certum sit, naturæ esse velle, et quod illi quasi partis ratione implexum est, operari etiam naturæ esse, omnia a me pridem in eam rem asserta atque probata, irrita cessere, superfluumque existimo, ullum jam prorsus de his sermonem movere.

MAX. Quid igitur, quandoquidem Deus ob præcognitum ipsi propositum nostrum, ad veritatis suæ agnitionem vocavit, nunquid ea, quæ aut scripto aut verbo, ejus rei causa, ad quosdam dicta sunt, non examinanda propter eos, qui, ut par est, incaute legerunt, aut etiam legunt, faciles ut decipiantur ?

PYR. Si quid eo spectat examinis discussio, necessaria est. Curare enim ut tantum sit simplicioribus, imitatio est Dei erga homines charitatis.

MAX. Si igitur hæc est imitatio Dei erga homines charitatis, ejus rei disquisitionem hic ordiamur.

PYR. Ordiamur.

MAX. Inveni in libris tuis docuisse te unam esse operationem Christi, tanquam totius. Si igitur una est tanquam totius, operatio ; totum autem est ejus persona ; igitur una hæc operatio personalis erit, et ostendetur diversæ operationis esse, ut et per-

⁸⁷ Βαρσᾶν 255, 702. ⁸⁸ Fuit hic Joannes Eleemosynarius.

sonæ, tum a Patre, tum a Matre; siquidem neuter A

PYR. Si propter distinctionem 185 naturarum in Christo, duas dicitis operationes, et non propter unam personam, unam operationem, duæ reperientur in homine operationes, ob distinctionem essentialem animæ ejus et corporis. Quod si hoc ita est, tres erunt operationes Christi, non duæ.

MAX. Quæ vos ad tollenda ea quæ sunt naturalia objicitis, hæc ipsa contra naturas objiciunt qui contra ipsas pugnant: hoc enim ac solo belli estis ac lepidi, quod illis in omnibus assentimini. Unde quibus argumentis eos Patres redarguerunt, eisdem ipsi vos redarguimus, qui eodem morbo laboretis. Nam si propter naturarum distinctionem in Christo, ipsi quoque duas naturas nobiscum dicitis, et non propter unam personam, unam naturam; sic quidem duæ reperientur naturæ hominis, propter essentialem distinctionem animæ ejus et corporis: et, hæc concessa, tres erunt naturæ Christi, non duæ. Sin autem propter distinctionem naturarum, duas naturas nobiscum confitentis, non dicitis tres in Christo naturas; quomodo, quia nos, propter distinctionem naturarum, duas dicimus operationes, tres inferentur operationes? Quæ enim vos nobiscum adversus illos, qui contra naturas disputant, dicitis iisque obtenditis, hæc etiam nobis de operationibus adversus vos sufficient. Verum sic quidem a pari vos sermo refutavit, dum omni probabilitate carere, quæ a vobis movetur quæstio, ostendit. Ex abundantia autem dicimus, non idem esse, quod unum est secundum speciem hominis, et quod unum secundum substantiam animæ et corporis. Unum enim secundum speciem hominis, summam in omnibus individuis sub specie constitutis, invariabilemque similitudinem significat. Unde nec indeterminate hoc dicimus, sed cum adjuncto, *hominis*. Unum autem secundum substantiam animæ et corporis, ipsum esse illorum corrumpit, eo cogens ut omni penitus existentia careant. Quod si non est idem, unum secundum speciem hominis, et unum secundum substantiam animæ et corporis; non igitur necesse est, cum unam operationem secundum speciem dicimus, ut hanc vel personalem, vel tres operationes di-

στάσεως, δεχθήσεται Πατρί τε καὶ Μητρί· ἐξ ἑαυτοῦ οὐδέτερον αὐτῶν ὑπάρχει Χριστός.

ΠΥΡ. Εἰ διὰ τὸ διάφορον τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων δύο λέγετε ἐνεργείας, καὶ οὐ διὰ τὸ μοναδικὸν τοῦ προσώπου μίαν, δύο εὐρεθήσονται καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργεῖαι, διὰ τὸ κατ' οὐσίαν διάφορον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ σώματος. Εἰ δὲ τοῦτο, τρεῖς ἔσονται τοῦ Χριστοῦ ἐνεργεῖαι, καὶ οὐ δύο.

ΜΑΞ. Ἄπερ ὑμεῖς ἐκ' ἀναίρεσει τῶν φυσικῶν προΐσχεσθε, ταῦτα καὶ κατὰ τῶν φύσεων οἱ πρὸς αὐτὰς μυχόμενοι προτείνουσι. Τοῦτο γὰρ ὑμῶν καὶ μόνον τὸ χάριεν, τὸ ἐκεῖνοις ἐν πᾶσι συμπεριάγεσθαι. Ὅθεν καὶ ἡμεῖς τοὺς παρὰ τῶν Πατέρων ἐκεῖνοις ἐπενεχθέντις ἐλέγχουσι, καὶ ὑμῖν, ὡς τὰ αὐτὰ αὐτοῖς νοσοῦσι προσήγομεν· ὅτι, εἰ διὰ τὸ διάφορον τῶν ἐν Χριστῷ φύσεων, δύο φύσεις καὶ αὐτοὶ μεθ' ἡμῶν λέγετε, καὶ οὐ διὰ τὸ μοναδικὸν τοῦ προσώπου μίαν, δύο εὐρεθήσονται οὕτω γε καὶ τοῦ ἀνθρώπου φύσεις, διὰ τὸ κατ' οὐσίαν διάφορον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ σώματος· καὶ εἰ τοῦτο, τρεῖς ἔσονται τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐ δύο φύσεις. Εἰ δὲ διὰ τὸ διάφορον τῶν φύσεων, δύο μεθ' ἡμῶν λέγοντες φύσεις, τρεῖς οὐ λέγετε ἐπὶ Χριστοῦ φύσεις· πῶς ἡμῖν διὰ τὸ διάφορον τῶν φύσεων δύο λέγουσιν ἐνεργείας, αἱ τρεῖς συναχθήσονται ἐνεργεῖαι; Ἄ γὰρ ὑμεῖς μεθ' ἡμῶν πρὸς τοὺς ἐκεῖνα κατὰ τῶν φύσεων προτείνοντας λέγετε, ταῦτα καὶ ἡμῖν περὶ τῶν ἐνεργειῶν πρὸς ὑμᾶς ἀρχέσει· ὅλλ' οὕτω μὲν ὑμᾶς ἐκ τοῦ Ἰησοῦ ὁ λόγος ἀπερῆλπισε, δείξας τῆς ἀπορίας τὸ παράλογον. Ἐκ δὲ τοῦ ὑπερέχοντός φαμεν, ὅτι οὐ ταυτὸν τὸ κατ' εἶδος τοῦ ἀνθρώπου ἐν, καὶ τὸ κατ' οὐσίαν ψυχῆς καὶ σώματος ἐν. Τὸ μὲν γὰρ κατ' εἶδος τοῦ ἀνθρώπου ἐν, τὴν ἐν πᾶσι τοῖς ὑπὸ τῆν φύσιν ἀτόμοις ἀπαρραλλεξίαν ἐνδείκνυται· ὅθεν οὐδὲ ἀπροσδιορίστως αὐτὸ φαμεν, ἀλλὰ προσεπάγοντες τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ δὲ κατ' οὐσίαν ψυχῆς καὶ σώματος ἐν, αὐτὸ τὸ εἶναι αὐτῶν λυμναίνεται (h), εἰς ἀνοπαρξίαν αὐτὸ παντελῆ ὥσθουν. Εἰ δὲ οὐ ταυτὸν τὸ κατ' εἶδος τοῦ ἀνθρώπου ἐν, καὶ τὸ κατ' οὐσίαν ψυχῆς καὶ σώματος ἐν, οὐκ ἄρα ἀνάγκη ἡμῖν, τὴν κατ' εἶδος μίαν λέγοντας ἐνεργεῖαν, ἢ ὑποστατικὴν ταύτην λέγειν, ἢ τρεῖς ἐνεργείας, διὰ τὸ πρὸς φύσιν ὁρᾶν τὴν ἐνεργεῖαν.

ut hanc vel personalem, vel tres operationes di-

D ΠΥΡ. Ἄλλὰ ταῖς ἐνεργεῖαις τὰ πρόσωπα κατὰ Νεστόριον συνεισάγεται· καὶ ἀνάγκη, τοὺς δύο λέγοντας ἐνεργείας, τὰ ἐκεῖνου μισρὰ διεκδικεῖν ὀνόματα.

ΜΑΞ. Καὶ μὴν Νεστόριος, δύο πρόσωπα λέγων, μίαν δογματίζει ἐνεργεῖαν. Εἰ δὲ ταῖς ἐνεργεῖαις πρόσωπα καθ' ὑμᾶς συνεισάγεται, καὶ τοῖς προσώποις ἀκολουθῶν αἱ ἐνεργεῖαι συναχθήσονται· καὶ βιασθήσεσθε, τοῖς ἰδίαις ἐπόμενοι κανόσιν, ἢ διὰ τὴν

NOTÆ.

(h) Αὐτὸ τὸ εἶναι αὐτῶν λυμναίνεται. Unum secundum substantiam animæ et corporis, ipsum eorum esse corrumpit: sic unitorum, quod ut sint unum, una essentia ac substantia, una in alterum demu-

landa sit, aut ambæ in tertiam: qui ipsorum integritus et ἀνοπαρξία. Turr. nihil Maximum expressit, ejusque vim omnem argumenti elisit. Ac indicasse sufficit.

μίαν ἐνέργειαν τῆς ἀγίας Θεότητος, καὶ ἐν λέγειν αὐτῆς πρόσωπον· ἢ διὰ τὰς τρεῖς αὐτοῦ ὑποστάσεις, τρεῖς καὶ ἐνεργείας· ἢ σχετικῆν, ὡς Νεστόριος, λέγειν ἕνωσιν· ταύτης γὰρ (1) ἢ μία ἐνέργεια ἢ ἕνωσις, ὡς αὐτὸς Νεστόριος καὶ οἱ τῆς αὐτοῦ φρατρίας ἐν τοῖς αὐτῶν ἀπέδειξαν γράμμασι. Καὶ ἐφ' ἡμῶν δὲ, ἐπειδὴ μία μὲν ἢ κατὰ τὸ εἶδος ἐνέργεια, πολλὰ δὲ αἱ ὑποστάσεις· ἢ διὰ τὴν μίαν κατ' εἶδος ἐνέργειαν, καὶ ἐν τῶν πάντων λέγειν πρόσωπον· ἢ διὰ τὰ πολλὰ πρόσωπα, πολλὰς καὶ ἐνεργείας· καὶ διακρίπτει τὰς Πατράσιν οὕτω γε ὁ φάσκων λόγος· «Τὰ τῆς αὐτῆς ὄντα οὐσίαις, καὶ τῆς αὐτῆς εἶναι ἐνεργείας.»

Ἐτι τε, εἰ τῇ ἐνεργείᾳ πρόσωπον συνεισάγεται κατ' αὐτοῦς, πολλὰς δὲ δεδώκασιν ἐνεργείας ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σαρκαωμένου Θεοῦ Λόγου προελθεῖν, καὶ τὰ συνεισαγόμενα ταῖς προελθούσαις ἐνεργείαις πρόσωπα δῶσουσιν· εἴπερ ἑαυτοῖς στοιχεῖν διέγνωσαν· καὶ εὐρεθήσονται ἄπειρα καὶ τὰ πρόσωπα, καὶ αἱ ἐνεργεῖαι τοῦ αὐτοῦ.

Ἔτι καὶ αὐθις, εἰ συνεισάγεται πρόσωπον, κατὰ τὴν αὐτῶν πρότασιν, τῇ ἐνεργείᾳ, καὶ ἀναιρουμένη ταύτη συναναίρεται πάντως. Εἰ δὲ τοῦτο ἀληθές, ἄρα τῇ ἀναίρεσει τῶν δύο, καὶ τῆς μιᾶς ἐνεργειῶν, συναναίρεται καὶ τὰ δύο καὶ τὸ ἐν πρόσωπον· καὶ ἐχώρησαν, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς, ὁ Χριστὸς, ἐκ τοῦ ὄντος, καὶ ὑπερόντος, εἰς τὸ μὴ ὄν· οὐ τί γένοιτο ἄν ἀσεβέστερον;

Εἰ δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ καθ' ἕνα καὶ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ λογιζομένους, καὶ περιπατοῦντας· ἢ καὶ ἕτερα μὲν διανοουμένους, ἕτερα δὲ τοῖς παρατυγχάνουσι διαλεγόμενους· ὅπερ καὶ Μωϋσῆς ποιήσας ἱστορεῖται, κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ Θεῷ ἐντυγχάνων ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ τῷ λαῷ διαλεγόμενος, καὶ πρὸς χρηστὰς παρορμῶν ἐλπίδας· καὶ οὔτε τῷ προσφυῶς ταῖς αὐτοῦ φύσει θυϊκῶς ἐνεργεῖν, δύο ὁ καθείς ἐστιν· οὔτε τῷ ἕνα εἶναι τὸν θυϊκῶς ἐνεργούντα, τὰς οὐσιωδῶς προσούσας ταῖς αὐτοῦ φύσει κινήσεις συγγεῖ. Καὶ ἐπὶ τοῦ κατὰ προφορὰν δὲ λόγου ὡσαύτως, καὶ τὴν ἐγκειμένην τῷ λόγῳ ὀρώμεν ἔννοιαν, καὶ τὸν ὑποκείμενον τῇ ἐννοίᾳ λόγον, καὶ τὴν αὐτῶν δι' ὅλου εἰς ἀλλήλα περιχώρησιν· καὶ οὔτε τῇ διαφορᾷ αὐτῶν τὸ διάφορον τῶν προσώπων συνεισάγεται, οὔτε τῇ ἀκρᾷ ἐνώσει τὸ συγκεχυμένον. Τί δ' ἂν τις εἴποι καὶ περὶ τῆς πεκυρακτωμένης μαχαίρας, οὐχ ἦττον τῶν φύσεων, τουτέστι τοῦ πυρός καὶ τοῦ σιδήρου, καὶ τὰς αὐτῶν φυσικὰς ἐνεργείας, τὴν καυσίαν φημι καὶ

i Exod. xxxii,30.

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁹ Marg. Fr. Δείκναι τὸ ἀσεβές τῶν μίαν λεγόντων ἐνεργειῶν, ἐκ τῆς εἰς ἄπορον ἀπαγωγῆς· *Ostendit impietatem dicentium unam operationem, reducendo ad absurdum.*

NOTÆ.

(1) Ταύτης γὰρ. *Hujus* σχετικῆς unionis unitio, una operatio, sive afflatus; quo Nestoriani singulariter agi Christum hominem a Verbo asserebant, more scilicet aliorum sanctorum, etsi quadam ex-

ut propter unam sanctæ Deitatis operationem, unam quoque ejus personam dicatis; aut propter tres ipsius personas, etiam tres operationes: aut denique, ut Nestorius, unionem quæ sit habitudine ac affectu dicatis; hujus enim, una operatio ac afflatus, unio est, quemadmodum ipse Nestorius, et qui ejus sodalities sunt, scriptis suis ostenderunt. Quin et in nobis, quod una quidem secundum speciem operatio est, multæ vero personæ; aut propter unam secundum speciem operationem, una quoque omnium persona dicenda sit; aut propter multas personas, multæ etiam operationes: ita fiet ut incassum eat, quod dicunt Patres: «Quæ sunt ejusdem substantiæ, ejusdem etiam operationis esse.»

Præterea, si cum operatione, ut ipsi existimant, persona una inducitur, cum multas concesserint operationes, ex uno eodemque Deo Verbo incarnati, procedere, etiam personas, quæ una cum operatione inducantur, dabunt; invenienturque ejusdem infinitæ tum personæ, tum operationes.

Et rursus, si infertur persona cum operatione, quæ ipsorum propositio est; etiam ea interempta, una omnino hæc interimetur. Quod si hoc verum est, igitur sublatis duabus et una operatione, una quoque auferendæ erunt duæ, et una persona; cessitque Christus, quod in ipsis est, ab eo quod est esse ac supra esse, in non esse: quo quid magis impium esse potest?

Si quis vero etiam hoc in unoquoque nostrum tractare velit, ut abunde satisfaciat, nos quoque inveniet uno eodemque tempore et ratiocinantes et ambulantes; sive alia quidem cogitantes, alia vero his qui præsentibus sunt, disserentes (quod et Moysen i fecisse narrant, qui uno eodemque tempore, tum Deum pro populo interpellaret tum populum alloqueretur, et ad bonas spes ipsum incitaret), neque tamen, quod pro eo ac decet suas naturas, dupliciter operetur, unusquisque singularis duo est: nec quod unus est, qui dupliciter operatur, substantialiter **187** competentes suis naturis motus confundit. Simili quoque ratione in sermone qui ore profertur, videmus tum sensum qui sermoni inest, tum sensui subjectum sermonem, eorumque inter se ex toto circumimmutationem: ac neque cum horum distinctione, personarum distinctio infertur, nec cum summa unione confusio. Quidnam vero quis dicat et de ignito gladio; qui non minus quam naturas (ignem scilicet ac ferrum) ipsarum quoque naturales servet opera-

cellentia ob majorem puritatem, præ illis. Alii ὡς ἕνωσις· quasi in ea, quæ uniticis vice est, una operatio ac afflatus; quæ et ipsa subtilis Nestoriani dogmatis expressio est.

tiones; tum scilicet urere, tum secare; quique omnibus simul, ac semel eas exhibeat? Neque enim ustio est post unionem, a secandi actione soluta; neque rursus secandi actio, ab ustione semola. Ac neque rursus quod duplex est naturalis operatio, duos inducit ignitos gladios: nec quia unus gladius ignitus est, substantialis eorum commiscetur confunditurque distinctio.

PYR. Nonne unus erat, qui operabatur?

MAX. Certe, unus.

PYR. Si igitur unus erat, qui operabatur; et una item, tanquam unius, operatio.

MAX. Sic unus Christus (rursus enim, quia ad eadem revertimini, eadem cum superius ex vobis percontabor) unusne persona est, an natura?

PYR. Persona: nam natura duplex existit.

MAX. Dupliciter igitur, propter duplicem naturam, idem operabatur; an singulariter propter unam personam? At si dupliciter operabatur, unus ipse et idem existens, non igitur cum numero operationum numerus personarum inducitur: si vero singulariter operabatur, ob singularis personæ unitatem, eadem in eisdem absurda incurret opinio. Si enim est operatio hypostatica (id est, personalis) cum multitudine personarum, operationum distinctio simul spectabitur.

PYR. Haud omnino, quia dupliciter operabatur, duæ erant ejus operationes; sed quia unus erat operans, una erat.

MAX. Hoc etiam alius contra te de naturis dicet: Non quia ejus duadix est (duplex scilicet) natura, jam duæ naturæ sint ac dicantur; sed quia una erat ejus persona, una item est et dicitur ejus natura. Cæterum, ut omnia missa faciam, quæ ea de re dici possunt, cum unam operationem dicitis, quamnam istam dicere vultis? divinam, an humanam, vel neutram? Atqui sane si divinam dicitis, Deum solum Christam dicitis; si humanam, nec prorsus Deum, sed solum purum hominem, dicitis; si neutrum horum, neque Deum, neque hominem, sed qui non vere existat, ac rem chimericam, Christum traditis.

PYR. Dicendo unam operationem divinitatis Christi ejusque humanitatis, non ratione naturæ dicimus hanc ei competere, sed modo unionis.

MAX. Si ex unione, ut vos loquimini, operatio illi accessit; igitur ante unionem illius expers fuit; et, ut vos sentitis, vis ei illata est, ut mundum fabricaretur. Ac rursus, si ex unione accessit operatio, Pater vero et Spiritus sanctus non sunt uniti carni secundum hypostasim; non ergo sunt operandi facultate præditi. Si autem non sunt operandi facultate præditi, nec sunt rerum opifices; ne dicam nec prorsus esse.

Ac rursus, quandoquidem unio habitudo est,

A τὴν τομὴν, σωζούσης, καὶ διὰ πάντων ἅμα, καὶ ἐν ταυτῷ, ταύτας ἐνδεικνυμένης; Οὐτε γὰρ ἡ καύσις αὐτῆς τῆς τομῆς ἀφετός ἐστι μετὰ τὴν ἔνωσιν, οὔτε ἡ τομὴ τῆς καύσεως· καὶ οὔτε διὰ τὸ διττὸν τῆς φυσικῆς ἐνεργείας, δύο εἰσάγει τὰς πεपुरακτωμένας μαχαίρας· οὔτε διὰ τὸ μοναδικὸν τῆς πεपुरακτωμένης μαχαίρας, τῆς αὐτῶν οὐσιώδους διαφορᾶς φύρσιν ἢ σύγχυσιν ποιεῖται.

PYR. Οὐχ εἷς ἦν ὁ ἐνεργῶν;

ΜΑΞ. Ναί, εἷς.

PYR. Εἰ οὖν εἷς ὁ ἐνεργῶν, καὶ μία, ὡς ἑνὸς, ἡ ἐνέργεια.

ΜΑΞ. Ὁ εἷς οὗτος Χριστός· πάλιν γὰρ τὰ αὐτὰ τοῖς ἀνωτέρω εἰς τὰ αὐτὰ ὑμᾶς ὑποστρέψαντας ἐρήσομαι· εἷς τῇ ὑποστάσει, ἢ τῇ φύσει ἐστίν;

PYR. Τῇ ὑποστάσει· τῇ γὰρ φύσει διπλοῦς τυγχάνει.

ΜΑΞ. Δυϊκῶς οὖν διὰ τὸ διπλοῦν τῆς φύσεως ὁ αὐτὸς ἐνήργει, ἢ ἐνικῶς διὰ τὸ μοναδικὸν τῆς ὑποστάσεως; Ἄλλ' εἰ μὲν δυϊκῶς, εἷς ὢν ὁ αὐτὸς ἐνήργει, οὐκ ἄρα τῷ ἀριθμῷ τῶν ἐνεργειῶν ὁ τῶν προσώπων συνεισάγεται ἀριθμός. Εἰ δὲ ἐνικῶς, διὰ τὸ μοναδικὸν τοῦ προσώπου, τὰς αὐτὰς ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἀτοπίας ὁ περὶ τούτου δέξεται λόγος. Εἰ γὰρ ὑποστατικὴ ἡ ἐνέργεια, τῷ πλήθει τῶν ὑποστάσεων, καὶ ἡ τῶν ἐνεργειῶν διαφορὰ συνθεωρηθήσεται.

PYR. Οὐ πάντως, ἐπειδὴ δυϊκῶς ἐνήργει, δύο ἦσαν αὐτοῦ αἱ ἐνέργειαι· ἀλλ' ἐπειδὴ εἷς ἦν ὁ ἐνεργῶν, μία.

ΜΑΞ. Τοῦτο καὶ περὶ τῶν φύσεων ἕτερος λέγει πρὸς σέ, ὅτι οὐκ ἐπειδὴ δυαδικὴ αὐτοῦ ἡ φύσις, ἤδη καὶ δύο εἶησαν. καὶ λεχθεῖησαν αἱ φύσεις· ἀλλ' ἐπειδὴ μία ἦν αὐτοῦ ἡ ὑπόστασις, μία ἐστὶν αὐτοῦ ἡ φύσις, καὶ λέγεται. Πλὴν ἵνα πάντα παραλίπω, ὅσα περὶ τούτου ῥηθῆναι δύναται, μίαν ἐνέργειαν λέγοντες, ὁποῖαν ταύτην λέγειν ἀξιούτε; θεῖαν, ἢ ἀνθρωπίνην, ἢ οὐδετέραν; Ἄλλ' εἰ μὲν θεῖαν, θεὸν μόνον τὸν Χριστὸν λέγετε· εἰ δὲ ἀνθρωπίνην, οὐδὲ ὅλως θεὸν, ἀλλ' ἄνθρωπον μόνον ψιλόν· εἰ δὲ οὐδετέραν τούτων, οὐδὲ θεὸν, οὐδὲ ἄνθρωπον, ἀλλ' ἀνύπαρκτον δογματίζετε τὸν Χριστόν.

D PYR. Μίαν λέγοντες ἐνέργειαν τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἀνθρωπότητος, οὐ λόγῳ φύσεως ταύτην προσεῖναι αὐτῷ φαμεν, ἀλλ' ἐνώσεως τρόπῳ.

ΜΑΞ. Εἰ ἐκ τῆς ἐνώσεως αὐτῷ, κατὰ τὸν ὑμέτερον λόγον, προσγένονεν ἡ ἐνέργεια, πρὸ τῆς ἐνώσεως ἄρα ἀνεργητὸς ἦν· καὶ τετυράνηται, καθ' ὑμᾶς, δημιουργήσας. Καὶ αὐθις, εἰ ἐκ τῆς ἐνώσεως αὐτῷ προσγένονε τὸ ἐνεργεῖν· ὁ Πατὴρ δὲ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα οὐκ ἠνώθησαν καθ' ὑπόστασιν σαρκί, οὐκ ἄρα ἐνεργητικοί. Εἰ δὲ μὴ ἐνεργητικοί, οὐδὲ δημιουργοί· ἵνα μὴ λέγω, ὅτι οὐδὲ ὅλως εἰσὶν.

Καὶ πάλιν, ἐπειδὴ ἡ ἔνωσις σχίσσις ἐστὶ, καὶ οὐ

πράγμα, σχέσις ἄρα, καὶ οὐ πρᾶγμα ἢ τοῦ Χριστοῦ ἐνέργεια.

Ἔτι τε, ἢ κτιστὴν, ἢ ἄκτιστον λέγειν ταύτην ἀναγκασθήσεσθε· ἐπειδὴ μέσον κτιστῆς καὶ ἀκτίστου οὐδεμία ὑπάρχει τὸ σύνολον. Καὶ εἰ μὲν κτιστὴν αὐτὴν φήσετε, κτιστὴν καὶ μόνην δηλώσει φύσιν· εἰ δὲ ἄκτιστον, ἄκτιστον καὶ μόνην χαρακτηρίσει φύσιν· δεῖ γὰρ πάντως κατάλληλα ταῖς φύσεσι τὰ φυσικὰ εἶναι· καὶ πῶς ἂν δυνατόν, τῆς κτιστῆς φύσεως καὶ ἡργμένης (m), ἄκτιστον εἶναι τὴν ἐνέργειαν, ἀναρχόν τε, καὶ ἀπειρον, καὶ δημιουργόν, καὶ συνεκτικὴν; ἢ πῶς ἀκτίστου καὶ ἀνάρχου, κτιστὴν, καὶ ἡργμένην, καὶ πεπερασμένην, καὶ ὑφ' ἑτέρας πρὸς τὸ ἀδιάλυτον εἶναι συνεχομένην;

ΠΥΡ. Οὐδὲ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ὑπὸ Χριστοῦ γενομένων ἔργων λέγοντας μίαν ἐνέργειαν, ἀποδέχη καὶ ὁμοιοῖς;

ΜΑΞ. Ἄλλης ἄλλο πράξεως ἀποτέλεσμα, καὶ οὐχ ἓν, ὡς ἐπὶ τῆς πεφυρακτωμένης ἐδείχθη μαχαίρας. Εἰ γὰρ καὶ ἦνουνται ἀλλήλαις, ἢ τε τοῦ πυρὸς, καὶ ἢ τοῦ ξίφους ἐνέργεια· ἀλλ' ὀρώμεν τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ πυρὸς τὴν καύσιν ὄν, καὶ τοῦ σιδήρου τὸ ἀποτέλεσμα τὴν τομὴν· εἰ καὶ μὴ διήρηνται ἀλλήλων ἐν τῇ κακαυμένη τομῇ, ἢ ἐν τῇ τετμημένῃ καύσει· ὡσπερ καὶ οὐρανοῦ ἄλλο, καὶ γῆς ἄλλο, καὶ ἡλίου ἄλλο. Οὐ δυνατόν οὖν ἐν λέγειν ἀποτέλεσμα, εἰ μὴδ' ἂν μία εἴη καὶ μόνον ἡ πράξις. Εἰ οὖν πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ὑπὸ Χριστοῦ γενομένων ἔργων ἀπιδόντες μίαν ἐνέργειαν ἐδογματίσατε, ἢ καὶ μίαν πράξιν δογματίσατε· ἢ διὰ τὰς ἀπείρους πράξεις, ἀπείρους καὶ τὰς ἐνεργείας. Πλὴν περὶ τῶν ἔργων ἡμῖν ἐστὶ τὸ ζητούμενον· οὐ γὰρ περὶ τῶν ἔξω Χριστοῦ ἐστὶν ὁ λόγος ἡμῖν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ· τουτέστι περὶ τοῦ φυσικοῦ τῶν οὐσιῶν τοῦ Χριστοῦ λόγου, εἴτε ἐλλιπῆς ἐκ τῆς ἐνώσεως, εἴτε ἀνελλιπῆς μεμένηκε· καὶ εἰ ἐλλιπῆς, εἰ δυνατόν ἐλλιποῦς φύσεως ὑπαρξιν εἶναι· εἰ δὲ ἀνελλιπῆς, εἰ ἐν αὐτῷ, φημί δὴ τῷ συστατικῷ τῆς οὐσίας λόγῳ, ἢ ἐνέργεια θεωρεῖται, ἢ τῶν ἐκτὸς τυγχάνει. Ἄλλ', ὅτι μὲν οὐ τῶν ἐκτὸς τυγχάνει ἢ κατὰ φύσιν ἐνέργεια, δῆλον ἐκ τοῦ ἄνευ μὲν τῶν ἔργων δύνασθαι τὴν φύσιν εἶναι· ἄνευ δὲ τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας, οὔτε εἶναι τὴν φύσιν, οὔτε γινώσκεισθαι δυνατόν. Οἷς γὰρ ἕκαστον φυσικῶς ἐνεργεῖ, πιστοῦται ὅπερ ἐστὶ μὴ τρεπόμενον.

⁹⁰ Ὅπταν οὐδὲ πρὸς ἔργον ἀπιδόντες, τὴν ἀναπλασθεῖσαν ὑμῖν τραγελάφου δίχην μίαν ἐνέργειαν ἐδογματίσατε, ἀλλὰ πρὸς τὸν φυσικὸν τῶν ἐνωθεισῶν οὐσιῶν λόγον· καὶ τούτου πίστις ἀψευδῆς τὰ ὑπὸ Κύρου μὲν διγματισθέντα κεφάλαια, ὑφ' ὑμῶν

A non res; habitudo igitur, et non res erit Christi operatio ac virtus.

Ad hæc, necesse est, ut vel creatam, vel increatam dicatis; quandoquidem nulla prorsus, inter creatam et increatam intercedit operatio media. Si creatam dicitis, creatam naturam duntaxat indicabit: sin autem increatam, etiam naturam duntaxat increatam signabit. Oportet enim omnino naturalia naturis convenire. At quomodo fieri potest, naturæ creatæ certæque in tempore originis ac cœptæ, increatam esse operationem et sine principio et infinitam et creatricem ac conservatricem; vel quomodo naturæ increatæ et sine principio, creatam et cœptam ac terminatam, et quæ ab alia conservetur, ne intereat?

B PYR. Neque eos probas, qui eorum, quæ a Christo facta sunt, effectum, unam operationem vocant, iisque consentis?

MAX. Alius, alius actionis effectus, et non unus, sicut in gladio ignito ostensum est. Etsi enim copulatæ sunt inter se ignis actio ac ferri, videmus tamen effectum ignis ustionem, et ferri effectum sectionem; quamvis ex inter se minime divisæ sint in sectione usta, aut in ustione secta: sicut alius quoque est effectus cæli, alius terræ, alius solis. Non potest igitur dici unus effectus, nisi una et sola actio sit. Quare si respiciendo ad effectum operum Christi, unam operationem tradidistis, vel unam etiam actionem tradite; vel propter infinitas actiones, etiam infinitas operationes. Cæterum, **183** non est nobis quæstio de operibus: nec enim loquimur de iis quæ sunt extra Christum, sed de iis quæ in ipso Christo; de ratione scilicet naturali substantiarum Christi; utrum hæc imperfecta ac manca ab unione, an perfecta, et cui nihil deesset, remanserit. Ac siquidem manca, an fieri possit, ut naturæ, quæ manca sit, existentia sit. Sin autem non manca, num in ipsa (ratione scilicet substantiam constituyente) operatio intelligatur, an ex iis sit, quæ sunt extra. Sed quod non sit operatio ac virtus naturalis ex iis, quæ extra sunt, ex eo liquet, quod potest quidem esse natura sine operibus, sine operatione autem naturali, natura nec esse, nec cognosci potest. Unde enim quisque naturaliter operatur, probatur immutatum esse id quod est.

Quod vero non respicientes ad opus, unam operationem, a vobis instar hircocervi fictam docuistis, sed ad rationem naturalem substantiarum unitarum, fidem certam facit, quod capita a Cyro tradita, a vobis comiter libentissimeque suscepta

VARIE LECTIONES.

⁹⁰ Marg. Fr. Τὴν ἀναπλασθεῖσαν αὐτοῖς μίαν ἐνέργειαν· οὐ πρὸς τὸ ἔργον ἀπιδόντες, ἀλλὰ πρὸς τὸν λόγον τῶν ἐνωθεισῶν οὐσιῶν ἀναπλάσαντες ταύτην· ἢ ὁ μέγας τραγελάφου ἐκάλεσεν ἐνέργειαν, ὡς ἐπινοηματικὴν καὶ ἀνύπαρκτον· *Fictam ab eis unam operationem, non ad opus respiciendo, sed ad rationem unitarum substantiarum, eam confingentes; vir magnus hircocervum vocavit, ut rationis figmentum, ac quod existentia careat et nihil sit.*

sunt: in quibus unam cum traderet (id est operationem) eadem dixit operatum divina pariter et humana; non solum cum Scriptura et sanctis Patribus pugnant, verum etiam cum ipsa creatorum natura. Nulla enim res, in iis manens quæ sunt ex natura, comparatum habet ut edat contraria. Non enim ignis calefacit et frigidat; neque gelu refrigerat et calefacit: neque siccatur terra, et humectat, neque humectatur aqua et siccatur. Igitur, si in nulla re hoc cernitur, quomodo non horruistis dicere, Verbum incarnatum et substantialiter factum hominem, tum miracula, tum passiones, quæ naturæ ratione inter se differant, una peregrisse operatione?

PYR. Quid igitur Cyrillus Ecclesiæ lumen, contraria docuit piæ sententiæ, quæ nunc ex disputatione enituit, cum « unam et cognatam amborum munere operationem (Christum scilicet) exhibuisse » dixit?

MAX. Nullo modo cum duplici operatione hæc auctoritas pugnat: contra vero, etiam astruit. Non enim unam operationem naturalem dixit divinitatis Christi, ejusque humanitatis; alioqui enim non dixisset alio loco, « Unam factoris et operis operationem, nemo sane mentis unquam concesserit; » sed cum vellet ostendere unam esse deitatis operationem, et sine carne, et cum carne. Ut 190 si quis unam esse ignis operationem cum materia et sine materia ostendere volens, diceret, ignem, et cum materia, et sine materia urere; sic et Cyrillus non unam dixit amborum naturarum operationem; sed unam operationem divinam ac paternam, substantialiter existentem in Verbo incarnato; qua scilicet non solo jussu omnium rerum opifice, divina signa incorporea ratione patrabat, sicut ipse ait (cum et post incarnationem, eadem ac Pater præditus esset operandi vi, qui incorporee operetur), sed quod etiam contactu suæ carnis hæc corporaliter ederet. Hoc enim sibi vult, quod ita dictum est, « amborum munere, et per utraque: » adeoque naturaliter cognata erat ac affinis, quæ sermone, jussuque omnium opifice effecta est puellæ suscitatio, sive visus cæco reparatio, sive panum benedictio, vel leprosi mundatio, cum ea, quæ tactu corporaliter edebatur; ut et carnem vivificam monstraret, quippe quæ ejus proprie, non alterius cujusquam existeret, ex vera cum ipso unione. Per utraque enim hæc, jussione scilicet ac tactu, divina operatio ac virtus rebus ipsis patescebat, nihil prorsus humanam nobis similem, et qua passio sit, naturalem carnis operationem lædens; contra vero suiipsius manifestandi causa eam con-

A δὲ προσηνωῶς, καὶ λίαν ἀσπασίως δεχθέντα· ἐν οἷς καὶ μίαν δογματίσας, τῇ αὐτῇ ἔφη ἐνεργῆσαι τὰ τε θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα· οὐ μόνον τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ, καὶ τοῖς ἀγίοις Πατράσι μαχόμενος, ἀλλὰ καὶ αὐτῇ τῇ τῶν γεγονότων φύσει. Οὐδὲν γὰρ τῶν ὄντων, ἐν τοῖς κατὰ φύσιν μένον, τὰ ἐναντία ποιεῖν πέφυκεν. Οὐ γὰρ θερμαίνει τὸ πῦρ καὶ ψύχει· οὔτε ψύχει ἢ κρύσταλλος καὶ θερμαίνει· οὔτε ξηραίνει ἢ γῆ καὶ ὑγραίνει· οὔτε ὑγραίνει τὸ ὕδωρ καὶ ξηραίνει. Εἰ οὖν ἐπ' οὐδενὸς τῶν ὄντων τοῦτο θεωρεῖται, πῶς τὸν σαρκωθέντα Λόγον καὶ οὐσιωδῶς γενόμενον ἄνθρωπον, μιᾷ ἐνεργείᾳ τὰ τε θαύματα καὶ τὰ πάθη λόγῳ φύσει ἀλλήλων διαφέροντα, ἐπιτελέσαι λέγοντες, οὐ δεδοίκατε;

B ΠΥΡ. Τί οὖν ἐναντία τῆς νῦν ἐκ τῆς ζητήσεως ἀναφανείσης εὐσεβοῦς ἐννοίας, ὁ τῆς Ἐκκλησίας ἁγίου φωστήρ Κύριλλος ἐδογματίσας⁹¹, « μίαν συγγενῆ δι' ἀμφοῖν ἐπιδοξασμένην ἐνέργειαν, » τὸν Χριστὸν δηλαδὴ, φήσας;

ΜΑΞ. Οὐ μάχεται ὅλως ἡ παροῦσα χρῆσις ταῖς δύο ἐνεργείαις· τουναντίον δὲ, καὶ συνίστησιν. Οὐ γὰρ μίαν φυσικὴν ἐνέργειαν τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ ἔφη, καὶ τῆς αὐτοῦ ἀνθρωπότητος· ἐπεὶ οὐκ ἂν ἀλλαγῶ ἔλεγεν, ὅτι « Ποιητοῦ καὶ ποιήματος μίαν ἐνέργειαν, οὐκ ἂν τις δοίη σωφρονῶν· » ἀλλὰ δεῖξαι βουλόμενος μίαν τῆς θεότητος οὕσαν τὴν ἐνέργειαν, καὶ ἄνευ σαρκός, καὶ μετὰ σαρκός. Ὡς εἴ τις μίαν τοῦ πυρὸς ἐνέργειαν μετὰ ὕλης καὶ ἄνευ τῆς ὕλης δεῖξαι θέλων, φήσσειν, ὅτι τὸ πῦρ καὶ ἄνευ ὕλης καὶ μετὰ ὕλης καίει. Οὕτω καὶ ὁ Πατὴρ οὐ μίαν τὴν τῶν δύο φύσεων εἶπεν ἐνέργειαν· ἀλλὰ μίαν τὴν ἐνέργειαν εἶπε τὴν θεῖαν καὶ τὴν Πατρικὴν, οὐσιωδῶς ἐνυπάρχουσαν τῷ σαρκωθέντι Θεῷ Λόγῳ, καθ' ἣν οὐ παντουργῶ μόνον προστάγματι τὰς θεοσημίας ἀσωμάτως ἐτέλει, καθὼς αὐτὸς φησιν· εἴπερ καὶ μετὰ σάρκωσιν ὁμοεργός ἐστι τῷ οἰκείῳ γεννήτορι, ἀσωμάτως ἐνεργοῦντι· ἀλλὰ καὶ τῇ τῆς οἰκείας σαρκός ἀφῆ ταύτας ἐδείκνυ σωματικῶς. Τοῦτο γὰρ βούλεται τὸ, « Δι' ἀμφοῖν. » Ὡς συγγενῶς ἔχειν κατὰ τὴν φύσιν διὰ λόγου, καὶ παντουργοῦ προστάγματος γενομένην τὴν ζώωσιν τῆς παιδὸς, ἢ τὴν ἀνάβλεψιν τοῦ τυφλοῦ, ἢ τὴν εὐλογίαν τῶν ἄρτων, ἢ τὴν κάθαρσιν τοῦ λεπροῦ, πρὸς τὴν διὰ τῆς ἀφῆς σωματικῶς τελουμένην· ἵνα ἀποδείξῃ καὶ τὴν σάρκα ζωοποιὸν, ὡς αὐτοῦ κυρίως, καὶ οὐκ ἄλλου ὑπάρχουσαν, τῇ πρὸς αὐτὸν ἀκραίφνει ἐνώσει (n). Δι' ἀμφοτέρων γὰρ τούτων, προστάγματος φημι καὶ ἀφῆς, ἢ θεῖα ἐνέργεια δι' αὐτῶν ἐγνωρίζετο τῶν πραγμάτων, μηδὲ ὅλως τὴν καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπίνην, καὶ πάσχουσαν φυσικὴν τῆς σαρκός ἐνέργειαν παραβλάπτουσα· τουναντίον δὲ, συντηροῦσα αὐτὴν εἰς οἰκείαν ἐκφανσιν· ὥσπερ οὖν καὶ ψυχῇ, ὡς δι' ὄργανου τοῦ

⁹¹ εὐσεβείας 336. ⁹² Tom. IV in Joan.

NOTÆ.

(n) Ἀκραίφνει ἐνώσει. Vera unitio, quam φυσικὴν et οὐσιωδὴν Cyrillus perinde dicit; distinctione ab ea quæ est σχετικὴ. Ἄκρα occurrit Turriano cum reddit, propter summam cum ea unionem; quam vocem Patres Nestorio opponunt, ea potissi-

imum ratione, ut significant primo statim ortu unitam carnem Verbo, ea unitio, quæ est secundum hypostasim, non ex profectu, ut divino afflatu sic eximie donaretur, supra omnes prophetas consecutum esse.

οὐκείνου σώματος, καὶ τῆς αὐτοῦ φυσικῆς ἐνεργείας τὰ οὐκεία, καὶ τὴν ἐαυτῆς προσφέρει κατὰ φύσιν ἐνέργειαν. Ἡ τε γὰρ ἔκτασις τῆς χειρὸς καὶ ἡ ἀφή, καὶ ἡ κράτησις, καὶ ἡ κατ' αὐτὴν τοῦ πηλοῦ μίξις καὶ ἡ τοῦ ἄρτου κλάσις καὶ ἀπλῶς, πᾶν ὃ διὰ τῆς χειρὸς, ἢ ἐτέρου μέλους, ἢ μέρους τοῦ σώματος ἐτελείτο, τῆς φυσικῆς ἐνεργείας τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ ὑπῆρχε καθ' ἣν, ὡς ἄνθρωπος, ἐνεργῆς ἦν αὐτὸς, ὁ φύσει Θεὸς, καὶ τὰ θεῖα φυσικῶς ἐνεργῶν ὡς ἂν δι' ἐκατέρων ἐκάτερα κατὰ φύσιν πιστώσῃται, Θεὸν τέλειον καὶ ἀνθρώπον τέλειον δίχα μόνης τῆς ἀμαρτίας ἐαυτὸν ὄντα κατ' ἀλήθειαν δεικνύς.

Οὐκ ἠγνόησεν οὖν ὁ Πατήρ τὴν ἐκάστης φύσεως κατ' ἐξαίρετον ἰδιότητα, καὶ τῶν ἄλλων φυσικῶν ἰδιωμάτων περιληπτικὴν τὴν τε δημιουργικὴν φημι, καὶ τὴν ἐκ τῆς ψυχῆς ἐνδομιμένην τῷ σώματι αὐτοῦ, ζωτικὴν ἐνέργειαν ἃς σώζων ἐν ἑαυτῷ ὁ σαρκωθείς Θεὸς Λόγος εὐκρινεῖς καὶ ἀσυγχύτους ἔδειξε τὴν μὲν δημιουργικὴν, ἐν τῷ οὐσίαν καὶ ποιότητα καὶ ποσότητα δημιουργῆσαι ἔξ ὧν, καὶ ἐν οἷς, καὶ ἅπερ ἡ τῶν ὄντων ὑπαρξις ἐστὶ τε καὶ θεωρεῖται. Εἰ γὰρ καὶ οἱ παρ' Ἑλλήσι φιλοσοφῆσαντες εἰς δέκα κατατείνουσι λόγους τὰ ὄντα ἄλλ' οὖν τούτοις τὸ πᾶν συνέχεται καὶ περικλείεται ὡσίαν μὲν, τοὺς λείποντας τοῦ τυφλοῦ ὀφθαλμοὺς ἀναπληρώσας ποιότητα δὲ, τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μεταβλῶν ποσότητα δὲ, τοὺς ἄρτους αὐξήσας τὴν δὲ ζωτικὴν ἐνέργειαν ἔδειξεν ἐν τῷ ἀναπνεῖν, λαλεῖν, ὁρᾶν, ἀκούειν, ἅπτεσθαι, ὀσφραίνεσθαι, ἐσθίειν καὶ πίνειν, χεῖρας κινεῖν, βαδίζειν, ὑπνοῦν, καὶ τὰ λοιπὰ, ὅσα ἐν πᾶσι τοῖς ὑπὸ τὴν φύσιν ἀπαραλλαξίαν τῆς κατὰ φύσιν ἐνδείκνυται ἐνεργείας.

ΠΥΡ. Εὐσεβῶς καὶ ἀδιάστως τὴν τοῦ Πατρὸς παρέστησας ἔννοιαν, οὐ μαχομένην, ἀλλὰ συμβαίνουσαν διὰ πάντων ταῖς δύο ἐνεργείαις. Τί δὲ περὶ τοῦ ἁγίου Διονυσίου φάμεν, ἐν τῇ πρὸς Γάϊον τὸν θεραπευτὴν ἐπιστολῇ, φήσαντος, «Καινὴν τινα τὴν θεανδρικήν ἐνέργειαν, περὶ τοῦ Χριστοῦ, ἐν ἡμῖν πεπολιτευμένον;»

ΜΑΞ. Ἡ καινότης ποιότης ἐστίν, ἢ ποσότης;

ΠΥΡ. Ποσότης.

ΜΑΞ. Οὐκοῦν καὶ φύσιν ἐαυτῇ συνεισάγει τοιαύτην εἴπερ πάσης φύσεως ὄρος, ὃ τῆς οὐσιώδους αὐτῆς ἐνεργείας καθέστηκε λόγος. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ὅταν λέγῃ ὁ Ἀπόστολος, Ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινὰ, οὐδὲν ἕτερον λέγει, ἢ ὅτι, Ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα ἕν ἢ εἴτε φύσει, εἴτε ἐνεργείᾳ τοῦτο καλεῖν βούλεσθε, τοῦτο τῆς ἡμῶν ἔστω ἐξουσίας. Εἰ δὲ ποιότης ἐστίν ἡ καινότης, οὐ μίαν δηλοῖ ἐνέργειαν, ἀλλὰ τὸν καινὸν καὶ ἀπόρρητον τρόπον τῆς τῶν φυσικῶν τοῦ Χριστοῦ ἐνεργειῶν ἐκφάνσεως, τῷ ἀπορρήτῳ τρόπῳ τῆς εἰς ἀλλήλας τῶν Χριστοῦ φύσεων περιχωρήσεως προσφύως, καὶ τὴν κατὰ ἄνθρωπον αὐτοῦ πολιτείαν, ξέντην οὖσαν καὶ παράδοξον, καὶ τῆ

A servans; uti nimirum etiam anima, per suum corpus ut instrumentum ejusque naturalem operationem, quæ sua sunt, suamque secundum naturam profert operationem. Extensio enim manus, et tactus, et quod apprehendit, eaque lutum miscuit ac panem fregit: ac denique id omne, quod manu, vel alio membro, aut parte corporis fiebat, ad naturalem humanitatis Christi operationem spectabat, qua tanquam homo, ipse natura Deus efficax erat, cum et divina naturaliter operaretur; ut, per utraque, utraque secundum naturam astrueret, Deum se perfectum, ac hominem perfectum, uno duntaxat peccato excepto, vere esse ostendens.

Non igitur ignoravit Cyrillus, cujusque naturæ singularem proprietatem, et quæ reliquas proprietates naturales complectitur; tum scilicet creandi vim, et quæ ex anima corpori provenit, vitalem operationem: quas Verbum incarnatum in se servans incolumes, distinctas nihilque confusas ostendit: vim scilicet creatricem, in substantiæ et qualitatis et quantitatis fabrica; ex quibus, et 191 in quibus, ac quæ est ac intelligitur rerum veritas ac existentia. Etsi enim Græci philosophi in decem rationes res omnes distribuunt, his tamen rerum universitas continetur ac concluditur. Substantiæ quidem enituit fabrica, supplendo quod oculis cæci deerat: qualitatis, mutatione aquæ in vinum; quantitatis, multiplicatione panum: vitalis denique operationis dedit specimen, respirando, loquendo, videndo, audiendo, tangendo, olfaciendo, edendo, bibendo, manus movendo, ambulando, dormiendo, ac reliqua quæcumque in individuis ejusdem naturæ operationem naturalem sine ulla variatione demonstrant.

PYR. Pie nihilque violenter ostendisti non pugnare cum duabus operationibus Cyrilli sententiam, sed potius per omnia convenire. Quid vero dicemus de sancto Dionysio, qui in epistola ad Caium Cultorem de Christo, dixit: «Novam quandam ac deivirilem in nobis operationem gessisse.»

MAX. Novitas, qualitasne est, an quantitas?

PYR. Quantitas.

D MAX. Igitur etiam naturam secum talem inducet; siquidem naturæ omnis definitio, ejus operationis seu virtutis est ratio. Non solum autem, sed et cum dicit Apostolus: *Ecce nova facta sunt omnia*, nihil aliud dicit, quam, ecce omnia unum sunt facta; naturæ, an operatione velitis dicere, vestri sit arbitrii ac potestatis. Si vero novitas qualitas est, non unam operationem designat, sed novum et arcanum modum sese explicandi naturalium Christi operationum, convenienter arcano modo mutuæ naturarum Christi inter se circummeationis, necnon ipsius ratione hominis vitæ genus, novum ac inauditum, naturæque rerum

ignotum, ac qui per unionem nullis verbis explicabilem est reciprocae modus communicationis.

PYR. Nec deivirilis unam operationem dicit?

MAX. Minime: imo contra, vox ipsa quadam circuitione, per numeratas naturas, earum operationes tradidit: quandoquidem negatis extremis, nihil in Christo medium existit. Si autem unam operationem significat, aliam ac Patre operationem habebit Christus ut Deus. Erit igitur Filius diversae a Patre operationis; siquidem Patris operatio deivirilis non est: praeterquam quod naturam deivirilem insignit constituitque. Operatio enim ac virtus, cum sit naturalis, naturam constituere **192** habet, ac naturalis character notaque propria est. Sed et qui his de rebus commentati sunt, aliud genus, quantitatis esse, atque aliud qualitatis, dixere.

PYR. Neque quantitas, neque qualitas, est novitas; sed substantia.

MAX. Miror quomodo hoc dicere ausus es. Quid distinguendo substantiae apponitur?

PYR. Quod non est.

MAX. Quid vero novitati?

PYR. Vetustas.

MAX. Igitur non est substantia novitas, sed qualitas. Quomodo autem si de una operatione vocem accipiamus, non hunc divinarum rerum doctorem ac interpretem hac ratione sibi ipsi ac reliquis Patribus adversantem inducimus? Omnes enim diserte **C** communiter et dixerunt et docuerunt, quae ejusdem substantiae sunt, ejusdem esse et operationis; et quae sunt ejusdem operationis, ejusdem et substantiae esse; et quae substantia differunt, operatione quoque differre; et quae differunt operatione, etiam substantia differre.

PYR. Hoc in theologia dictum est a Patribus, non autem in oeconomia (de Deo, non de Christo). Unde non fuit mentis veracis, ea quae dicta ab eis erant in theologia, ad oeconomiam transferre, et hujusmodi absurdum inducere.

MAX. Si in theologia tantum dicta sunt ista a Patribus, igitur, opinione vestra, post incarnationem non est conjuncta theologia de Filio cum paterna. Quod si non est conjuncta ejus theologia, **D** nec connumeratur cum Patre in invocatione baptismatis: invenieturque fides et praedicatio vana.

Et rursus, si post incarnationem Filius cum Patre non assumitur in professione trinae deitatis, nec erit ejusdem substantiae: quae enim ratione differunt, omnino etiam different natura.

Et rursus, si post incarnationem non simul cum Patre de Filio praedicatur divinitas, cui tribuemus illud: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor*¹? Item illud: *Quae viderit Patrem facientem, haec et Filius similiter facit*¹? Et: *Si mihi non cre-*

A φύσει τῶν ὄντων ἀγνωστον, καὶ τὸν τρόπον τῆς κατὰ τὴν ἀπόρρητον ἔνωσιν ἀντιδόσεως.

ΠΥΡ. Οὔτε ἡ θεανδρική μίαν δηλοῖ;

ΜΑΞ. Οὐχί· τοῦναντίον γὰρ περιφραστικῶς ἡ φωνὴ διὰ τῶν ἀριθμουμένων φύσεων τὰς αὐτῶν ἐνεργείας παραδέδωκεν· εἴπερ ἀποφάσει τῶν ἄκρων, οὐδὲν ἐστὶ μέσον ἐπὶ Χριστοῦ. Εἰ δὲ μίαν δηλοῖ, ἄλλην παρὰ τὴν τοῦ Πατρὸς, ὡς Θεὸς ²³, ὁ Χριστὸς ἔξει τὴν ἐνέργειαν. Ἄλλης οὖν παρὰ τὸν Πατέρα ἐνεργείας ἐστὶ ὁ Υἱός· εἴπερ ἡ τοῦ Πατρὸς οὐκ ἐστὶ θεανδρική· μετὰ τὸ καὶ θεανδρικήν χαρακτηρίζειν φύσιν καὶ συνιστᾶν. Ἡ γὰρ ἐνέργεια, φυσική οὐσα, φύσει ὑπάρχει συστατικῶς ²⁴ καὶ ἐμφυτος χαρακτήρ. Καὶ οἱ τὰ περὶ τούτων ἐκ σχήματα ²⁵ **D** διαλαβόντες, ἕτερον γένος εἶναι τῆς ποσότητος, καὶ ἕτερον τῆς ποιότητος εἶπον.

ΠΥΡ. Οὔτε ποσότης, οὔτε ποιότης ἐστὶν ἡ καινότης· ἀλλ' οὐσία.

ΜΑΞ. Θαυμάζω πῶς τοῦτο εἰπεῖν ἐθαύρησας. Τῆ οὐσίᾳ τί ἀντιδοκαστέλλεται;

ΠΥΡ. Τὸ μὴ ὄν.

ΜΑΞ. Τί δὲ τῆ καινότητι;

ΠΥΡ. Ἡ παλαιότης.

ΜΑΞ. Ὡστε οὖν οὐκ οὐσία ἡ καινότης, ἀλλὰ ποιότης. Πῶς δὲ, εἰ πρὸς μίαν ἐνέργειαν ἐκληψόμεθα τὴν φωνὴν, οὐχ ἑαυτῷ οὕτω γε, καὶ τοῖς λοιποῖς Πατέραςιν, ἐναντιούμενον εἰσάγομεν τὸν θεοφάντορα τοῦτον διδάσκαλον; Πάντες γὰρ διαβήθησαν κοινῇ καὶ εἶπον καὶ ἐδίδαξαν, τὰ τῆς αὐτῆς ὄντα οὐσίας, καὶ τῆς αὐτῆς εἶναι ἐνεργείας· καὶ τὰ τῆς αὐτῆς ὄντα ἐνεργείας, τῆς αὐτῆς εἶναι οὐσίας· καὶ ὅτι τὰ τῆ οὐσία διαφέροντα, καὶ τῆ ἐνεργείᾳ διαφέρουσι· καὶ τὰ τῆ ἐνεργείᾳ διαφέροντα, καὶ τῆ οὐσία διαφέρουσιν.

ΠΥΡ. Τοῦτο ἐπὶ τῆς θεολογίας τοῖς Πατέραςιν, οὐ μὴν καὶ ἐπὶ τῆς οἰκονομίας εἴρηται. Ὅθεν οὐδὲ φιλαλήθους διανοίας καθέστηκε, τὰ ἐπὶ τῆς θεολογίας αὐτοῖς εἰρημένα, μετὰγειν ἐπὶ τῆς οἰκονομίας, καὶ τὴν τοιαύτην συνεισπραγεῖν ἀτοπίαν.

ΜΑΞ. Εἰ ἐπὶ τῆς θεολογίας μόνον εἴρηται τοῖς Πατέραςιν, οὐκ ἄρα μετὰ τὴν σάρκωσιν, καθ' ὑμᾶς, συνθεολογεῖται ὁ Υἱὸς τῷ Πατρί. Εἰ δὲ οὐ συνθεολογεῖται, οὐδὲ συναριθμεῖται κατὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ βαπτίσματος· καὶ εὐρεθήσεται κενὴ ἡ πίστις καὶ τὸ κήρυγμα.

Καὶ πάλιν, εἰ οὐ συνθεολογεῖται μετὰ τὴν σάρκωσιν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρί, οὔτε τῆς αὐτῆς ἐστὶ οὐσίας· τὰ γὰρ τῷ λόγῳ διαφέροντα, καὶ τῆ φύσει διοίσει πάντως.

Καὶ πάλιν, εἰ οὐ συνθεολογεῖται ὁ Υἱὸς τῷ Πατρί μετὰ τὴν σάρκωσιν, τίμι ἀπνεύμων τὸ, Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι; Καὶ· Ἄ ἂν βλέπη τὸν Πατέρα ποιῶντα, καὶ ²⁶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ; Καὶ· Εἰ ἐμοὶ οὐ πιστεύσ-

¹ Joan. v, 17. ² ibid. 19.

²³ Fr. Θεοῦ. ²⁴ συστατικῆ 602, 270. ²⁵ σχήματα 602, 270. ²⁶ ταῦτα καὶ 270.

τα, τοῖς ἔργοις μου πιστεύσατε; Καὶ· Τὰ ἔργα
 ἃ ἐγὼ ποιῶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ; Καὶ· Ὡσπερ
 ὁ Πατήρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω
 καὶ Υἱὸς, οὗς θέλει, ζωοποιεῖ; Ταῦτα γὰρ πάν-
 τα, οὐ μόνον τῆς αὐτῆς ὄντα οὐσίας καὶ μετὰ
 σάρκωσιν τῷ Πατρὶ δείκνυσιν αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τῆς
 αὐτῆς ἐνεργείας.

Καὶ πάλιν, εἰ ἡ περὶ τὰ ὄντα πρόνοια ἐνέργεια
 Θεοῦ τυγχάνει· αὕτη δὲ οὐ μόνον Πατρός καὶ Πνεύ-
 ματος, ἀλλὰ καὶ Υἱοῦ καὶ μετὰ σάρκωσιν ἐστίν· ἄρα
 καὶ τῆς αὐτῆς ἐστὶν ἐνεργείας τῷ Πατρὶ καὶ μετὰ
 σάρκωσιν.

Καὶ πάλιν, εἰ τὰ θαύματα ἐνέργεια Θεοῦ τυγχά-
 νει· ἐκ δὲ τῶν θαυμάτων τῆς αὐτῆς ὄντα οὐσίας τῷ
 Πατρὶ ἐγνώκαμεν· ἄρα ἐκ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας τῆς
 αὐτῆς ὦν τῷ Πατρὶ ἐδείχθη οὐσίας· καὶ συνθεολο-
 γεῖται αὐτῷ καὶ μετὰ σάρκωσιν.

Καὶ πάλιν, εἰ οὐσιωδῶς πρόκειται τῷ Θεῷ ἡ δη-
 μιουργικὴ ἐνέργεια· τὰ δὲ οὐσιωδῶς προσόντα, καὶ
 ἀναφαίρετα· ἀνάγκη αὐτοῦς, ἢ τῆς αὐτῆς τῷ Πατρὶ
 καὶ μετὰ σάρκωσιν ἐνεργείας αὐτὸν οὐ λέγοντας,
 μηδὲ τῆς αὐτῆς αὐτῷ λέγειν οὐσίας εἶναι· ἐνθα γὰρ
 ἡ κατὰ φύσιν ἐνέργεια οὐκ ἐστίν, οὐδὲ ἡ φύσις ἐστὶ
 παρ' ἄν· ἢ τῆς αὐτῆς αὐτῷ λέγοντας αὐτὸν οὐσίας,
 καὶ τῆς αὐτῆς λέγειν ἐνεργείας, καὶ συνθεολογεῖν τῷ
 Πατρὶ καὶ μετὰ σάρκωσιν· ἐν' ἃ γὰρ ἡ φύσις, ἐκεῖ
 καὶ ἡ κοινὴ κατ' αὐτὴν ἀπαρλείπτως ἐστὶ ἐνέρ-
 γεια.

ΠΥΡ. Οὐκ ἐπ' ἀναιρέσει τῆς ἀνθρωπίνης ἐνερ-
 γείας τὴν μίαν λέγομεν ἐνέργειαν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀντι-
 διαστελλομένη τῇ θεῖᾳ ἐνεργείᾳ, πάθος λέγεται κατὰ
 τοῦτο.

ΜΑΞ. Κατὰ τοῦτον τὸν λόγον, καὶ οἱ μίαν φύσιν
 λέγοντες, οὐκ ἐπ' ἀναιρέσει τῆς ἀνθρωπίνης ταύτην
 λέγουσιν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀντιδιαστελλομένη ἡ φύσις τῇ
 θεῖᾳ παθητικῇ λέγεται κατὰ τοῦτο.

ΠΥΡ. Τί οὖν; οὐ τῇ πρὸς τὴν θεῖαν ἐνέργειαν
 διαστολῇ οἱ Πατέρες πάθος τὴν ἀνθρωπίνην προση-
 γόρευσαν κίνησιν;

ΜΑΞ. Μὴ γένοιτο· οὐδενὸς γὰρ, καθόλου φάναι,
 ὑπαρξίς ἐκ παραθέσεως, ἢ ἐκ συγκρίσεως γινώ-
 σκεται ἢ ὀρίζεται· ἢ οὕτω δ' ἂν ἀλληλαίτια εὐρε-
 θήσονται ὄντα τὰ πράγματα. Εἰ γὰρ διὰ τὸ ἐνέργειαν
 εἶναι τὴν θεῖαν κίνησιν, ἢ ἀνθρωπίνην πάθος ἐστὶ·
 πάντως καὶ διὰ τὸ ἀγαθὴν εἶναι τὴν θεῖαν φύσιν,
 πονηρὰ ἐστὶ ἢ ἀνθρωπίνην. Ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ
 τὴν οὖν ἀντιθέσει ἀντιστροφῇ, διὰ τὸ πάθος λέ-
 γεσθαι τὴν ἀνθρωπίνην κίνησιν, ἢ θεῖα κίνησις
 ἐνέργεια λέγεται· καὶ διὰ τὸ πονηρὰν εἶναι τὴν ἀν-
 θρωπίνην φύσιν⁹⁷, ἀγαθὴ ἐστὶ ἢ θεῖα. Ἄλλ' ἄπα-
 γε· πολλῆς γὰρ ὄντως ἀβελτηρίας ἐστὶ ταῦτα.

ΠΥΡ. Τί οὖν; οὐκ ὠνόμασαν πάθος τὴν ἀνθρω-
 πίνην κίνησιν οἱ Πατέρες;

⁹⁶ Joan. x, 38. ⁹⁷ ibid. 25. ⁹⁸ Joan. v, 21.

⁹⁹ Fr. κίνησιν, emendatum tamen φύσιν.

ditis, operibus meis credite^m? Et: Opera quæ ego
 facio, testimonium perhibent de me^m? Et. Sicut
 Pater suscitatur mortuos et vivificat, sic et Filius, quos
 vult vivificatⁿ? Hæc enim omnia, non solum esse
 ejusdem substantiæ cum Patre post incarnationem
 eum ostendunt, verum etiam ejusdem operatio-
 nis.

193 Et rursus, si rerum providentia ac procu-
 ratio, Dei operatio est; hæc autem non solum est
 Patris et Spiritus, verum etiam Filii et post incar-
 nationem, ergo etiam post eam ejusdem cum Patre
 est operationis.

Et rursus, si miracula Dei operatio sunt; exque
 miraculis esse eum cognovimus ejusdem ac Pater
 substantiæ: ergo ex eadem operatione ostensus est
 ejusdem ac Pater substantiæ; unaque cum eo
 assumitur etiam post incarnationem in theologia.

Præterea, si Deo substantialiter competit creandi
 operatio; quæ vero substantialiter competunt,
 auferri non possunt: necesse est ut aut negando
 esse ejusdem ac Pater operationis post incarnatio-
 nem, nec ejusdem substantiæ dicant. Ubi enim non
 est naturalis operatio, nec natura usquam esse
 queat. Aut dicendo esse ejusdem ac ille substan-
 tiæ etiam post incarnationem, ejusdem dicant et
 operationis, seu virtutis; ac cum Patre, etiam post
 incarnationem assumant in trinæ Deitatis profes-
 sione. Nam ubi est natura, ibi et communis secun-
 dum ipsam erit, cui nihil desit, operatio.

PYR. Non ut humanam tollamus, unam opera-
 tionem dicimus; sed quod ea ratione qua distin-
 guitur contra divinam operationem, passio dici-
 tur.

MAX. Hac ratione, etiam qui dicunt unam na-
 turam, non dicunt ad tollendam humanam natu-
 ram; sed quia, cum distinguendo opponitur na-
 tura humana divinæ, hac ratione passibilis dici-
 tur.

PYR. Quid igitur? nonne Patres, distinctione a
 divina operatione, motum humanum passionem
 appellavere?

MAX. Absit! Nullius enim rei substantia, ut uni-
 verse dicam, ex comparatione cum alia, aut colla-
 tione, cognoscitur aut definitur, alioquin repe-
 rientur res esse sibi invicem causæ. Si enim id-
 circo quia motus divinus operatio est, sive actio,
 humanus passio est; omnino etiam quod bona sit
 divina natura, mala erit humana. Simili vero etiam
 ratione, per reciprocationem cum oppositione,
 quod motus humanus passio dicatur, divinus motus
 operatio dicetur et actus: quodque mala sit humana
 natura, bona erit divina. Verum apage: sunt enim
 hæc multæ vere fatuitatis.

PYR. Quid igitur? annon humanum motum,
 passionem Patres appellarunt?

194 MAX. Multis modis appellaverunt pro subjectis nimirum rationibus ac conceptibus.

PYR. Quomodo hoc dicis?

MAX. Appellaverunt ipsum vim seu potentiam, et operationem seu actum, et differentiam, motumque et proprietatem, et qualitatem, et passionem, non secundum distinctionem ex oppositione divini motus; sed qua ratione vim conservandi habet, vim dixerunt ac potentiam, δύναμιν· ut autem vim insigniendi habet, et in omnibus ejusdem speciei invariabilem similitudinem ostendit, operationem actumque. ἐνέργειαν· ut vero vim habet dirimendi, differentiam; ut vim indicandi, motum; ut vim constituendi ac conflandi, et quæ ipsi soli non alii competat, proprietatem; ut qui specie formet, qualitatem; ut qui præstet moveri, passionem. Quid enim ex Deo, et a Deo secundum est, motu patitur, quippe cum non ipse motus, ipsa virtus ac vis agendi existat. Non igitur per distinctionem, quæ est ex oppositione, ut dictum est, sed ob inditam ipsis ex creatione rationem, a rerum universitatis Auctore. Unde etiam cum divina efferentes, operationem actumque (ἐνέργειαν) appellavere. Qui enim dixit: « Operatur utraque forma cum alterius communiione, » quid aliud fecit, quam qui dixit: « Etenim cum dies quadraginta mansisset jejunos, postea esuriit. Dedit enim naturæ, cum voluit, ut operaretur, quæ ejus propria essent; » aut qui distinctam ejus operationem dixerunt; aut qui duplicem, aut qui aliam et aliam?

PYR. Probatum etiam profecto est in quæstione de operationibus, absurdum esse unam operationem in Christo, quomodocumque tandem dicatur. Sed veniam peto, tum pro me ipso, tum pro iis qui antecesserunt. Ex ignorantia enim ad absurdas has sententias et argumentationes prolapsi sumus, ac rogo inveniri modum, quo superinducta absurditas hæc aboleatur, integra antecessorum memoria.

MAX. Alius modus non est, quam ut tacitis personis, talia dogmata anathemati subjiciantur.

PYR. At si hoc fiat, reperientur cum his simul ejecti Sergius, et synodus me patriarcha habita.

MAX. Subit me admiratio, quomodo synodum vocas, quæ non est habita ut leges et canones synodici et jura ecclesiastica jubent. Nec enim epistola encyclica ex patriarcharum consensu edita est; neque locus aut dies conveniendi **195** statutus. Non fuit aliquis actor aut accusator. Commendatitias litteras non habuerunt, nec episcopi a metropolitibus, nec metropolitæ a patriarchis. Nullæ epistolæ aut vicarii, ab aliis patriarchis missi sunt. Quis igitur vel rationis mica præditus synodum vocare sustineat, quæ scandalis et discordia replevit totum orbem terrarum?

PYR. Si non est alius modus, præter hunc, qui

²⁸ Leo papa ad Flavian., etc. Greg. Nyss., Cyril., etc. ²⁹ μέγας. 620, 656, 270. ¹ μεμορημένος 602, μεμορηώς 270.

MAX. Πολυτρόπως αὐτὴν πρὸς τὴς ὑποκειμένης ἐτηλονότι ἐννοίας, ὠνόμασαν.

ΠΥΡ. Πῶς τοῦτο λέγεις;

MAX. Προσηγόρευσαν αὐτὴν καὶ δύναμιν, καὶ ἐνέργειαν, καὶ διαφορὰν, καὶ κίνησιν, καὶ ἰδιότητα, καὶ ποιότητα, καὶ πάθος, οὐ κατὰ ἀντιδιαστολὴν τῆς θείας· ἀλλ' ὡς μὲν συνεκτικὴν ἀναλλοίωτον, δύναμιν· ὡς δὲ χαρακτηριστικὴν καὶ τὴν ἐν πᾶσι τοῖς ὁμοειδέσιν ἀπαρραλλασίαν ἐκφραίνουσιν, ἐνέργειαν· ὡς δὲ ἀφοριστικὴν, διαφορὰν· ὡς δὲ ἐνδεικτικὴν, κίνησιν· ὡς δὲ συστατικὴν, καὶ μόνη αὐτῇ καὶ οὐκ ἄλλῃ προσοῦσαν, ἰδιότητα· ὡς δὲ εἰδοποιὸν, ποιότητα· ὡς δὲ κινουμένην, πάθος. Πάντα γὰρ τὰ ἐκ θεοῦ, καὶ μετὰ θεόν, πάσχει τῷ κινεῖσθαι, ὡς μὴ ὄντα αὐτοκίνησις, ἢ αὐτοδύναμις· οὐ κατὰ ἀντιδιαστολὴν οὖν, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ διὰ τὴν δημιουργικῶς αὐτοῖς ἐντεθέντα παρὰ τῆς τοῦ πᾶν συστησαμένης αἰτίας λόγον. Ὅθεν καὶ μετὰ τῆς θείας συνεκτινωῦντες αὐτὴν, ἐνέργειαν προσηγόρευσαν. Ὁ γὰρ εἰπὼν ²⁸, « Ἐνεργεῖ γὰρ ἑκατέρω μορῶν μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας, » τί ἕτερον πεποιήκεν; ἢ ὁ εἰπὼν· « Καὶ γὰρ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀπόσιτος διαμείνας ²⁹, ὕστερον ἐπέινασεν· ἔδωκε γὰρ τῇ φύσει, ὅτε ἠθέλητε, τὰ ἴδια ἐνεργῆσαι; » ἢ οἱ διάφορον αὐτοῦ φήσαντες ἐνέργειαν; ἢ οἱ διπλὴν, ἢ οἱ ἄλλην καὶ ἄλλην;

operaretur, quæ ejus propria essent; » aut qui distinctam ejus operationem dixerunt; aut qui duplicem, aut qui aliam et aliam?

ΠΥΡ. Ἐπ' ἀληθείας, καὶ ἡ περὶ τῶν ἐνεργειῶν ζήτησις ἀτοπον ἔδειξε τὴν μίαν ἐνέργειαν, καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἐπὶ Χριστοῦ λεγομένην. Ἀλλὰ συγγνώμην αἰτῶ καὶ ὑπὲρ ἑμαυτοῦ, καὶ τῶν προλαβόντων. Ἐξ ἀγνοίας γὰρ εἰς τὰς ἀτόπους ταύτας ἐξτρεθέντες ἐννοίας καὶ ἐπιχειρήσεις· καὶ προκαλῶ εὐρεῖν τρόπον, ἵνα καὶ ἡ ἐπίσκοπος αὐτῆ ἀτοπία καταργηθῇ, καὶ ἡ μνήμη τῶν προλαβόντων φυλαχθῇ.

MAX. Ἄλλος οὐκ ἔστι τρόπος, ἢ παρασιωπηθῆναι μὲν τὰ πρόσωπα· ἀναθεματισθῆναι δὲ τὰ τοιαῦτα δόγματα.

ΠΥΡ. Ἀλλ' εἰ τοῦτο γένηται, εὐρίσκονται τοῦτοις συνεκβαλλόμενοι, Σέργιος τε, καὶ ἡ ἐπὶ ἐμοῦ γενομένη σύνοδος.

D MAX. Θαυμάζειν ὑπεστὶ μοι, πῶς σύνοδον ἀποκαλεῖς, τὴν μὴ κατὰ νόμους καὶ κανόνας συνεδικούς ἢ θεσμούς γενομένην ἐκκλησιαστικούς· οὔτε γὰρ ἡ ἐπιστολὴ ἐγκύκλιος κατὰ συναίνεσιν τῶν πατριαρχῶν γέγονεν· οὔτε τόπος ἢ ἡμέρα ὑπαντήσεως ὠρίσθη. Οὐκ εἰσαγωγίμος τις ἢ κατήγορος ἦν. Συστατικὸς οἱ συνελθόντες οὐκ εἶχον, οὔτε οἱ ἐπίσκοποι ἀπὸ τῶν μητροπολιτῶν, οὔτε οἱ μητροπολίται ἀπὸ τῶν πατριαρχῶν. Οὐκ ἐπιστολαὶ ἢ τοποτηρηταὶ, ἀπὸ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν ἐπέμφθησαν. Τίς οὖν λόγου μεμορημένος ¹, σύνοδον καλεῖν ἀνάσχοιτο, τὴν σκανδάλων καὶ διχονοίας ἅπασαν πληρώσαντα τὴν οἰκουμένην;

ΠΥΡ. Εἰ οὐκ ἔστιν ἕτερος τρόπος, ἢ οὗτος, πάν-

των * τὴν ἑμαυτοῦ προτιμῶν σωτηρίαν, ἐτοίμως ἔχω μετὰ πάσης τοῦτο ποιῆσαι πληροφροῦν· ἐν καὶ μόνον παρακαλῶν, ὅστε ἀξιωθῆναι με· προηγούμενος μὲν, τῆς τῶν ἀποστολικῶν σηκῶν μάλ- λον δὲ, αὐτῶν τῶν κορυφαίων ἀποστόλων προσκυ- νήσεως· λοιπὸν δὲ, καὶ τῆς κατὰ πρόσωπον τοῦ ἀγιωτάτου * πάππ, θεᾶς· καὶ αὐτῷ ἐπιδοῦναι τῶν ἀτόπως γεγεννημένων λίβελλον. Ταῦτα αὐτοῦ εἰρη- κότες, Μάξιμος καὶ Γρηγόριος ὁ πατρίκιος εἶπαν· Ἐπειδὴ ἡ πρότασις * σου ἀγαθὴ τυγχάνει, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ συμβαλλομένη, οὕτω καὶ γένηται.

Ἐν ταύτῃ οὖν τῇ μεγαλιωνύμῳ σὺν ἡμῖν γενόμενος Ῥωμαίων πόλει, τὴν ὑπόχεσιν ἐπλήρωσε· κατακρί- νας μὲν τὰ τῆς ἀσεβείας Ἐκθέσεως δόγματα· ἐνώσας δὲ ἑαυτὸν διὰ τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας τῇ ἀγίᾳ, καθ- ολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ, χάριτι καὶ συναρ- γείᾳ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

A meam salutem pluris omnibus faciam, præsto sum ad hoc faciendum cum omni satisfactione. Hoc unum ac solum rogo, primum quidem ut merear apostolica delubra (magis autem ipsos apostolorum principes) adorare : deinde vero ut liceat sanctis- simum papam in faciem videre, eique libellum, eorum quæ absurde gesta sunt, tradere. Hæc cum dixisset, Maximus et Gregorius patricius dixerunt : Quandoquidem tua propositio bona est atque utilis, sic fiat.

In hanc ergo celeberrimam urbem Romam cum venisset nobiscum, promissum implevit, damnavit- que impiæ Ectheseos dogmata, ac se per rectam professionem, cum sancta catholica et apostolica B Ecclesia conjunxit, gratia et ope magni Dei et Sal- vatoris nostri Jesu Christi, cui gloria in sæcula sæ- culorum. Amen.

MONITUM.

Quod in sequenti epistolarum collectione, una et altera de anima sit, ejusque operatione, ne seriem epistolarum, inserto eis hoc opusculo necesse haberem interrumpere, malui hic ipsis præmittere, nec lectorem ulterius trahere. Prodit ex eminentissimi cardinalis Mazarini Naudæano cod. alteroque R. abb. Gerasimi Blacchi Veneti. Exstat et in Seguieriano cl. V. D. de Ballesdens; quem non licuit videre.

Τοῦ μακαρίου Μαξίμου μοναχοῦ, Περὶ ψυχῆς. C

Πρῶτον μὲν ἀπάντων ὑποθήσομαι, τίνι κριτηρίῳ πέφυκεν ἡ ψυχὴ καταλαμβάνεσθαι· εἶτα, δι' ὧν δεί- κνυται ὑπάρχουσα· εἶθ' ἐξῆς, εἰ οὐσία τυγχάνει οὐσα, ἢ συμβεβηχός· εἶτα τούτοις ἀκολουθῶς, εἰ ἀπλήρ, ἢ σύνθετος· εἶτ' αὐθις, εἰ θνητὴ, ἢ ἀθάνατος· τελευταῖον δὲ, εἰ λογικὴ, ἢ ἀλογος. Ταῦτα γὰρ μά- λιστα ἐν τῷ Περὶ ψυχῆς ζητεῖσθαι εἴωθε λόγῳ, ὡς καιριώτατα, καὶ δυνάμενα αὐτῆς τὴν ἰδιότητα χα- ρακτηρίζειν. Ἀποδείξεισι δὲ πρὸς τὴν τῶν ἐξητα- σμένων βεβαίωσιν, ταῖς κοιναῖς χρησόμεθα ἐννοσίαις, αἷς τὸ ἀξιόπιστον τὰ ἐν χερσὶ πράγματα μαρτυρεῖν πέφυκε. Συντομίας δὲ χάριν καὶ τοῦ χρησίμου, μό- νοις ταῖς πρὸς τὸ ἀναγκαῖον τοῦ ζητουμένου [οὐκ] ἔχουσι τὴν ἀπόδειξιν τὰ νῦν χρησόμεθα συλλογι- σμοῖς, ὅπως ἂν σαφῆ τε καὶ εὐπερίδραστα νοήματα D γενόμενα, ἐτοιμότητά τινα ἡμῖν ἐμποιεῖ πρὸς τὴν τῶν ἀνθισταμένων ἀπάντησιν. Ἀρξώμεθα οὖν τοῦ λόγου ἐντεῦθεν.

quo nimirum clari conceptus et qui facile comprehendantur, expeditam nobis viam præsent, qua adversariorum argumentis occurramus. Hinc igitur disputationis hujus exordium duramus.

Τί τὸ καταληπτικὸν τῆς ψυχῆς κριτήριον.

Πάντα τὰ ὄντα, ἢ αἰσθῆσαι γνωρίζεται, ἢ νοῆσαι καταλαμβάνεται. Καὶ τὸ μὲν αἰσθῆσαι ὑποπίπτειν ἰκανὴν ἀπόδειξιν ἔχει τὴν αἰσθησιν· ἅμα γὰρ τῇ προσβολῇ, καὶ τὴν φαντασίαν ἡμῖν ἐμποιεῖ τοῦ ὑπο-

S. Maximi monachi, De anima.

Ante omnia exponam, quo animi sensu ac judi- cii facultate comparatum animæ sit, ut comprehen- datur; deinde, quibus ejus existentia probetur; tum deinceps, num substantia, an accidens; post- modum consequenter his, sitne simplex, an compo- sita; deinde rursus, num mortalis sit, an immor- talis; postremo, sitne rationalis, an irrationalis. Hæc enim maxime quæri solent in tractatu De anima, ut potissima ac principaliora; ipsaque ejus- modi, quæ ejus proprietatem velut nota insignire possint ac declarare. Ad ea autem confirmanda, quæ nobis argumento tractanda sunt atque pro- banda, 196 communibus cogitationibus ac ratio- nibus utemur, quibus proclive est, ut iis rebus, quæ in manibus versantur, fidem astruamus. Bre- vilitatis autem causa et utilitatis, illis duntaxat in- præsentiarum rationum momentis utemur, quæ necessario probant, ea, quæ in quæstionem vertun- tur; quo nimirum clari conceptus et qui facile comprehendantur, expeditam nobis viam præsent, qua adversariorum argumentis occurramus. Hinc igitur disputationis hujus exordium duramus.

Quænam judicii facultas sensusque animi quo anima comprehendatur.

Res omnes, aut sensu cognoscuntur, aut mentis intelligentia comprehenduntur. Atque id quidem quod in sensum cadit, unam sensus evidentiam habet, qua satis probari possit, Prima enim statim

* al. πάντως. * al. μακαριωτάτου. * πρόθεσις 270.

apprehensione, subjecti nobis cogitationem (seu representationem dicas ac informationem) animo ingerit. Quod autem mentis intelligentia comprehenditur, non ipsam a se, sed ex contrariis cognoscitur. Anima igitur cum ignota sit, non ipsa a se, sed ex effectis merito cognoscetur.

Sitne anima.

Corpus humanum cum moveatur, aut extrinsecus movetur, aut interiori impulsu. Ac quidem non moveri extrinsecus, hinc liquet, quod non inanimatorum more vel impulsione movetur, vel attractione. Cumque adeo interiori impulsu moveatur, non natura movetur, ut ignis. Ignis enim, quando ignis est, moveri non cessat, quemadmodum extinctum corpus, etsi corpus est, non movetur. Ergo cum neque extrinsecus moveatur, ut inanimata, neque natura velut ignis, manifestum est moveri ab anima, quæ et illi vitam præbet. Siquidem igitur ostenditur animam vitam corpori nostro præstare, erit et ipsa per se anima, quæ ex contrariis effectisque noscatur.

Sitne anima substantia.

Quod sit substantia, in hunc modum probatur. Primum quidem quod substantiæ definitio de ea quoque rite dicatur; siquidem ea substantiæ ratio est; ut unum et idem numero cum sit, alternis vicibus capax sit contrariorum. Quod autem anima, nihil ipsa a propria **197** emota natura eaque illæsa, contraria vicissim recipiat, omnino manifestum est. Justitia enim et injustitia, fortitudo et timiditas, temperantia et luxuria, quæ sunt contraria, in ea conspiciuntur. Quandoquidem igitur substantiæ proprietas est, ut sit alternis vicibus capax contrariorum; probatumque est, etiam animam hanc recipere definitionem; consequens sit esse animam substantiam. Deinde vero, cum et corpus substantia sit, necesse est etiam animam esse substantiam. Neque enim fieri potest, ut cui vita præstatur substantia sit, id vero quod præstat, substantia careat; nisi quis forsitan, quod ne est quidem ac nihil est, ejus causam esse dixerit, quod res quædam est, vereque existit; aut rursus, quod in aliquo existentiam habet, ac sine quo esse non

Num anima incorporea sit.

Esse animam in corpore, in superioribus jam probatum est: nunc itaque superest considerandum, quonam modo in corpore sit. Ac siquidem adjacet illi velut calculus calculo, erit anima, corpus; nec corpus ex integro animatum erit; quippe cum illa parti alicui adjaceat. Sin autem commista aut confusa est anima, plane multiplex partibus esse dicatur, et non simplex, atque ab animæ ratione exciderit. Quod enim multiplex partibus, id et dividi potest. Quod autem dividuum est, etiam dissolvi ac interire potest. Quod autem dissolvi potest ac interire, compositum est. Quod autem est

κατεμένου· τὸ δὲ νοήσει καταλαμβανόμενον οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐναντίων ἁ γνωρίζεται. Ἡ τοίνυν ψυχὴ ἀγνωστος οὐσα, οὐκ ἐξ ἑαυτῆς, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων εἰκότως γνωσθήσεται.

Ei est ψυχή.

Τὸ σῶμα ἡμῶν κινούμενον, ἢ ἐξωθεν, ἢ ἐνδοθεν κινεῖται. Καὶ ὅτι μὲν ἐξωθεν οὐ κινεῖται, δῆλον, ἐκ τοῦ μήτε ὠθούμενον, μήτε ἐλκόμενον κινεῖσθαι, ὡς τὰ ἀψυχα. Καὶ ἐνδοθεν πάλιν κινούμενον οὐ φυσικῶς κινεῖται, ὡς τὸ πῦρ· ἐκεῖνο μὲν γὰρ οὐ παύεται τοῦ κινεῖσθαι ἐς ὅσον ἐστὶ πῦρ, ὡσπερ τὸ σῶμα νεκρὸν γινόμενον οὐ κινεῖται σῶμα ὄν. Οὐκοῦν εἰ μήτε ἐξωθεν κινεῖται ὡς τὰ ἀψυχα, μήτε φυσικῶς ὡς τὸ πῦρ, δῆλον ὅτι ὑπὸ ψυχῆς κινεῖται, τῆς καὶ τὸ ζῆν αὐτῷ παρεχούσης. Εἰ τοίνυν τῷ σώματι ἡμῶν ψυχὴ δεικνύται τὸ ζῆν παρέχουσα, ἔσται καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ ἐκ τῶν ἐναντίων γνωριζομένη.

Ei οὐσία ἐστὶν ἡ ψυχὴ.

Ὅτι μὲν οὐσία ἐστὶ δεικνύται οὕτως. Πρῶτον μὲν, ὅτι ὁ τῆς οὐσίας ὄρος καὶ ἐπ' αὐτῇ εἰκότως ἂν λεχθεῖη, ἐπειδὴ οὕτως οὐσία ἐστὶ, τὸ ταυτὸν καὶ ἐν ἀριθμῷ τῶν ἐναντίων παρὰ μέρος εἶναι δεκτικόν. Ὅτι δὲ ἡ ψυχὴ, αὐτῇ τῆς ἰδίας φύσεως μὴ ἐξισταμένη τὰ ἐναντία ἐπιδέχεται παρὰ μέρος, παντί που δῆλον. Δικαιοσύνη γὰρ καὶ ἀδικία· ἀνδρεία τε καὶ δειλία· σωφροσύνη τε καὶ ἀκολασία, ἐν αὐτῇ θεωροῦνται ἐναντία ὄντα. Εἰ τοίνυν ἰδίωμα οὐσίας τὸ τῶν ἐναντίων εἶναι παρὰ μέρος δεκτικόν· δεικνύται δὲ καὶ ἡ ψυχὴ τοῦτον ἐπιδεχομένη τὸν ὄρον, οὐσία ἄρα ἡ ψυχὴ. Ἐπειτα δὲ καὶ τοῦ σώματος οὐσίας ὄντος, καὶ τὴν ψυχὴν ἀνάγκη οὐσίαν εἶναι. Οὐδὲ γὰρ εἶόν τε τὸ μὲν ζωοποιούμενον εἶναι ἐνούσιον· τὸ δὲ ζωοποιούον, ἀνούσιον εἶναι· εἰ μὴ τις καὶ τὸ μὴ ὄν τοῦ ὄντος αἴτιον φήσειεν εἶναι· ἢ πάλιν τὸ ἐν ὧ τὴν ὑπαρξίν ἔχον, καὶ ὁ ἄνευ τοῦ εἶναι μὴ δυνάμενον, αἰτίαν ἐκείνου εἶναι ἐν ὧ ἐστὶ, μανείς τις εἴποι.

in aliquo existentiam habet, ac sine quo esse non divinaverit.

D

Ei ἀσώματος ἡ ψυχὴ.

Ὅτι μὲν ἐν τῷ σώματι ἐστὶν ἡ ψυχὴ, ἀνωτέρω ἐδείχθη. Δεῖ τοίνυν εἰδέναι πῶς ἐστὶν ἐν τῷ σώματι· καὶ εἰ μὲν παράκειται αὐτῷ ὡς ψηφὶς ψηφίδι, σῶμα μὲν ἔσται ἡ ψυχὴ· ὅλον δὲ τὸ σῶμα οὐκ ἔσται ἐμψυχον· μέρος γὰρ τινι περικείσεται. Εἰ δὲ μέμικται ἢ κέκραται, πολυμερὴς ἂν λέγοιτο ἡ ψυχὴ, καὶ οὐκ ἀπλῆ, τοῦ δὲ τῆς ψυχῆς λόγου ἐκβεβλημένη. Τὸ γὰρ πολυμερὲς, καὶ διαιρετόν ἐστι· τὸ δὲ διαιρετόν, καὶ διαλυτόν· τὸ δὲ διαλυτόν, σύνθετον· τὸ δὲ σύνθετον, τριχῆ διαστατόν· τὸ δὲ τριχῆ διαστατόν, σῶμα· σῶμα δὲ σώματι προστιθέμενον, ὄγκον ποιεῖ. Ἡ δὲ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι οὐσα οὐκ ὄγκον ποιεῖ, ἀλλὰ μάλ-

* Leg. ἀποτελεσμάτων, ex effectis, iis quæ in sensum cadunt.

λον ζωοποιεῖ· οὐκ ἄρα ἔσται σῶμα ἡ ψυχὴ, ἀλλ' ἀσώματος.

autem si corpori adjungatur, molem facit. Anima autem, quæ in corpore existit, molem non facit, sed magis vitam tribuit. Non ergo anima corporea,

Ἐτι, εἰ σῶμα ἡ ψυχὴ, ἢ ἐνδοθεν κινεῖται, ἢ ἐξωθεν· οὔτε δὲ ἐξωθεν κινεῖται· οὐ γὰρ ὠθεῖται, ἢ ἔλκεται ὡς τὰ ἄψυχα· οὔτε δὲ ἐσωθεν κινεῖται ὡς τὰ ἐμψυχα· ἀτοπον γὰρ ψυχῆς ψυχὴν λέγειν. Οὐκ ἔσται οὖν σῶμα· ἀσώματος ἄρα.

Καὶ πάλιν, εἰ σῶμά ἐστιν ἡ ψυχὴ, καὶ τὰς ποιότητας αἰσθητὰς ἔχει, καὶ τρέφεται· ἀλλ' οὐ τρέφεται· καὶ εἰ τρέφεται, οὐ σωματικῶς τρέφεται ὡς τὸ σῶμα, ἀλλ' ἀσωμάτως· λόγῳ γὰρ τρέφεται. Οὐ τοίνυν τὰς ποιότητας αἰσθητὰς ἔχει. Οὐ γὰρ ὁράται οὔτε δικαιοσύνη, οὔτε ἀνδρεία, οὔτε τῶν τοιούτων οὐδέν. Τῆς γὰρ ψυχῆς αἱ ποιότητες αὐτῆ· οὐκ ἔστιν οὖν σῶμα· ἀσώματος ἄρα.

aliud quiddam ejus generis rerum. Hæ namque animæ sunt qualitates : non ergo corpus est ; igitur incorporea est.

Εἰ ἀπλῆ ἡ ψυχὴ.

Δείκνυται τοίνυν ὅτι ἀπλῆ ἡ ψυχὴ, ἐξ ὧν μάλιστα καὶ ἀσώματος ἀπεδείχθη. Εἰ γὰρ σῶμα οὐκ ἔστι· σῶμα γὰρ ἅπαν σύνθετον ἔστι· τὸ συγκείμενον, ἐκ μερῶν σύγκειται· οὐκ ἂν οὐδὲ πολυμερῆς ἔσται· ἀσώματος δὲ οὔσα, ἀπλῆ ἔστιν, ἐπειδὴ καὶ ἀσύνθετος.

Εἰ ἀθάνατος ἡ ψυχὴ.

Ἀκολουθεῖν οἶμαι δεῖν τῷ ἀπλῶς, τὸ ἀθάνατον· καὶ ὅπως, ἀκουσον. Οὐδέν τῶν ὄντων αὐτὸ ἐαυτοῦ φθαρτικόν ἔστιν, ἐπεὶ οὐκ ἂν οὔτε ἐξ ἀρχῆς συνέστη. Τὰ γὰρ φθειρόμενα, ἐκ τῶν ἐναντίων φθείρεται. Διὸ πᾶν φθειρόμενον, διαλυτὸν ἔστι· τὸ δὲ διαλυτὸν, σύνθετον· τὸ δὲ σύνθετον, πολυμερές· τὸ δὲ ἐκ μερῶν συγκείμενον, δηλονότι ἐκ διαφόρων σύγκειται μερῶν· ἐδὲ διάφορον, οὐ ταυτὸν· οὐκοῦν ἡ ψυχὴ ἀπλῆ οὔσα, καὶ μὴ ἐκ διαφόρων συγκειμένη μερῶν, ἀσύνθετος καὶ ἀδιάλυτος οὔσα, διὰ τοῦτο ἀφθαρτος καὶ ἀθάνατος ἔσται.

porro diversum est, non idem est. Igitur animæ, quæ sit simplex, nec ex diversis composita partibus (ipsa nimirum incomposita indissolubilisque) eam ob rem eoque munere immunis a corruptione et immortalis erit.

Καὶ πάλιν, τὸ ἐκ τινος κινούμενον, οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ ἔχον τὸ ζωτικόν, ἀλλ' ἐκ τοῦ κινουίντος, τοσοῦτον διαμένει*, ὅσον ὑπὸ τῆς ἐνεργούσης αὐτῆς κρατεῖται δυνάμει. Ἐπειδὴν δὲ παύσεται τὸ ἐνεργεῖν, διαχεῖται καὶ αὐτό. Τὸ δὲ μὴ ἐκ τινος κινούμενον, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ ἔχον τὴν κίνησιν, ὡσπερ ἡ ψυχὴ αὐτοκίνητος ἔστιν, οὐδέποτε τοῦ εἶναι διαλείπει· ἀκολουθεῖ γὰρ τῷ αὐτοκινήτῳ, τὸ ἀεικίνητον εἶναι. Τὸ δὲ ἀεικίνητον, ἀπαστον ἔσται. Τὸ δὲ ἀπαστον, ἀτελεῦτητον. Τὸ δὲ ἀτελεῦτητον, ἀφθαρτον· τὸ δὲ ἀφθαρτον, ἀθάνατον. Εἰ τοίνυν ἡ ψυχὴ αὐτοκίνητος ἔστιν, ὡς ἀνωτέρω ἀπεδείχθη, ἔσται ἀφθαρτος, κατὰ τὸν προτεθέντα συλλογισμόν.

* Blacch. διαμένει.

A compositum, trinam habet dimensionem. Quod autem trinam habet dimensionem, corpus est. Corpus autem, quæ in corpore existit, molem non facit, sed incorporea existit.

Præterea, si anima corpus est, aut intrinsecus movetur et motu a se, aut extrinsecus. Neque vero extrinsecus movetur ; non enim pellitur aut trahitur, velut animata. Neque intrinsecus movetur, ut inanimata. Absurdum enim est ut dicamus animam animæ. Non igitur anima est corpus, sed incorporea est.

Ac rursus siquidem anima corpus est, iis qualitatibus, quæ sensu percipiuntur, prædita est, atque nutritur. Atqui non nutritur : ac si nutriri dederimus, non tamen corporaliter in morem corporis, sed incorporali ratione. Sermone enim **198** et doctrina nutritur. Non ergo ejusmodi qualitatibus prædita est, quæ sensu percipiuntur. Non enim oculis cernitur aut justitia, aut fortitudo, autve

Num anima simplex sit.

Ostenditur igitur esse animam simplicem, indubitanter quod probatum est, eam et incorpoream esse. Nam si corpus non est (corpus enim omne compositum est ; quod autem est compositum, ex partibus est) ; igitur neque partibus erit multiplex : incorporea vero cum sit, simplex est, eo quod incomposita (expers scilicet compositionis) est.

Sitne anima immortalis.

Huic quod est simplicem esse, comitem adjungendam esse immortalitatem existimo. Qua vero ratione, accipito. Nihil in rebus est, quod ipsum a se suiipsius corruptivum sit, ut vocant ; alioqui ne a principio quidem in rerum natura exstitisset. Quæ enim corrumpuntur, ex contrariis corrumpuntur. Ideo etiam quicquid corrumpitur, ejusmodi est : ut dissolvi possit. Quod autem dissolvi potest, compositum est. Quod autem est compositum, multiplex partibus est. Quod autem ex partibus conflatum est, ex diversis plane partibus est conflatum. Quod

quæ sit simplex, nec ex diversis composita partibus eam ob rem eoque munere immunis a corruptione

D Et iterum, quod aliquo motore ejusque impulsu movetur, nec ex se habet vitale principium, sed ex illo a quo movetur, tandiu perseverat, quandiu vis illa efficax tenet atque conservat. Ubi autem illa desierit, ipsum quoque dilabitur atque diffluit. Quod autem non alicujus impressione movetur, sed a seipso motu præditum est, ejusmodi est anima, ipsa a se mobilis, id vero nunquam esse desinit. Ei enim virtuti, qua quis a se mobilis est, comes est et virtus qua semper mobilis est. Quod autem semper mobile est, nunquam desinet. Quod autem nunquam desinet, nullo claudi sine habet. Quod autem nullo habet claudi sine, incorruptibile est.

Quod autem est incorruptibile, immortale est. Quandoquidem igitur anima ipsa a se mobilis est, ut superius **199** probatum est, incorruptibilis erit et immortalis, vi ejus syllogismi, qui modo expositus est.

Ac rursus, si quidem id omne quod corrumpitur, A sua malitia atque vitio corrumpitur; quod sua malitia atque vitio non corrumpitur, immune erit a corruptione. Malum enim bono adversatur, unde et erit ejus corrumpendi vi præditum; sive in se habens quo illud corrumpat, et in quod enitatur (corrumpivum dicunt): Nihil enim aliud erit malitia corporis atque vitium, quam passio et morbus atque mors seu interitus; uti et ejus virtus, pulchritudo, vita, sanitas, bona habitudo. Siquidem igitur anima non corrumpitur a sua malitia atque vitio (porro animæ malitia atque vitium, ignavia consistit, impudicitia, invidia, ac si qua his affinia sunt; quæ omnia non tollunt quin vivat ac moveatur), utique anima erit immortalis.

Num anima sit rationalis.

Quod autem nostra hominum anima rationalis sit, B ex multis quis probaverit: ac primum quidem, quod artes, quæ in usum vitæ conducant, ipsa invenerit. Neque enim temere, nulloque saniore sensu ac judicio dicat aliquis artes constitutas esse; nam neque otiosas nulliusque in vitæ usum frugis, probabit. Siquidem igitur artes in vitæ utilitatem conducunt, habetque laudem quod ita conducant; quodque habet laudem rationis opus est atque fabrica; sunt vero hæ animæ inventum; sit plane nostram hominum animam ratione præditam esse.

Præterea, eo argumento, quod sensus nostri non sufficiant ad rerum comprehensionem, conficitur esse animam nostram præditam ratione. Neque enim sensus apprehensio nobis satis est ad rerum notitiam, nisi earum cognitione decipi volumus. Statim enim C quorum par figura et similis color, cum natura distincta sint, sensus ratione carens, haudquaquam distinguere valebit. Siquidem igitur sensus, qui ratione careant, falsam nobis rerum cogitationem ingerunt, reputandum animo est, possintne vere res comprehendere, necne? ac quidem si comprehendere possint, erit alia facultas, eaque ejusmodi ut sensibus præstantior sit quæ illas assequatur: sin autem non comprehenduntur, nec a nobis aliter ac se illæ habeant, conspicientur. Quod autem res comprehendere possint, inde liquet, quod iis singulis ex indole ad **200** utilitatem utamur, ac rursus in quod placuerit mutemur. Quando igitur posse res a nobis comprehendere probavimus; sensus vero, qui careant ratione, false de illis existimant; mens erit quæ omnia distinguat, ac cuncta, ut sunt vere, agnoscat. Mens autem pars animæ est ipsa utens ratione; ergo anima rationalis est.

Ad hæc vero, nihil extra proferimus, quin prius in nobis ipsi delineaverimus. Id autem nihil aliud est quam animæ dignitas. Mens enim non extrinsecus animæ advenit, aut rerum notitia; sed ipsa, subtilibus suis inventis rebus ornatum præbet. Idque in causa est, cur prius in seipsa rem quasi depingat, tumque deinde in opus proferat. Animæ

Καὶ πάλιν, εἰ πῖν τὸ φθειρόμενον, ὑπὸ τῆς ἰδίας κακίας φθείρεται· τὸ ὑπὸ τῆς ἰδίας κακίας μὴ φθειρόμενον, ἀφθαρτον ἔσται· τὸ γὰρ κακὸν, τὸ καλῶ ἐναντίον, διὸ καὶ φθαρτικὸν ἔσται αὐτοῦ· οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἔσται σώματος κακία, ἢ πάθη⁷, καὶ νόσος καὶ θάνατος, ὡσπερ ἀρετὴ, κάλλος, ζωὴ, υἰαία, εὐεξία. Εἰ τοίνυν ἡ ψυχὴ ὑπὸ τῆς ἰδίας κακίας οὐ φθείρεται· κακία δὲ ψυχῆς δειλία, ἀκολασία, φθόνος, καὶ τὰ παραπλήσια· ταῦτα δὲ πάντα οὐκ ἀφαιρεῖται αὐτῆς τὸ ζῆν καὶ τὸ κινεῖσθαι, ἀθάνατος ἄρα ἔσται.

(porro animæ malitia atque vitium, ignavia consistit, omnia non tollunt quin vivat ac moveatur), utique anima erit immortalis.

Εἰ λογικὴ ἡ ψυχὴ.

Ἵτι δὲ λογικὴ ἡμῶν ἡ ψυχὴ, ἐκ πολλῶν ἂν τις δείξει· καὶ πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ τὰς τέχνας, χρησίμους οὖσας τῷ βίῳ, ταύτην αὐτὰς εὐρηκεῖναι. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχεν εἶποι τις ἂν συνεστάναι τὰς τέχνας, ἐπεὶ μηδ' ἀργαί, καὶ ἀνωφελεῖς τῷ βίῳ ἀποδείξει. Εἰ τοίνυν αἱ τέχναι συντελοῦσι πρὸς τὸ χρησίμον τῷ βίῳ· τὸ δὲ χρησίμον ἐπαινετὸν· τὸ δὲ ἐπαινετὸν, λόγῳ κατασκευαστόν· ψυχῆς δὲ εὐρημα αὐταὶ λογικὴ ἄρα ἡμῶν ἡ ψυχὴ.

Ἐπειτα ἐκ τοῦ τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν ἰκανὰς εἶναι πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων κατάληψιν, λογικὴ ἡμῶν ἡ ψυχὴ ἀποδείκνυται. Οὐδὲ γὰρ ἀρκούμεθα πρὸς εἰδησιν τῶν ὄντων τῇ τῆς αἰσθήσεως προσβολῇ, ἐπὶ μηδὲ ἀπατάσθαι περὶ αὐτὰ θέλομεν. Αὐτίκα γοῦν τὰ τῷ σχήματι ἴσα, καὶ τῇ χροιά ὁμοία διηρημένα ταῖς φύσεσιν, ἢ αἰσθησίς ἄλογος οὖσα διακρίναι ἀσθενεῖ. Εἰ τοίνυν αἱ αἰσθήσεις ἄλογοι οὖσαι ψευδῆ ἡμῖν φαντασίαν τῶν ὄντων ἐμποιοῦσι, λογιστέον ἡμῖν εἰ καταληπτὰ· καὶ εἰ μὲν καταληπτὰ, ἕτερα ἔσται δύναιμις, καὶ κρείττων παρὰ τὰς αἰσθήσεις ἢ τούτων ἀφικομένη. Εἰ δὲ μὴ καταλαμβάνεται, οὐδὲ ἔσται ἡμῖν τὸ ἐτέρως παρ' ὃ ἔστι θεωρούμενα. Ἵτι δὲ καταληπτὰ ἔστι τὰ πράγματα, ὁδὸν ἐξ οὗ οἰκείως ἐκάστῳ πρὸς τὸ χρησίμον χρώμεθα, καὶ πάλιν μετασκευάζομεν εἰς ὃ θέλομεν. Οὐκοῦν εἰ τὰ ὄντα ἡμῖν καταληπτὰ ἐδείχθη, αἱ δὲ αἰσθήσεις ἄλογοι οὖσαι, ψευδῶς δοξάζουσι, νοῦς ἔσται ὁ τὰ πάντα διακρίνων, καὶ ὡς ἔστιν ἀληθῶς τὰ πάντα ἐπιγινώσκων. Νοῦς δὲ, ψυχῆς τὸ λογικὸν μέρος· λογικὴ ἄρα ἡ ψυχὴ.

Ἵτι, οὐδὲν ὃ μὴ πρότερον ἐν ἑαυτοῖς διαγράφαντες [διεγράψαμεν], εἰς ἔργον ἐκφέρομεν. Τοῦτο δὲ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ ψυχῆς ἀξίωμα. Νοῦς γὰρ οὐκ ἐξωθεν αὐτῇ προσγίνεται, ἢ τῶν ὄντων ἢ εἰδησίς· ἀλλ' αὐτῇ ὡσπερ ταῖς ἐξ αὐτῆς ἐπινοίαις τὰ ὄντα κοσμεῖ. Διὰ τοῦτο ἐν αὐτῇ προαναζωγραφεῖ πρότερον τὸ πρᾶγμα· εἶθ' οὕτως εἰς ἔργον ἐκφέρεται. Ἄ-

⁷ Blach. πάθος.

ξίωμα δὲ ψυχῆς οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ τὸ μετὰ λό-
γου πάντα ποιεῖν. Ταύτη γὰρ διαφέρειν καὶ τῶν αἰ-
σθήσεων ἐδείχθη * λογικὴ ἄρα ἡ ψυχὴ.

Τί ψυχῆ.

* Οὐσία ἀσώματος, νοερά, ἐν σώματι πολιτευομένη,
ζωῆς παραιτία.

Τί δὲ νοῦς.

Ψυχῆς τὸ καθαρώτατον καὶ λογικόν, εἰς θεωρίαν
τῶν ὄντων καὶ προκατειλημμένων.

Τί φρένες.

Ἐνέργειαι ψυχῆς πρὸς τι τῶν ὄντων ἀκολουθῶς
φερόμεναι.

Τί τρόπος.

Ἐξίς ψυχῆς ἐξ ἔθους πεπορισμένη.

Τί αἰσθησις.

* Ὀργανον ψυχῆς, δύναμις αἰσθητηρίων * τῶν ἐξω-
θεν ἀντιληπτικῆ.

Τί πνεῦμα.

Οὐσία ἀσχημάτιστος, πάσης κινήσεως προηγουμένη.
Τέλος τοῦ μακαρίου Μαξίμου μοναχοῦ, Περὶ
ψυχῆς.

* Reliqua ex Jerasimi Blacchi codice. * Fort. δι' αἰσθητηρ.

A porro dignitas nulla alia est, quam ut cuncta cum
ratione faciat : hoc enim a sensibus distingui pro-
batum est : ergo anima prædita ratione ac rationa-
lis est.

Quid anima.

Substantia incorporea, intelligendi facultate præ-
dita, versans in corpore ac quæ vitam præbeat.

Quid mens.

Animæ pars purissima utensque ratione qua
res speculetur, ac quæ illi prius concepta erant,
consideret.

Quid φρένες (quasi animi rationes dicas).

Vires animæ quæ in aliquam rerum convenienti
ratione serieque ferantur.

Quid τρόπος.

B Habitus animæ ex assuetudine factus parabilis
usuque acquisitus.

Quid sensus.

Animæ organum, facultas ea percipiens quæ ex-
terius sensus organa tangunt.

Quid spiritus.

Substantia infigurabilis, omni motui præiens.

Finis libelli B. Maximi monachi, De anima.

MONITUM

AD SANCTI MAXIMI EPISTOLAS.

Codex Regius uno syntagmate collectas habuit, paulo plures aliis, ex quibus emen-
datae quæ in illis exstabant, vel cl. V. Raphaelis Dufrenii τοῦ μακαρίτου, vel rev. ab-
batis Gerasimi Blacchi Venet., quandoque etiam ex. V. Petri Seguerii Franciæ can-
cellarii. Unus Regius corpus illud suum epistolarum a Georgii, præfecti Africæ, Par-
ænetico hoc, orditur, eo quem ascripsi titulo. Alium suggerunt laudati codices, nem-
pe, Πρὸς Γεώργιον Ἐπαρχον, πλεύσαντα ἐν Κωνσταντινουπόλει, *Ad Georgium præfectum, cum na-
vigasset Constantinopolim.* Liqueat ex hac aliisque subinde Maximi epistolis, magnam illi
cum Maximo intercessisse necessitudinem, cui viri probitas, fideique ardor et sinceritas,
Ecclesiarumque defensio egregie fomentum præberet. Quod postea Constante imperatore
arrepta tyrannide Africam Saracenis prodiderit, paucis perstringit Theophanes, ejus an. 5 et 6,
ubi Gregorium vocat, et ex ipso Anastasius. In Actis quoque Maximi, ubi insinuitur Maxi-
mus, quasi suo illi vaticinio ad rebellionem incentor exsisterit, perinde Gregorius dicitur; ut
incertum sit, utrum potius vocaretur. Obscura etiam ejus motus Africani causa, illo quasi
auctore. Ejusmodi motuum familiaris causa, mali aulici, et qua invidia haud raro calumniam
struunt, his qui procul, quantavis fide et solertia, regunt provincias. Potuit et fraus esse
Monothelitarum, qui ab Heraclii jam temporibus Constantinopoli cum aulam tenebant tum
Ecclesiam, ægreque ferebant Georgium, seu Gregorium, in tanta provincia Catholicorum re-
bus strenue navare operam, ac fidei vindicem agere, per cujus sanctorumque episcoporum
et piorum monachorum diligentiam, novæ hæresi aditus præcludebatur, seu etiam pene
veteri Severianorum, cujus Monothelitæ proles essent, uti ex sequentibus epistolis liquebit,
ubi præsertim sermo est de monialibus ex Ægypto profugis, quæ ea hæresi laborarent, et
disseminare eam studerent, favente etiam Augusta, quam Martinam conjicio, per breve illud
tempus, quo imperium cum filio administravit, Pyrrho urbis episcopo, a cujus exilio, et
per Maximum in Africa ad saniolem mentem, confutata hæresi, reductione, singuli in ea
metropolitæ cum sua quique synodo, Monothelitarum novam hæresim jugularunt, deque illa
missis synodicis, ad Theodorum papam retulerunt; et ubi scirent, sacerdotii arcem, inde
certiori ictu jugulandam hydram exposcerent, cum jam illis ipsa apostolica sedes in
Joanne IV pia illa sollicitudine ac fidei zelo prævisset. Quod et præstitum e synodo Latera-
nensi Martiño Theodori successore, et ubi idem Theodorus frustra laborasset revocando
Paulo jam palam hæretico; quem majori auctoritate quam Africanæ sua Ecclesiæ, vel ad offi-